UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Tina MERICA

STRUKTURIRANOST MESTNEGA SREDIŠČA MURSKE SOBOTE V UPORABNIKOVI MISELNI SLIKI

DIPLOMSKO DELO

Univerzitetni študij

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Tina MERICA

STRUKTURIRANOST MESTNEGA SREDIŠČA MURSKE SOBOTE V UPORABNIKOVI MISELNI SLIKI

DIPLOMSKO DELO
Univerzitetni študij

STRUCTURING CITY CENTER OF MURSKA SOBOTA IN IT'S USERS MENTAL IMAGE

GRADUATION THESIS
University studies

Ljubljana, 2016

Diplomsko delo je zaključek univerzitetnega študija krajinske arhitekture na Oddelku za krajinsko arhitekturo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani.

Študijska komisija Oddelka za krajinsko arhitekturo je za mentorja imenovala prof. dr. Ano Kučan in za recenzenta doc. mag. Matejo Kregar Tršar.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: doc. dr. Tatjana Capuder Vidmar
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo

Član: prof. dr. Ana Kučan
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo

Član: doc. mag. Mateja Kregar Tršar
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo

Datum zagovora:

Podpisana izjavljam, da je diplomsko delo rezultat lastnega raziskovalnega dela. Izjavljam, da je elektronski izvod identičen tiskanemu. Na univerzo neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravici shranitve avtorskega dela v elektronski obliki in reproduciranja ter pravico omogočanja javnega dostopa do avtorskega dela na svetovnem spletu preko Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete.

Tina Merica

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD Dn
DK UDK 711.4:159.937.52(497.4 Murska Sobota) (043.2)
KG miselna slika/spoznavni zemljevidi/urbanistično načrtovanje/struktura mesta/Murska Sobota
AV MERICA, Tina
SA KUČAN, Ana (mentor)
KZ SI-1000, Jamnikarjeva 101
ZA Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo
LI 2016
IN STRUKTURIRANOST SREDIŠČA MURSKE SOBOTE V UPORABNIKOVI MISELNI SLIKI
TD Diplomsko delo (univerzitetni študij)
OP XIV, 60, [12] str., 1 pregl., 58 sl., 4 pril., 22 vir.
IJ sl
JI sl/en
AI Namen naloge je raziskati strukturiranost mestnega središča Murske Sobote v uporabnikovih miselnih slikah in ugotoviti ključne kakovosti in probleme v identiteti mesta, to pa ugotoviti in preveriti skozi postopke sodelovanja z javnostmi, preko anket. Za raziskavo sem uporabila tehniko spoznavnih zemjevidov Lynchevega tipa. V raziskavo je bilo vključenih 54 uporabnikov, domačinov, katerih odgovore sem skozi postopke obdelave prevedla v skupno miselno sliko središča mesta Murska Sobota. Struktura mestnega središča mesta Murska Sobota je najbolj jasna okoli osrednjega križišča ob Trgu zmage ter z nekaterimi poudarki vzdolž glavne Slovenske ulice. Pri prostorih v notranjosti osrednjega kareja med Kocljevo in Slovensko ulico pa občutek, da si v istem mestu ostaja, vendar pa zunanja struktura in karakterji odprtih prostorov niso jasni.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN Dn
DC UDC 711.4:159.937.52(497.4 Murska Sobota) (043.2)
CX mental image/cognitive maps/urban planning/city structure/Murska Sobota
AU MERICA, Tina
AA KUČAN, Ana (supervisor)
PP SI-1000, Jamnikarjeva 101
PB University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Landscape Architecture
PY 2016
TI STRUCTURING CITY CENTER OF MURSKA SOBOTA IN IT'S USERS MENTAL IMAGE
DT Graduation Thesis (University studies)
NO XIV, 60, [12] p., 1 tab., 58 fig., 4 ann., 22 ref.
LA sl
AL sl/en
AB Purpose of the thesis is to explore the structure of the city center of Murska Sobota in it's users mental images for identifying key qualities and issues of its city identity. It uses survey as part of public participation with the technique of cognitive maps Lynch type. The study included 54 users, locals, whose answers and maps I translated into common mental image of Murska Sobota's city center. The structure of city centre is clear around the node at Trg zmage and with some accents along the Slovenska street. In the space inside the central district between Kocljeva and Slovenska street the feeling that you're in the same place remains but outside the structure and character of open space are not clear.

SLOVAR IZRAZOV

javna participacija - e -e ž vključevanje prebivalcev v procese načrtovanja in oblikovanja njihovega grajenega in naravnega okolja
PRIM.: sodelovanje javnosti
ANG.: community participation, public participation (Mihelič, 2015: 65)

javni prostor - ega prostora, odprti m zaprti prostor v javni ali zasebni lasti, pod enakimi pogoji dostopen vsem ne glede na spol, raso, narodno ali socialno pripadnost, npr. železniška postaja, ulica, trg, park
ANG.: public space (Mihelič, 2015: 66)

mestno središče - ega - a s **1.** gosto zazidan osrednji, navadno starejši del mesta z veliko koncentracijo upravnih, poslovnih, trgovskih in tercialnih dejavnosti,
S: center mesta, mestno jedro
PRIM.: naselbinsko jedro, notranje mesto
ANG.: urban centre ((Mihelič, 2015: 88)

morfogeneza mesta - e -ž proces nastajanja, rasti, in preoblikovanja mestne fizične zgradba
ANG.: morphogenesis (Mihelič, 2015: 92)

odprti javni prostor - ega -ega prostora m odprti prostor v naseljih ali zunaj njih, ki je v javni ali zasebni lasti, pod enakimi pogoji dostopen vsem, navadno urejen in opremljen z ulično opremo, npr. trg, park, ulica, parkirišče
S: odprta javna površina
PRIM.: grajeni prostor, javna površina, javno dobro
ANG.: open public space (Mihelič, 2015: 109)

spoznavni zemljevid - ega -a m **1.** prestava posameznika o prostoru, ki je mešanica objektivnega vedenja in subjektivnih zaznav prostora, v človekovi zavesti tudi brez neposredne čutne zaznave
S:kognitivni zemljevid, mentalna slika, mentalni zemljevid, miselna slika, miselni zemljevid
ANG.: cognitive map, mental map (Mihelič, 2015: 148)

struktúra -e ž (û) **1.** kar je določeno z razporeditvijo elementov, razmerji med elementi, ki sestavljajo kako snov, predmet; zgradba, sestava: struktura kamnine, lesa, vlakna / struktura organa, telesa / struktura tal / grudičasta, plastnata, zrnata struktura / urbanistična struktura mesta, pokrajine // kar je določeno z odnosi, razmerji med elementi, ki sestavljajo celoto: spremeniti strukturo družbe, gospodarstva, izvoza; struktura organizacije, podjetja, sistema / čustvena, duševna, idejna struktura koga; poklicna, starostna struktura prebivalstva (SSKJ, 2016)

KAZALO

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA III
KEY WORDS DOCUMENTATION IV
SLOVAR IZRAZOV V
KAZALO VII
KAZALO PREGLEDNIC X
KAZALO SLIK XI
1 UVOD 1
1.1 OPREDELITEV PROBLEMA 1
1.2 DELOVNE HIPOTEZE 1
1.3 CILJI RAZISKOVANJA 2
2 STRUKTURIRANOST JAVNEGA ODPRTEGA MESTNEGA PROSTORA V UPORABNIKOVI MISELNI PREDSTAVI 3
2.1 JAVNI ODPRTI MESTNI PROSTOR 3
2.2 TEORETIČNE OSNOVE 3
2.3 RAZISKOVANJE ZAZNAVANJA URBANEGA PROSTORA 4
2.4 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN METODA SPOZNAVNEGA ZEMLJEVIDA LYNCHEVEGA TIPA 6
3 PREDSTAVITEV OBMOČJA OBDELAVE 8
3.1 PREDSTAVITEV MESTA MURSKA SOBOTA 8
3.2 ORIS KULTURNEGA IN URBANISTIČNEGA RAZVOJA MESTA 9
3.2.1 Morfogeneza mesta med leti 1860 in 1920 16
3.2.2 Morfogeneza mesta med leti 1974 in 1990 17
3.2.3 Morfogeneza mesta med 2005 in 2015 18
3.3 OBMOČJE OBDELAVE 19
4 METODA 21
4.1 VZOREC 21
4.2 GRADIVO 22
4.3 POSTOPEK 22
5 PREDSTAVITEV REZULTATOV 24
5.1 NAČINI RISANJA ZEMLJEVIDOV 26
5.2 VSEBINA ZEMLJEVIDOV 27
5.2.1 Število elementov 27

5.2.2 Najpogostejši elementi 27
5.2.3 Poti 29
5.2.4 Zeleni elementi 33
5.2.5 Ostale navedbe 34
5.2.6 Količina narisanega pri Vprašanju 1 35
5.2.7 Orientacija zemljevidov 36
5.3 ASOCIACIJE NA BESEDO MURSKA SOBOTA 37
5.4 ZAMEJEVANJE CENTRA MESTA 38
5.5 PREPOZNAVNOST MURSKE SOBOTE 40
5.6 PROSTORI ZA NAJVEČ/NAJMANJ ZADRŽEVANJA V PROSTEM ČASU IN NAJLJUBŠI DEL CENTRA 41
5.7 NAJMANJ VŠEČEN DEL MESTA 43
5.8 TOČKA FOTOGRAFIRANJA 45
6 INTERPRETACIJA REZULTATOV 46
6.1 OSNOVNA STRUKTURA SREDIŠČA 46
6.1.1 Prepoznavna območja 46
6.1.2 Prostorski poudarki 47
6.1.3 Izrazite ločnice 48
6.1.4 Znani centri 49
6.1.5 Funkcionalne povezave 50
6.2 ZAKLJUČEK 50
7 UPORABA REZULTATOV 52
7.1 IZHODIŠČA UREJANJA 52
7.2 PREDLOGI UREJANJA MESTNEGA SREDIŠČA 52
7.2.1 Stavbno tkivo 53
7.2.2 Zeleni sistem 53
7.2.3 Funkcionalne povezave 54
7.2.4 Družbena infrastruktura 54

8 POVZETEK 58
9 VIRI 59
ZAHVALA
PRILOGE

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Odgovori o najmanj priljubljenem kraju in razlogi za izbiro s številom omemb..... 46

KAZALO SLIK

Slika 1: Shema procesa izoblikovanja miselne podobe o prostoru (prirejeno po Nikšič, 2006)..... 4

Slika 2: Prvine mesta, s katerimi ki po Lynchu ugotavljamo specifičnost in čitljivost mesta (prirejeno po Lynch, 2010)..... 6

Slika 4: Prikaz celotnega območja MOMS-a (iObčine, 2016)..... 8

Slika 3: Murska Sobota kot središče širšega regionalnega prostora pomurske regije ter najbolj vzhodno slovensko mesto..... 8

Slika 5: Ortofoto posnetek celotnega mesta Murska Sobota, umeščeno med polja in z gramoznico na južnem robu (iObčine, 2016)..... 8

Slika 6: Franciscejski kataster iz leta 1860. Mesto je raslo med gradom in katoliško cerkvijo (GURS, 2016)..... 9

Slika 7: Hranilnica južne Železne županije z vogalnim zaključkom z dvojno fasado ter bogato značilno ornamentiko z motivom čebel in vrtnic (Slovenska ulica 20), levo v stavbnem nizu Kardoševa hiša zgrajena po načrtih zidarskega mojstra Štefana Mesariča..... 10

Slika 8: Prvi 'soboški' trg, prvi mestni trg v Murski Soboti, ki je bila prej mesto brez osrednjega trga. razvijala se je ob prometnicah. V ozadju Novakova Vila Vučak, zgrajena leta 1937 (Delcampe.net, 2016)..... 11

Slika 9: Pogled na Trg zmage s spomenikom postavljenim leta 1945 ter na Novakov Delavski dom zgrajen leta 1936, ki je bil v prvotnem načrtu trinadstropen (Delcampe.net, 2016)..... 11

Slika 10: Motivi iz razglednic, ki prikazujejo za Novaka značilno obcestno zasaditev z otoki žive meje znotraj katerih so zasajene vrtnice (fotografije iz razglednic prikazujejo del Slovenske ulice, takrat Titove, z osrednjim križiščem, novo poslovno-stanovanjsko zazidavo iz 70. let prejšnjega stoletja ter zvonikom evangeličanske cerkve kot enim od dveh glavnih gradnikov takratne silhuete mesta) (Delcampo.net, 2016)..... 12

Slika 11: Fotografije iz razglednic prikazujejo Novakovo soboško kopališče, sezidano 1934 v rekreacijski coni Fazanerija, ki še danes služi temu namenu (Delcampo.net, 2016)..... 12

Slika 12: Razglednice s stavbami zgrajenimi po obdobju arhitekta Novaka. Na levi sliki levo zgoraj poslovno-stanovanjski kompleks zgrajen med leti 1960 - 1963, levo spodaj Dom tehnike (1971), desno Blagovnica (1967). Na desni sliki levo zgoraj Hotel Diana (1967), levo spodaj Trg zmage s spomenikom (1945), desno zgoraj

Šoping (1974) in desno spodaj poslovno-stanovanjski kompleks kot na levi sliki z zvonikom evang. cerkve v ozadju. (Delcampe.net)..... 14

Slika 13: Prikaz rasti mesta med letoma 1860 in 1920 (cit. po GURS MS, 2016)..... 16

Slika 14: Prikaz rasti mesta med letoma 1976 in 1990 (cit. po GURS MS, 2016)..... 17

Slika 15: Prikaz rasti mesta med letoma 2005 in 2015 (prirejeno po Mestna Občina Murska Sobota; GIS, 2016)..... 18

Slika 16: Inventarizacijska karta mestnega središča Murske Sobote..... 20

Slika 17: Primeri prevajanja miselnih slik dobljenih z anketo na dejanske zemljevide. Ko skice dobijo mersko določljive vrednosti (na realnih zemljevidih) se pokaže kako struktrirajo posamezniki, kaj so orientacijske točke, katere elemente izpostavljajo, kateri so najbolj ali najmanj prisotni, kje in kaj so robovi središča, kako anketirani krajšajo razdalje,.. S prekrivanjem vseh zemljevidov dobimo skupno miselno sliko sodelujočih o središču Murske Sobote..... 25

Slika 18: Preprost geometrijski tloris, z vrisanimi stavbami, cestami in poudarjeno drevnino okoli Trga zmage. Narisala ga je ženska stara 39 let..... 26

Slika 19: Moški, star 26 let, je risal zemljevid središča s kombinacijo tlorisa, narisa in perspektive. Risal je natančno in detajlno..... 26

Slika 20: Opisni zemljevid ženske stare 74 let..... 26

Slika 21: Opisni zemljevid, s poudarjenimi širokimi cestami in izpostavljenimi stavbami. Ženska, 28 let..... 26

Slika 22: Zemljevid moškega starega 53 let, s poudarjenimi podrobno narisanimi naravnimi elementi, peš potmi okoli trga, ribnikom/jezerom v parku, izstopajočim zvonikom evangeličanske cerkve ter cestnimi črtami, s katerimi poudarja glavne prometnice..... 27

Slika 23: Primeri vrisovanja Trga zmage kot osrednjega motiva, kot ga je narisal moški star 62 let..... 28

Slika 24: Moški, star 55 let, je v svoji miselni sliki izpostavil spomenik zmage na Trgu zmage ter okoli vrisal še drevesa. Prometnice pa je poudaril z vrisanimi cestnimi črtami..... 28

Slika 25: Ženska, stara 26 let, je svojo miselno sliko zgradila okoli osrednjega križišča in detajlno izpostavila še spomenik zmage z vrisanimi tanki, vojaki ter drevesi, glavno križišče pa poudarila z cestnimi označbami..... 28

Slika 26: Široka osrednja Slovenska ulica ter križišče s samo parimi stvabami ob križišču. Narisala ga je ženska stara 47 let..... 28

Slika 27: Široka osrednja Slovenska ulica ter križišče s samo parimi stavbami ob križišču. Narisala ga je ženska stara 47 let..... 29

Slika 28: Slika moškega, 57 let, ki je center narisal ob Zvezno in ne glavno Slovensko ulico, kakor je bilo sugerirano v vprašalniku..... 30

Slika 29: Tloris središča mesta kot ga vidi udeleženka ankete, stara 45 let. V svojem zemljevidu je izrazito poudarila Trg zmage ter Trubarjev drevored in del parka do gradu..... 30

Slika 30: Izrazito krajšanje razdalij. Središče Murske Sobote, sega za žensko, staro 45 let, do obrobja, najbrž zaradi interesov tam..... 31

Slika 31: Predimenzionirana osrednja ulica na zemljevidu ženske stare 35 let..... 31

Slika 32: Slika prikazuje miselno sliko moškega starega 42 let, ki v svoji miselni sliki izpostavlja oddaljene, vendar pomensko močne sestavine prostora. Za njega so to športni park Fazanerija, kino, obe cerkvi, sodišče, grad, mestna hiša, banka, pošta in hotel Zvezda, hotel Diana in Trg zmage..... 31

Slika 33: Vrisane pešpoti okoli glavne Slovenske ulice v miselni sliki 23 let stare ženske..... 32

Slika 34: Skupen zemljevid 53 miselnih slik anketirancev, interpretiran na kartografski podlagi. Posamezne predstave o mestnem središču, dobljene z anketiranjem, sem prerisala na dejansko karto ter jih združila. Najtemnejši elementi so najpogosteje prisotni, lepo se vidijo meje ter posamezni elementi po jakosti..... 33

Slika 35: Preprost zemljevid ženske stare 51 let, ki je Trga zmage poudarila z vrisanimi drevesi ter osrednje križišče z vrisanimi semaforji..... 34

Slika 36: Natančen vris mestne drevnine v središču mesta. Vrisana je vrsta (iglavci, listavci) drevnine v parku, na Trgu zmage ter pred Hotelom Zvezda. Zemljevid je narisal moški, star 27 let..... 34

Slika 37: Ženska stara 24 let je v zemljevidu izpostavila klopco pod drevesi na Trgu zma ge..... 34

Slika 38: Uporaba dogovorjenih, splošno poznanih znakov na zemljevidu moškega, starega 55 let..... 35

Slika 39: Domiselni zemljevid ženske stare 28 let. V zemljevidu je z uporabo znakov označila slaščičarno, hotel Zvezda, knjižnico, nekaj dreves, ki ponazarjajo park

ter vlak za železniško postajo/železnico..... 35
35
Slika 40: 'Obrnjena' skupna miselna slika 53 sodelujočih. Najtemnejši predeli nam pokažejo, kateri so tisti prostori v središču mesta, ki se v miselnih slikah ponavljajo največ. To je Slovenska ulica z nekaj izpostavljenimi stavbami, je kare med Slomškovo oz. Zvezno ulico ter Kardoševo in Grajsko na osi S-J, preko Kocljeve do Ulice Štefana Kovača z Novakovimi bloki mimo gradu na zahodni strani ter pas zazidave za strnjenimi stavbami na Slovenski proti vzhodu, do Šavel centra in policijske postaje. Jasno se vidijo stavbe, ki so vrisane največkrat. To so na osi S - J Mestna občina Murska Sobota in delavski dom, pošta, banka, hotel Zvezda, tržnica, knjižnica, Blagovnica, hotel Diana, secesijska in historicistična strnjena poteza ob Slovenski ulici in na osi V - Z grad, evangeličanska cerkev, gledališče Park, stanovansjki bloki ob Ulici Štefana Kovača, Šavel center, policija in katoliška cerkev. Najbolj temen je Trg zmage..... 36

Slika 41: Shematski prikaz orientacije zemljevidov glede na strani neba..... 37

Slika 42: Analiza lastnostnih pridevnikov iz Vprašanja 2, kjer sprašujem po opisu Murske Sobote, v fizičnem smislu..... 37

Slika 43: Sivine kažejo kje se meja centra v zemljevidih najbolj prekriva. ta območja so najtemnejša. 39

Slika 44: Skupna karta zamejevanje centra pri ženskah. Zamejujejo večja območja kot moški..... 40

Slika 45: Skupna karta zamejevanje centra pri moških. Meje se prekrivajo z mejami središča pri ženskah..... 40

Slika 46: Najbolj je Murska Sobota prepoznavna po tovarni Mura in soboškem gradu in mestnem parku. Tudi tradicionalne sejme ter cikel glasbenih dogodkov imenovan Soboški dnevi so udeleženci prepoznali kot pomembne za prepoznavnost Murske Sobote..... 40

Slika 47: Shema prikazuje najbolj prepoznavne fizične strukture v mestnem središču kot so jih prepoznali intervjuvanci. Prikazuje dve osi: V - Z: grad – Trubarjev drevored – evangeličanska cerkev in S - J: Hotel Zvezda – Slovenska ulica – Hotel Diana..... 41

Slika 49: Pogled mimo makadamskega parkirišča proti avtobusni postaji. Na desni strani Knjižnica, na levi enodružinske hiše..... 43

Slika 50: Točke fotografiranja in motivi moških anketirancev, vrisanih na zgornji sliki, so označeni z modro piko in točke in motivi žensk z rdečo. Motivi so označeni s 30 stopinjskim kotom iz točke fotografiranja proti smeri motiva. Največ prekrivanja je na Slovenski ulici od juga proti severu, predvsem so to območja s starim stavbnim tkivom, hotel Zvezda in Trg zmage. Dva udeleženca bi

fotografirala iz silosa, dva iz hotela Diana. Nekaj se jih je postavilo v park in pred grad ter bi fotografirali evangeličansko cerkev, nekateri bi od cerkve fotografirali Trubarjev drevored. Dva sta se postavila na Kocljevo, en od teh na Trg kulture..... 45

Slika 51: Razlika med risanjem homogenih meja znotraj mestnega središča in zamejevanjem meje mestnega središča..... 47

Slika 52: Postorski poudarki ob Slovenski ulici po jakosti prisotnosti v skupni miselni sliki..... 48

Slika 53: Izraziti rob ob Slomškovi s pasom enodružinskih hiš nasproti makadamskemu parkirišču med Zvezno in Slomškovo ulico..... 49

Slika 54: Ključen strukturni element je vozlišče Ulice Štefana Kovača in Slovenske ulice 49

Slika 55: Podoba središča mesta izdelana z analizo vprašalnikov 54 anketirancev..... 51

Slika 56: V petek 25. maja 2012 se je pred gledališčem Park v Murski Soboti zgodila otvoritev prve soboške arhitekturne galerije na prostem. Sprehod po Novakovi soboški arhitekturi – tako se imenuje projekt, ki sta ga v okviru partnerskega mesta Evropske prestolnice kulture Maribor 2012 organizirala kolektiv PREJK12 in Skupaj arhitekti – je želel opozoriti na prisotnosti in pomembnosti arhitekturnega opusa domačina arhitekta Ferija Novaka. S postavitvijo devetih informacijskih panojev – tako imenovanih označevalcev najbolj pomembnih Novakovih objektov v Murski Soboti – je želela razstava vsebinsko obogatiti znanje, opozoriti prebivalce in obiskovalce o lastnem prostoru ter obenem krepiti kulturno ponudbo mesta. Avtor razstave je domačin arhitekt Tomaž Ebenšpanger. Galerija je je bila odprta vse do 15. septembra 2012..... 55

Slika 57: Predlogi posegov v mestnem središču..... 57

1 UVOD

Lynch (2010: 22) je v knjigi Podoba mesta zapisal, da si ljudje ne predstavljajo, kako pomembno je lahko okolje, ko gre za vsakdanje zadovoljstvo ali varno zavetje v njihovem življenju, za bolj smiseln, bogatejši svet.

Kakovost prostora mesta vsak človek zaznava drugače, skupna miselna podoba pa nam lahko služi kot kvalitativno merilo za ocenjevanje prostora.

Po Museku (1978, cit. po Rihtar, Župančič - Strojan, 1996: 41) si človek prostor organizira tako, da pride v središče njegove pozornosti kar največ prijetnega, dobrega in pozitivnega.

Naloga ugotavlja strukturiranost in vizualno kakovost središča mesta Murska Sobota, s preučevanjem predstav, ki jih o središču mesta imajo njegovi prebivalci. Te so predmet analize izvedene raziskave.

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA

Vezan na središče Murske Sobote:

- razkroj jasno prepoznavne strukture mestnega središča, katerega pomemben del so javne odprte mestne površine,
- izginjanje videzne in funkcijsko-strukturne strnjenosti središča,
- izginjanje identitete okolja iz načrtovalskih posegov,
- neustrezna umestitev nekaterih grajenih objektov in infrastrukture,
- odsotnost jasne funkcije, vsebine in strukture javnih odprtih mestnih prostorov v središču,
- nezadostno spodbujanje obnove zapuščenih in razvrednotenih območij.

1.2 DELOVNE HIPOTEZE

Učinkovito načrtovanje mestne krajine posebno pozornost posveča polju javnega prostora in doživljajskemu svetu njegovih uporabnikov. Večja skrb za človekovo okolje in zanimanje za zdravo življenje večata zanimanje ljudi in družbe za dejavnosti prostega časa, ki so neposredno vezane na obstoj in uporabo odprtih površin v mestu.

Odprti prostor mesta v miselni predstavi uporabnika ni zvezni kontinuum, kar v splošnem velja za njegovo fizično pojavnost, zato s predstavljeno metodo lahko ugotavljamo:

- kje in kako uporabnik doživlja meje konkretnega odprtega prostora v katerem je in kaj doživlja kot soseščino takega prostora
- pravila po katerih uporabnik fizično kontinuiran odprt javni prostor v mislih strukturira na manjše enote in jih med seboj povezuje v omrežje.

Nikšič (2006) pravi, da je s poznavanjem teh pravil mogoče odprte javne prostore, ki jih uporabniki doživljajo izrazito pozitivno, na miselni ravni razširiti na širši prostor in tako oživiti tiste sosednje prostore, ki so doživljani z negativno konotacijo ali pa v miselni predstavi sploh niso prisotni in posledično upodabljani.

1.3 CILJI RAZISKOVANJA

Z uporabo raziskovalne metode spoznavnih zemljevidov Lynchevega tipa želimo:

- ugotoviti miselno sliko prebivalcev o središču Murske Sobote ter prisotnost posameznih strukturnih elementov v njihovi miselni sliki,
- pretehtati vizualno kakovost centra mesta Murska Sobota s preučevanjem predstav, ki jih imajo o temu delu mesta njegovi prebivalci,
- prepoznati strukturne točke in jih identificirati kot razvojne potenciale,
- ovrednotiti uporabo tehnike spoznavnih zemljevidov pri procesu prostorskega načrtovanja,
- predlagati načine izboljšav prepoznanih potencialov,
- na podlagi rezultatov spoznavnih zemljevidov podati okvirne razvojne smernice.

Raziskovalna naloga se ne bo posvečala posameznim predstavam, temveč bo predmet naloge skupek miselnih predstav 54 anketiranih prebivalcev in uporabnikov mesta Murska Sobota. Preučevala bo interakcijo med fizično strukturo prostora, dejavnostmi uporabnikov v prostoru ter doživljanjem istega prostora s strani uporabnikov ter poskušala opisati kulturo obravnavanega urbanega okolja, ki naj zadovoljuje psihofizične potrebe, želje in pričakovanja mestnega prebivalstva ter s tem prispeva k specifični identiteti celega mesta in vsakega dela mestnega prostora posebej.

2 STRUKTURIRANOST JAVNEGA ODPRTEGA MESTNEGA PROSTORA V UPORABNIKOVI MISELNI PREDSTAVI

2.1 JAVNI ODPRTI MESTNI PROSTOR

Javni odprti prostor mesta po eni od definicij opredeljujemo kot prostor med grajenimi strukturami, brez omejitev dostopnega vsem, ne glede na prepričanja, socialni ali ekonomski status njegovih uporabnikov. Goličnik (2006: 10) pa pravi, da je skupno vsem definicjam, da javni mestni odprti prostor obravnavajo celovito in da poudarjajo večplastnost javnega prostora in poleg fizičnih značilnosti tudi vidike dostopnosti, razpoložljivosti in svobode uporabe.

Prostor je fizično nepretrgan in se zvezno preliva med grajenimi strukturami. Po Nikšiču (2006) se fizična zveznost jasno izraža v prikazih morfološke strukture po načeli Gesthalta, v katerih je odprt javni prostor sklenjen lik (pozitiv) in se zvezno razteza med posameznimi objekti (negativi).

Iz izkušenj vemo, da kljub njegovi fizični kontinuiranosti, prostor v naših miselnih predstavah ni zvezen. Prisotnost nekaterih delov je v teh predstavah večja ali manjša, v nekaterih je pa ni. Različne so tudi vrednostne sodbe uporabnikov o posameznih delih prostora (Nikšič, 2006).

Nikšič (2006) pravi še, da je vedenje kako in po kakšnih načelih je prostor strukturiran v uporabnikovih miselnih predstavah, nujno, da lahko z urbanističnim oblikovanjem na širši mestni ravni oblikujemo pregledno in jasno strukturirano mrežo javnega prostora.

2.2 TEORETIČNE OSNOVE

Po Bellu in sodelavcih (2001, cit. po Nikšič, 2006) se podoba o prostoru izoblikuje ali neposredno z lastno izkušnjo v prostoru ali posredno z informacijami, ki jih dobimo od drugih ljudi, vedno pa v kompleksnem procesu pridobivanja, obdelave in interpretacije informacij, v katerem med posameznimi fazami ni jasnih mej. Informacije najpogosteje pridobivamo z neposredno senzorično izkušnjo, v kateri z različnimi čuti (vid, sluh, voh, otip, okus) pridobivamo informacije o okolju, ki nas obdaja. Drugi način poteka preko bolj ali manj objektivnih posrednikov. Bolj objektivni so posnetki prostora (načrti, fotografije, avdio in videoposnetki ipd.), manj objektivni pa viri, v katerih se že kaže avtorjeva interpretacija (npr.

pripovedovanja, slikarije, literarni opusi ipd. (Hudson-Smith, cit. po Nikšič, 2006). Zaznava prostora pa je vedno tudi močno kulturološko povezana.

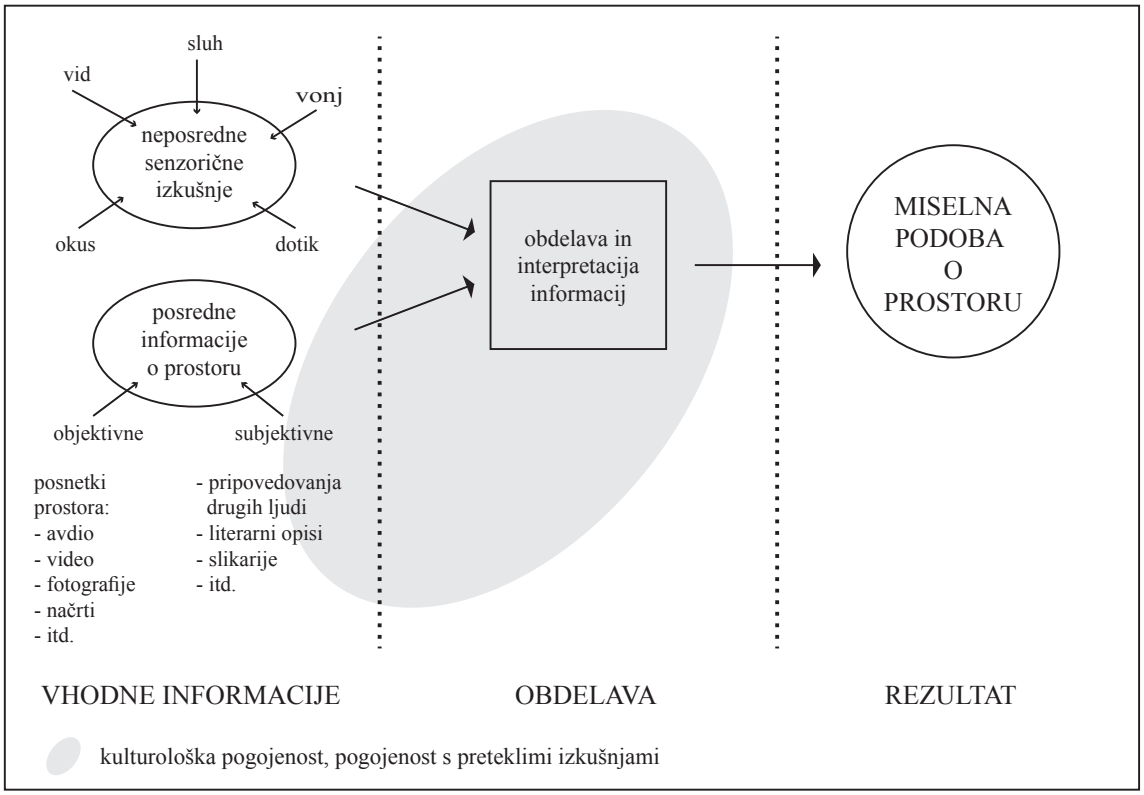

Slika 1: Shema procesa izoblikovanja miselne podobe o prostoru (prirejeno po Nikšič, 2006)

2.3 RAZISKOVANJE ZAZNAVANJA URBANEGA PROSTORA

Raziskave zaznavanja urbanega okolja so se razmahnile v drugi polovici prejšnjega stoletja. Mnogo se jih je ukvarjalo z miselno podobo o prostoru kot rezultatom vizualne in kinestetične iskušnje v prostoru. Cullen (1961, cit. po Nikšič, 2006) izpostavi pomen, ki ga ima za doživljanje mesta oblikovanje sekvenc vzdolž poti, po kateri se uporabnik giblje. Opozori na pomembnost trenutne lokacije uporabnika znotraj kontinuuma odprtega prostora za doživljanje “tukaj - tam” oziroma orientacijo v mestu in na pomembnost doživljajskih sprememb vzdolž poti, ki jih je možno zagotoviti različno (npr. s spremembami v morfologiji prostora, spremembami v rabi prostora itd.). Eden od uveljavljenih posrednih načinov raziskovanja dojemanja odprtih mestnih prostorov temelji na preučevanju vedenja uporabnikov s t.i. vedenjskimi študijami (ang. Behavioural studies). Izhajajo iz domneve, da odločitve o tem, kako bodo uporabniki uporabljali prostor, temeljijo na njihovih miselnih predstavah o teh prostorih (Hershenson, 1998, cit. po Nikšič, 2006).

Kevin Lynch (2010) je identificiral načela, po katerih svoje življensko okolje strukturiramo v obvladljivo in pregledno celoto s pomočjo petih osnovnih gradnikov (vsebinsko se nanašajo samo na fizične, zaznavne oblike). To so:

1. Povezave. So smeri, vzdolž katerih se obiskovalec giba običajno, priložnostno ali naključno. To so lahko ulice, pešpoti, proge javnega prometa, kanali, železnica.

2. Robovi. So linearni elementi, ki jih opazovalec ne uporablja kot povezave. Predstavljajo ločnice med dvema poljema, linearne prekinitve kontinuitete. To so obrežja, železniški odseki, robovi zazidave, obzidje. Lahko so ovire, lažje ali težje prehodne, ki en predel ločijo od drugega, ali pa so šivi, črte, vzdolž katerih se stikata in povezujeta dva predela. Ti robni elementi imajo pomembno vlogo pri sestavljanju celote, še posebej če povezujejo nediferencirane urbane površine.

3. Predeli. So srednje velika ali velika območja, dojemamo jih kot dvodimenzionalna. Opazovalec v mislih vanje vstopa "od zunaj" ter so razpoznavne po svojstvenih značilnostih. Večina ljudi strukturira prostor prav na tak način, individualne razlike so v temu ali govorimo o dominantnih poteh ali predelih.

4. Vozlišča. To so strateške točke mesta, kamor opazovalec lahko vstopa, intenzivna žarišča, kamor je namenjen ali od koder prihaja. Lahko so predvsem stičišča, kraji kjer prihaja do prekinitev v prometu, križišča ali stekališča smeri, točke, kjer ena struktura prehaja v drugo. Ali pa je to točka, pomembna, ker je tam osredotočena dejavnost ali se zgoščeno pojavlja neka fizična značilnost, na primer shajališče na vogalu ulice ali jasno zamejen trg. Nekatera teh vozlišč so žarišče, srce okoliša, čutiti je njihov vpliv, predstavljajo njegove simbole. Lahko jih imenujemo jedra. Mnoga vozlišča imajo lastnosti križiščnih ter koncentracijskih točk. Pojem vozlišča je povezan s pojmom poti, saj so križišča stekališča poti, pa tudi s pojmom predela, saj so jedra intenzivna žarišča predelov, njihovi polarizacijski centri. Najdemo jih v vseh mestih, v nekaterih pa so tudi glavna značilnost.

5. Poudarki. Predstavljajo drugačno zvrst razpoznavnih znamenj. So zunanji in opazovalec ne vstopa vanje. Običajno so to fizični predmeti, ki jih je enostavno opredeliti: neko poslopje, znamenje, trgovina ali gora. Njihova uporaba terja, da iz cele vrste možnosti izločimo en element. Nekateri poudarki so oddaljeni, dvignjeni nad manjše elemente in pritegujejo poglede, nakazujejo smer, drugi pa so predvsem lokalnega značaj, vidni samo iz določenih smeri. Gre za pogosto uporabljene ključne elemente identitete in strukture; čim bolj neko okolje postaja ljudem znano, tem bolj se zanašajo nanj.

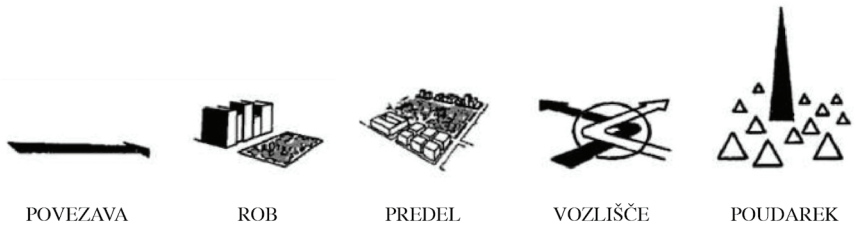

Slika 2: Prvine mesta, s katerimi ki po Lynchu ugotavljamo specifičnost in čitljivost mesta (prirejeno po Lynch, 2010)

2.4 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN METODA SPOZNAVNEGA ZEMLJEVIDA LYNCHEVEGA TIPA

Nikšič (2006) pravi, da je za lažje razumevanje strukturiranja odprtega javnega mestnega prostora v miselnih slikah njegovih uporabnikov potrebno vedeti:

1. kateri oziroma kakšni odprti prostori so sploh prisotni v miselnih slikah uporabnikov o določenem urbanem sestavu (četrti, naselju, mestu),
2. kvantitativne in kvalitativne razsežnosti teh prostorov v miselnih slikah,
3. kateri prostori so doživljani kot soseščina in kaj so mejniki ali ločnice in kaj povezovalci med temi prostori,
4. razloge in vplive na hierarhiziranost teh prostorov v uporabnikovih predstavah.

Ker gre za preučevanje nesnovne (miselne) predstave o snovnem (fizičnem) prostoru, je pomembno opredeliti tudi (Nikšič, 2006):

1. čigave miselne slike je smiselno proučevati,
2. miselne slike o katerih prostorih proučevati,
3. kateri podatki so pomembni (in jih je treba zbirati),
4. kako podatke zbrati.

Del anketnega raziskovanja v prostorskem načrtovanju so t.i. spoznavni zemljevidi. Spoznavni zemljevid je tehnika za ugotavljanje slike prostorskih odnosov in okoljskih značilnosti ter stališč do njih pri ljudeh. Obstaja več načinov pridobivanja teh podatkov (Polič in sod., 1991):

- Preizkušanec na praznem listu nariše območje ali pot, ki nas zanima. Lahko gre za nek določen kraj (npr. Ljubljana), območje, ki ga oseba pozna (npr. njena soseska), neko

- območje iz preteklosti itd. Značilna za ta postopek je zahteva, da oseba prevede svoje predstave v grafično, prostorsko obliko. Izdelek lahko še dodatno opiše in označi.
- lahko ga sprašujemo kje se kaj nahaja in beležimo odgovore
- lahko mu kažemo fotografije in skice krajev, on pa jih mora prepoznati in locirati.

Marušič (2002: 136) pravi da: "Z risanjem zemljevidov lahko pridobimo od udeleženih celoten razpon načrtovalnih informacij, od manj do bolj zapletenih, od gole inventarizacije dejstev o prostoru do vednosti o procesih in zakonitosti v prostoru, od vrednostnih predstav o prostoru do planskih opredelitev."

3 PREDSTAVITEV OBMOČJA OBDELAVE

3.1 PREDSTAVITEV MESTA MURSKA SOBOTA

Slika 3: Murska Sobota kot središče širšega regionalnega prostora pomurske regije ter najbolj vzhodno slovensko mesto

Murska Sobota, po domače Sobota, je po osamosvojitvi leta 1991 središče slovenskega panonskega sveta ob reki Muri, na stičišču med Avstrijo, Hrvaško, Madžarsko in Slovenijo. Mesto se je razvilo sredi ravnine Ravensko, na nadmorski višini 190 metrov, ob rečici Ledavi na njenem severnem robu. Mestu je dala podrobnejšo oznako 5 kilometrov oddaljena reka Mura, čeprav ga nikoli ni ogrozila. Posebnost mesta, v pretežno alpsko naravnani Sloveniji je, da je edino slovensko mesto v pravi ravnini, z veliko ravninsko graščino, močno slovensko narečno govorico, različnimi cerkvami, molilnicami in veroizpovedmi, edinim sovjetskim spomenikom na slovenskem idr. Je tudi naše najbolj odmaknjeno naselje, ki se je razvijalo kot župnijsko središče na robu Ogrske, in je sedaj eno od regionalnih središč Slovenije. V zadnjih petdesetih letih je v celoti spremenilo svojo zunanjo podobo. (Sever in Kuzmič, Pomurski muzej Murska Sobota, 2013)

Slika 4: Prikaz celotnega območja MOMS-a (iObčine, 2016)

Slika 5: Ortofoto posnetek celotnega mesta Murska Sobota, umeščeno med polja in z gramoznico na južnem robu (iObčine, 2016)

3.2 ORIS KULTURNEGA IN URBANISTIČNEGA RAZVOJA MESTA

Vse do prvih desetletij 20. stoletja je imela Murska Sobota podobno zasnovo kot druge prekmurske ravninske vasi. Izrazit panonski značaj izpričuje najstarejši ohranjen načrt iz leta 1860, nastal ob prvi katastrski izmeri zemljišča (glej Sliko 6). Čeprav že tržno in krajinsko središče je bila brez osrednjega trga, samo z osrednjo graščino v mestnem parku. Mesto se je namreč v 19. stoletju prosto širilo med gradom in katoliško cerkvijo, edinima pomebnejšima objektoma, deloma pa tudi ob obema vzhodnima vpadnicama. Med 220 hišami so bili nekmetijski obrati le Szápáryjev dvorec z gospodarskimi poslopji, mlin ob Ledavi, gozdna drevesnica, katoliška cerkev z župniščem, židovska molilnica, gasilski dom, gostilna in trgovina (Hari, 1992).

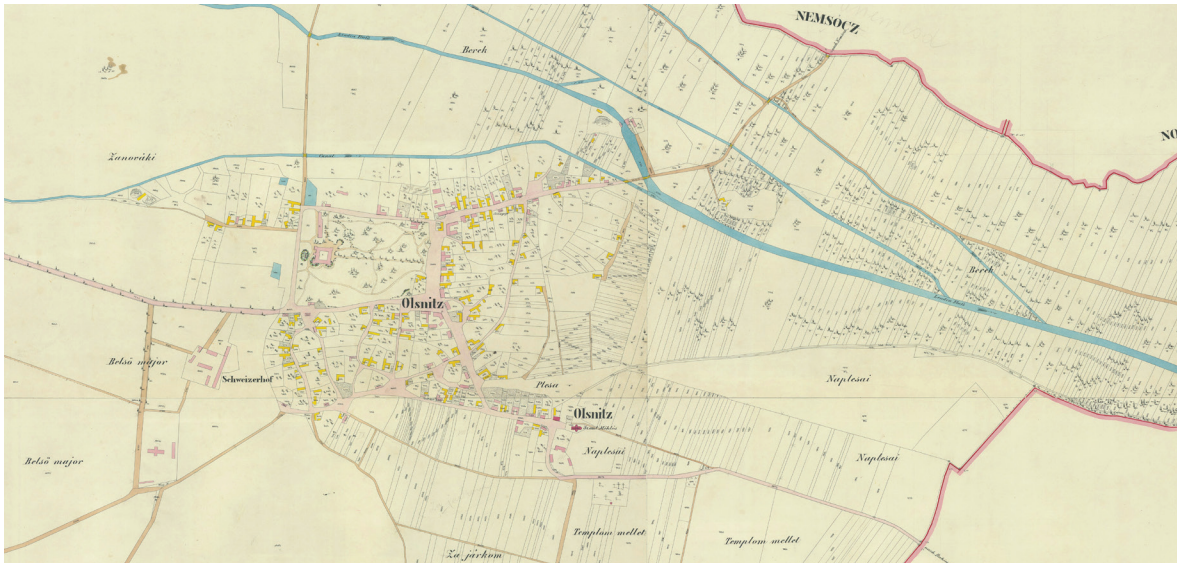

Slika 6: Franciscejski kataster iz leta 1860. Mesto je raslo med gradom in katoliško cerkvijo (GURS, 2016)

V prvih dveh desetletjih 20. stoletja so v mestno, popolnoma nenačrtno pozidavo, pomembno posegli madžarski stavbeniki, ki so nastajajočemu mestu sezidali vse funkcionalno potrebne stavbe (hranilnico, bolnico, sodišče itd.). Trinadstropne stavbe so se večinoma strnjeno vrstile ob takratni Glavni, današnji Slovenski ulici. V panonsko naselje so s tem vnesli nov višinski gabarit, hkrati pa vzpostavili os sever–jug. Leta 1909 ko so pričeli z gradnjo kompleksa evangeličanske cerkve, se je nakazala še os vzhod-zahod, ki je sledila že vzpostavljeni vzporedni osi katoliške cerkve (vidno na Sliki 13). To je bil tudi poskus vnosa pravilnega rastrskega tlorisa v nekdanje gručasto naselje, ki pa ni nikoli zares zaživel. Na S, kjer se že nakazuje središčna struktura z osrednjo glavno ulico, je vidna tudi vzpostavitev osi S-J in V-Z ter strnjevanje zazidave okoli Glavne (sedanje Slovenske) ulice. Na obeh katastrskih izrisih je kot osrednji jasno prisoten tedanji grajski, zdajšnji mestni park (Hari, 1992).

Med madžarskimi graditelji posebej izstopa domačin Lászlo Takács oz. Ladislav Takač. S kolegi somišljeniki je v takratno "podeželjsko mesto" vnesel nov, sodobni slog, madžarsko različico secesije, ki so jo narekovali iz Budimpešte, z namenom izoblikovanja enotnega kulturnega videza po vsej deželi. Ta romantično zastavljen stil se je okrepil že konec devetnajstega stoletja, vendar ga je prekinila prva svetovna vojna. Sledovi sloga so ohranjeni v ornamentalnem in dekorativnem okrasju soboških stavb. Secesijski elementi so najbolj prisotni na stavbi hranilnice južne Železne županije (Slovenska ulica 20) in hiši dr. Vratariča (Slovenska ulica 33) (Hari, 1992).

Slika 7: Hranilnica južne Železne županije z vogalnim zaključkom z dvojno fasado ter bogato značilno ornamentiko z motivom čebel in vrtnic (Slovenska ulica 20), levo v stavbnem nizu Kardoševa hiša zgrajena po načrtih zidarskega mojstra Štefana Mesariča

Po Murski republiki (29. maj – 4. junij 1919), ki je bila razlog za umik Madžarov, se je Prekmurje leta 1919 priključilo k SHS, urbanistično pa je takratno stanje ostalo nespremenjeno do tridesetih let. V dvajsetih letih se je v Prekmurju pomembneje zgodila le gradnja bogojinske Plečnikove cerkve.

Na nadaljni razvoj Murske Sobote kot mesta so odločilno vplivala trideseta leta 20.-ega stoletja. Začele so se težnje po ureditvi mesta, ki je postalo regionalno središče. Leta 1932 je bil za izdelavo regulacijskega načrta med malimi oglasi v časniku Jutro objavljen razpis, na katerega pa se ni prijavil nihče (Hari, 1992). Leta 1934, ki velja za prelomno za Mursko Soboto, je soboška občina odkupila Szaparyjevo graščino in razparcelirala soboški park. Istega leta se je v Mursko Soboto vrnil Feri Novak, študent dunajske umetnostne akademije, ki je postal prvi pogodbeni arhitekt soboške občine.

Novak je v Murski Soboti s svojimi stavbami v novem funkcionalističem slogu zbudil pozornost že leta 1931, z Vilo Keršovan, načrtom za delavski dom in novo bolnišnico iz leta 1932, tem pa so sledili še Samčeva vila 1933, soboško letno kopališče 1934/35, delavski dom 1936, Vučakova vila 1937.

V letu 1938 se je vrnil iz Le Corbusierjevega ateljeja v Parizu, kar se je izražalo v njegovem kasnejšem ustvarjalnem opusu. Na Dunaju se je spoznal s takrat izredno pomembno atensko konvencijo in CIAM-ovskim urbanizmom, ki je v tem času veljal za najbolj napredno in humano urejanje človekovega življenjskega procesa in okolja. V prvem urbanističnem načrtu leta 1932 lahko razberemo, da je poskušal razkropljeno soboško naselje urediti s pomočjo coninga. Določil je štiri obvezne cone, ki zajemajo širjenje obstoječega mesta predvsem proti jugu in vzhodu (Hari, 1992).

Na vzhodu, za obstoječo zazidavo, je določil industrijsko cono in jo od mesta ločil z železnico. Kot tipično prekmursko naselje Murska Sobota ni imela osrednjega tržnega prostora in s tem tudi ne osrednjega trga. Na delu razparceliranega parka je uredil prvi mestni trg. Ta zeleni prostor je tvoril ožje soboško središče, ohranjeno do danes, katerega naj bi po Novakovih načrtih obrobljali poslovni in trgovski objekti. Center bi določale trinadstropne stavbe, ki so nanizane na severni in južni strani trga ter vzdolž Slovenske ulice. Ena od štirih funkcij, ki jih je določil Novak, je prometna. Upošteval je že obstoječe ceste in ulice, le tranzitne ceste je speljal južno od Murske Sobote, tako, da se je mestu popolnoma izognila. Edina prometna cesta, ki vodi v center je sedanja Ulica Štefana Kovača, speljana po že obstoječi trasi. Ob centralnem trgu se združi s Slovensko, ki povzroči nastanek osrednjega mestnega središča. Na tem križišču, kot na vseh drugih, je Novak uredil cestne otoke, sestavljeni iz obdajajočega traku žive meje, ki jih v sredini zapolnjujejo grmi vrtnic. Taki otoki so (bili) tradicionalni elementi prekmurskih vasi. Obe glavni ulici imata široke pločnike, ki so od cestišča ločeni s široko zeleno cezuro (kot to določa atenska listina) iz dveh pasov žive meje, med katerima so zasajene vrtnice (Hari, 1992).

Slika 8: Prvi 'soboški' trg, prvi mestni trg v Murski Soboti, ki je bila prej mesto brez osrednjega trga. razvijala se je ob prometnicah. V ozadju Novakova Vila Vučak, zgrajena leta 1937 (Delcampe.net, 2016)

Slika 9: Pogled na Trg zmage s spomenikom postavljenim leta 1945 ter na Novakov Delavski dom zgrajen leta 1936, ki je bil v prvotnem načrtu trinadstropen (Delcampe.net, 2016)

Slika 10: Motivi iz razglednic, ki prikazujejo za Novaka značilno obcestno zasaditev z otoki žive meje znotraj katerih so zasajene vrtnice (fotografije iz razglednic prikazujejo del Slovenske ulice, takrat Titove, z osrednjim križiščem, novo poslovno-stanovanjsko zazidavo iz 70. let prejšnjega stoletja ter zvonikom evangeličanske cerkve kot enim od dveh glavnih gradnikov takratne silhuete mesta) (Delcampo.net, 2016)

Novak je odredil tudi posebno zeleno cono, ki naj bi bila namenjena oddihu. Postavil jo je v naravni gozd, na severozahodno periferijo, kjer je uredil letno kopališče (1934), stadion (1935), sprehajališče, trim stezo,.. Cona je ohranjena in se še danes uporablja v tej funkciji.

Slika 11: Fotografije iz razglednic prikazujejo Novakovo soboško kopališče, sezidano 1934 v rekreacijski coni Fazanerija, ki še danes služi temu namenu (Delcampo.net, 2016)

Pod vplivom Le Corbusierovih načel urejanja je Novak kasneje želel svoj urbanistični načrt iz leta 1934 nadgraditi z načeli upoštevanja krajinske slike in plastičnosti. Hotel je ohraniti tipično silhueto mesta, ki sta jo določala zvonika obeh cerkva. Na severni strani Ulice Štefana Kovača je nameraval podreti vsako drugo hišo v strjenem nizu, preostale pa dvigniti na stebre. Prva uresničitev te ideje je bila Šerbčeva hiša (1938). S temi prehodi bi odstranil oviro, ki mestni park ločuje od načrtovanega stanovanjskega predela (prosto razporejenih stanovanjskih stolpičev, ki so jih dokončali šele po njegovi smrti 1957/1961). Park bi dobil novo funkcijo, njegova povezava s stanovanjskim delom pa bi bila bolj funkcionalna. V ta kontekst sodita tudi umestitev soboške gimnazije (1940) ter upeljan Prekmurski sejem, ki se danes odvija v Gornji Radgoni (Hari, 1992).

Status mesta je Murska Sobota dobila šele leta 1952, po drugi svetovni vojni, ki je urbanističen in gospodarski razvoj mesta za nekaj časa prekinila. Je pa Novak v skladu s svetovnimi tokovi dokaj načrtno začrtal izgradnjo Murske Sobote. To je bilo precej težje, saj je drzne in velike načrte modernega urbanizma, ki so bili delani za 3 milijone prebivalcev in podobno,

moral podrediti na pol vaškemu zaselku (Murska Sobota je ob njegovi smrti štela 6000 prebivalcev). Poleg načel modernega funkcionalizma je upošteval tudi zamisli Howardovega vrtnega mesta, ki jih je uporabil pri mestni okolici, ki z enodružinskimi hišami sredi vrtov (4m odmaknjene od ulice) tvori obod okoli mestnega središča, mesto pa preko tega prehaja v naravno okolje. Murska Sobota je z Novakovo pomočjo v tridesetih letih dosegla takšen razvoj kot le redko katero slovensko mesto in je bilo pravzaprav edino mesto, v celoti urejeno v duhu CIAM-ovskih zakonov in po načelih funkcionalističnega urbanizma, ki se je pri nas širše uveljavil v petdesetih letih.

Po vojni je urbanizem stagniral, se je pa na osrednjem trgu postavil Spomenik zmage (načrt za spomenik iz belega marmorja je delo sovjetskega vojnega inženirja Arončika, kipa slovenskega partizana in ruskega vojaka pa delo kiparjev Borisa in Zdenka Kalina). Na prelomu v petdeseta leta je v ospredju predvsem stanovanjska in infrastrukturna gradnja, s stanovanjskimi bloki kot najustreznejšimi rešitvami in v duhu takratnih kolektivističnih teženj. V petdesetih letih je v skladu z duhom časa Novak izdelal model stanovanjskega bloka, ki je postal tipski (zidali so ga po vsem Pomurju, 11 jih je razporejenih ob ulici Štefana Kovača). Najodličnejši primer večstanovanjske stavbe pa je Murska Sobota dobila leta 1957 s t.i. židovskim blokom (stoji na mestu podrte sinagoge).

Po Novakovi smrti so leta 1959 zgradili trinadstropno stavbo današnje Ljubljanske banke, za tem leta 1962 pa še sosednjo stavbo Pošte. Ob vzhodni strani Trga zmage so v teh letih 1960 - 1963 zgradili več večnadstropnih poslovno-stanovanjskih zgradb. V temu času so nadaljevali z agresivno pozidavo, ne glede na kontekst in vsakršno praznino ali manjšo stavbo nadomestili z velikimi trgovsko–stanovanjskimi kompleksi (prizidek k hotelu Zvezda 1962, hotel Diana in Blagovnica 1967, Borovo 1970). To je povzročilo propad identitete najprej na Slovenski, takratni Titovi ulici, zatem na Ulici Staneta Rozmana in nato na zadnji, Lendavski ulici. 1966 leta je bil za središče Murske Sobote izdelan urbanistični načrt. Ta je predvideval izgradnjo novega mestnega središča med Kocljevo, Slomškovo, Slovensko ulico ter Trgom zmage ter rušitev vseh nizkih pritličnih stavb. Intenzivno se je gradnja nadaljevala s kompleksoma Šoping (1974) in Dom tehnike (1971) ter nadalje na Ulici Staneta Rozmana, na Slovenski (sedež državnih služb) in ob zgraditvi največjega blokovskega kompleksa v Pomurju, na Lendavski ulici.

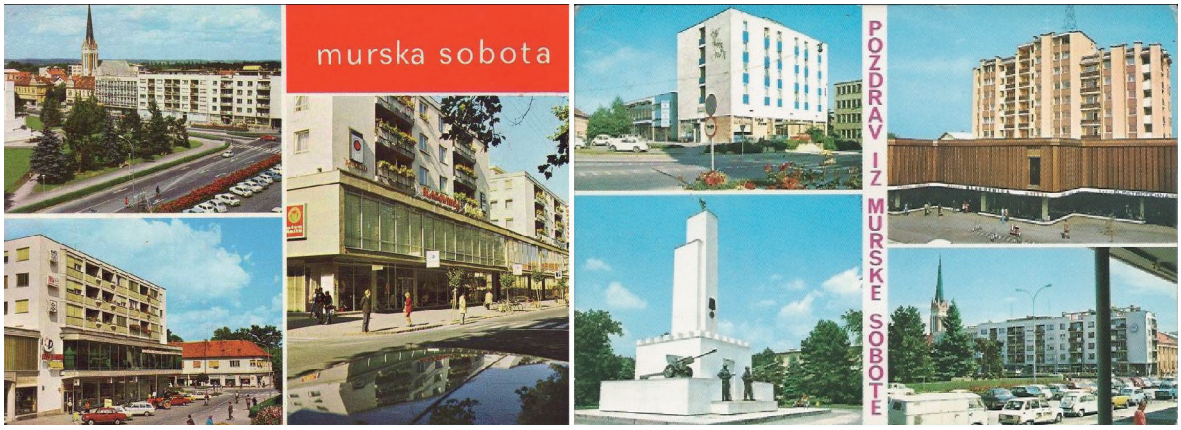

Slika 12: Razglednice s stavbami zgrajenimi po obdobju arhitekta Novaka. Na levi sliki levo zgoraj poslovno--stanovanjski kompleks zgrajen med leti 1960 - 1963, levo spodaj Dom tehnike (1971), desno Blagovnica (1967). Na desni sliki levo zgoraj Hotel Diana (1967), levo spodaj Trg zmage s spomenikom (1945), desno zgoraj Šoping (1974) in desno spodaj poslovno-stanovanjski kompleks kot na levi sliki z zvonikom evang. cerkve v ozadju. (Delcampe.net)

Leta 1971 se je zaradi pomanjkanja prostora, izpred parkirišča pred banko in pošto ob Trgu zmage, na Slomškovo, preselila avtobusna postaja. V tistem času so zgradili današnjo tržnico, ki je bila prenovljena leta 1998.

Naslednja zemljiško katastrska izmera je bila šele leta 1976. Na slikah, ki prikazujejo morfogenezo mesta se vidi rast mesta, začrtane urbanistične poteze arhitekta Novaka ter kasnejše kolektivistične pozidave praznih prostorov.

V obdobju 1985 – 1990 urbani in gradbeni razvoj Murske Sobote stagnira. Večje spremembe so se zgodile na Lendavski ulici, na kateri so dokončno podrli večino kvalitetnega stavbnega tkiva, vile bogatih meščanov. Tam je stala tudi sinagoga.

Mestno središče so začeli urejati spet po letu 1996, ko so se gradili predvsem poslovni in delno trgovski objekti. 1998 najprej tržnica, 2005 pa poslovno-trgovski center na izteku Kocljeve v Zvezno ulico. Med njima se je leta 2006 uredil nov trg, imenovan Trg kulture, ki je prevzel vlogo osrednjega prireditvenega prostora. Prireditve so do takrat potekale na parkirišču pred banko in pošto. Ti dve stavbi so med sabo povezali leta 2001. Med leti 2000 in 2003 se je zgradila Pokrajinska in študijska knjižnica. Velike spremembe je v tem času doživela tudi Cvetkova ulica. 1994 Murina trgovska in poslovna stavba, leta 1998 pa nasproti nje poslovno-trgovski in stanovanjski kompleks imenovan Šavel center. Ob njej je leta 2008 bila zgrajena nova glasbena šola ter trije štirinadstropni stanovanjski bloki. Od takrat naprej sta se na izteku Slomškove proti katoliški cerkvi zgradila še objekta sedanje FURS.

V letu 2010 se je prenavljala Slovenska ulica, ki z zasnovo sedmih paviljonov (namenjenih trgovinskim in gostinskim dejavnostim) lociranim ob zunanji rob pločnika ni nikoli zaživela. Takrat se je dotrajan platanin drevored nadomestil z lipovim in zamenjala se je celotna urbana oprema.

3.2.1 Morfogeneza mesta med leti 1860 in 1920

L. 1860
(po franciscejskem katastru):

- vidna obcestna vaška zazidava
- ni osrednjega trga
- naselje med osrednjo graščino v parku in katoliško cerkvijo z župniščem

- gasilski dom
- židovska molilnica
- gostilna
- trgovin a
- mlin

L. 1920
(po franciscejskem katastru):

mesto dobi:
- hranilnico
- sodišče
- bolnico
- hotel Zvezda

vzpostavitev osi S-J ob Glavni ulici (zdajšnja Slovenska)

vzpostavitev osi V-Z z gradnjo evangeličanske cerkve

Slika 13: Prikaz rasti mesta med letoma 1860 in 1920 (cit. po GURS MS, 2016)

3.2.2 Morfogeneza mesta med leti 1974 in 1990

L. 1976
(zemljiško katarstrska izmera):

1932 - prvi urbanistični načrt in ureditev osrednjega trga
1934/35 - prvo letno kopališče, stadion
1936 - Delavski dom
1940 - soboška gimnazija

1952 - Murska Sobota dobi status messta; na Trgu zmage postavijo spomenik avtorja Arončika

1953 - postavljena prva iz niza načrtovanih bolnišnic - otroška bolnišnica

1957/1961 - Novakovih 11 blokov na južni strani Ulici Št. Kovača
1967 - hotel Diana, Blagovnica
1970 - Borovo
1971 - Dom tehnike

L. 1990
(TTN5, GURS):

1976 - na zdajšnjo lokacijo se preseli tovarna ženskih plaščev MURA - prejšnja

- podrli večino vil na Lendavski ulici

- na drugi strani železnice umeščena industrijska cona po načrtih arhitekta Novaka

1981 - urbanistični načrt za mesto s posebnim poglavjem o oblikovalskih izhodiščih in zaščiti arhitekturne dediščine (vrednotenje od ZVNKD Maribor - izostalo)

Slika 14: Prikaz rasti mesta med letoma 1976 in 1990 (cit. po GURS MS, 2016)

3.2.3 Morfogeneza mesta med 2005 in 2015

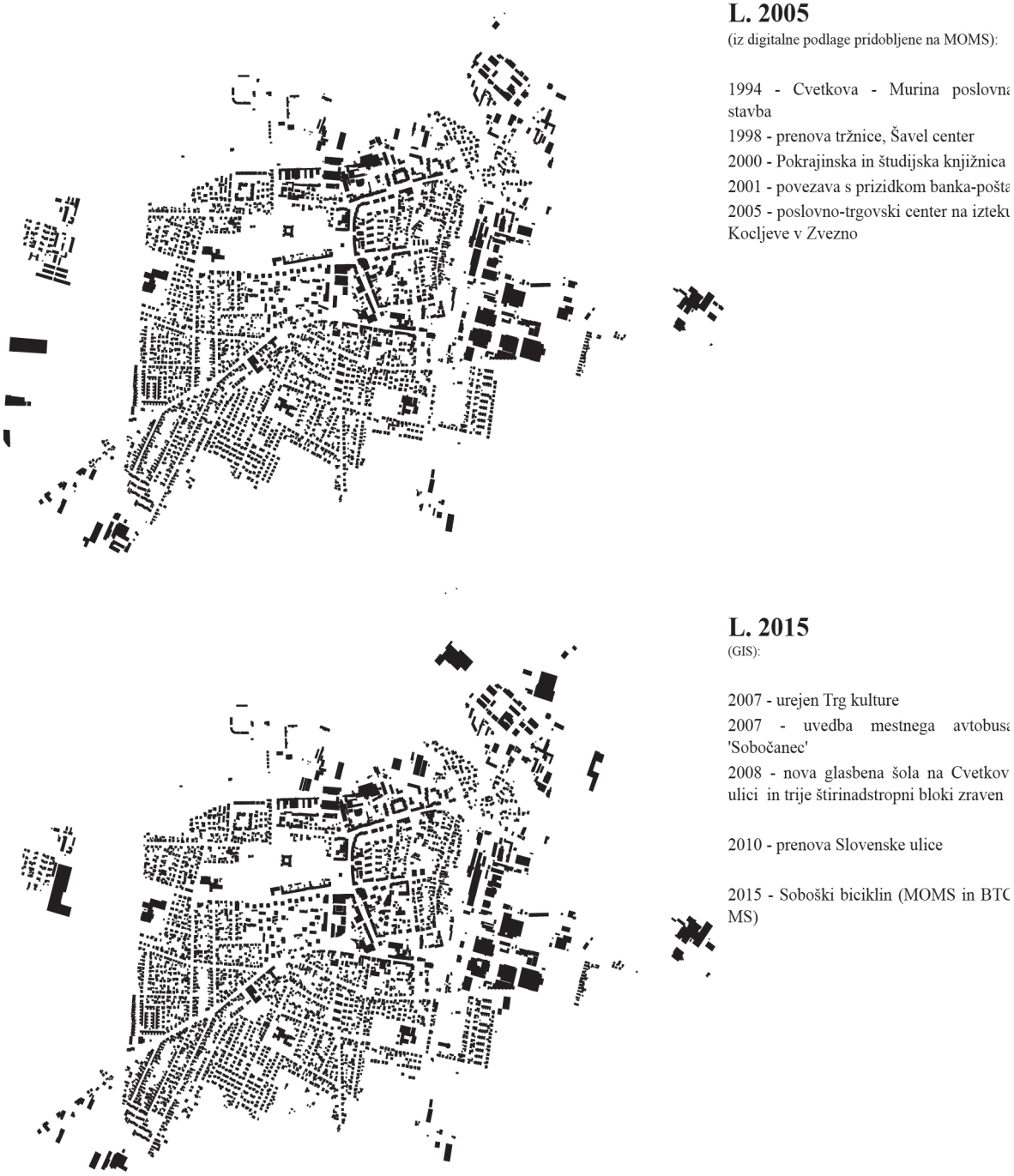

Slika 15: Prikaz rasti mesta med letoma 2005 in 2015 (prirejeno po Mestna Občina Murska Sobota; GIS, 2016)

3.3 OBMOČJE OBDELAVE

Mestno središče je konglomerat številnih urbanih funkcij in zato tudi najbolj urbanotvorni del mesta. Poslovne, finančne, nakupovalne, izobraževalne, kulturne, upravne, občinske in gospodarske funkcije mestnega središča niso namenjene samo prebivalcem mesta, temveč tudi prebivalcem širšega zaledja. Lokacija središča je največkrat vezana na staro mestno jedro oz. na najstarejši predel mesta. Območje mestnega središča pa je tudi tisti del mesta, ki je bistven za identifikacijo mestnega prebivalstva. Morfološke značilnosti mesta določajo njegovo identiteto in njegov karakter.

Izbrano območje obsega predele Murske Sobote, ki najbolje opredelijo pojem središča, saj so karakterno izstopajoči in funkcijsko namenjeni centralnim dejavnostim. Tu se nahajajo regijske upravne službe, stavbe v mestnih funkcijah ter osrednji stari del mesta, ki se od ulic grajenih v istem obdobju razlikuje predvsem po višinskih gabaritih, odlikujejo ga pa tudi ornamentalike na fasadah ter uporaba v namene mestotvornih dejavnosti.

Središče mesta Murska Sobota sem prikazala po štirih plasteh, pomembnih za razumevanje fizične zgradbe mesta (stavbno tkivo, funkcionalne povezave ter zeleni sistem) ter družbene infrastrukture (javna plastika, trgi, gledališča, muzeji,..). Mestno središče Murske Sobote, kot je bilo zanimivo za izvedeno anketno raziskavo, prikazuje Slika 17.

Slika 16: Inventarizacijska karta mestnega središča Murske Sobote

4 METODA

Raziskava je bila izvedena leta 2008 v Murski Soboti. Hipotezo in zapisane cilje sem preverjala preko anketnega vprašalnika z desetimi vprašanji, vezanimi na predstavo o mestu in o središču mesta Murska Sobota ter strukturiranju središča v uporabnikovih miselnih slikah.

Vprašalnik je bil formuliran tako, da je z uvodnim vprašanjem najprej miselno uvedel intervjuvanca v preučevani prostor. Ta je moral narisati zemljevid centra mesta, začenši s Slovenske ulice, na način, kot bi tujcu, na kratko, opisoval center z vsemi glavnimi potmi. Nadalje je bil vprašan po fizično izmerljivem središču mesta Murska Sobota, katerega je moral omejiti na karti. Vprašanja, ki so sledila, pa so se ukvarjala z vrednostmi, ki so jih posameznim vključenim sestavinam prostora (fizičnim, družbenim in socialnim) pripisovali anketiranci.

Anketni vprašalnik je vseboval tehniko spoznavnega zemljevida Lynchevega tipa, družbeno – prostorske obrazce, petstopenjske ocenjevalne lestvice, vprašanja z naštevanjem ali prostimi opisi, vprašanja z obkroževanjem ter na koncu še šest osnovnih demografskih vprašanj (po spolu, starosti, izobrazbi, zaposlitvenem statusu ter številu let bivanja in/ali dela v Murski Soboti).

Glede na časovno oddaljenost raziskave je smiselno pregledati prostorske razvojne premise v središču Murske Sobote, ki bi jih lahko vzeli v obzir pri ponovitvi anketne raziskave v aktualnem časovnem obdobju. Glede na dejansko stanje pa se je znotraj mestnega središča, kljub pretečenim letom, morfološko spremenilo manj, kot bi bistveno vplivalo na izide rezultatov raziskave. Velja poudariti obujanje Slovenske ulice s prireditvami na prostem, poskuse oživitve praznega stavbnega tkiva na glavni ulici ter že vpeljan kulturni (predvsem gledališki) program v soboškem Gledališču Park (bivši Kino Park).

4.1 VZOREC

Vzorec vključenih v raziskavo je obsegal 54 prebivalcev Mestne občine Murska Sobota (MOMS), od tega 33 žensk starih med 13 in 77 let ter 21 moških, starih med 26 in 62 let. Povprečna starost anketiranca je bila 40,07 let. Vključeni prebivalci MOMS so različnih zaposlitev in vseh stopenj izobrazbe. Od teh živi 27 v mestu Murska Sobota že celo življenje, 21 se jih je sem preselilo in živijo v mestu od 1 do 37 let, v povprečju 19,4 leta. Ostalih 6 pa jih živi v sosednjih naseljih, kljub temu pa so se v Murski Soboti šolali in sedaj delajo tam, v povprečju 12,3 leta. Vzorec udeležencev ankete je bil slučajen in je zajel prebivalce

različnih delov mesta Murska Sobota in ljudi, ki hodijo v Mursko Soboto v službo ali šolo, doma iz najbližjih vasi (MOMS).

4.2 GRADIVO

Vprašalnik mešanega tipa je obsegal 16 vprašanj, 10 vezanih na miselne predstave in 6 demografskih. Ta so se v prvem delu nanašala na strukturiranost središča mesta Murska Sobota v uporabnikovi miselni predstavi, na predstavo o centru mesta Murska Sobota, ki so jo udeleženci prevedli v individualne zemljevide ter na asociacije fizičnega v središču. Zatem so bili vprašani po prepoznavnosti mesta samega, orientaciji v mestu, priljubljenosti določenih delov centra mesta, na zemljevidu so morali določiti mejo mestnega središča. Vprašalnik je vključeval prazen prostor za individualen zemljevid centra mesta, karto mesta Murska Sobota, tri tabele in prazne okvirčke, kamor so udeleženci ankete vrisovali in vpisovali odgovore na dana vprašanja.

Sestava vprašalnika je razvidna iz Priloge A.

4.3 POSTOPEK

Podatke, ki jih vsebujejo spoznavni zemljevidi, smo pridobivali na več načinov.

- Pri prvem vprašanju so udeleženci imeli na voljo 10 minut, da v prazen okvir narišejo zemljevid centra mesta Murska Sobota, tako, kakor si ga sami predstavljajo. Zanimala me je njihova predstava o centru mesta, informacije o zaznavi le-tega, o orientaciji v prostoru, orientacijske točke, povezave, njihovo strukturiranje prostora ter število vključenih elementov.
- Na karto mesta Murska Sobota so udeleženci ankete morali s črto zamejiti območje, ki po njihovem mnenju zajame center mesta Murska Sobota.
- Udeleženi so s pomočjo ocenjevalne lestvice morali, z ocenami med 1 in 5, ocenjevati koliko je po posameznem od naštetega Murska Sobota prepoznavna (to so bile stavbe, ljudje, deli kraja, dogodki, ki se nahajajo in odvijajo v Murski Soboti), kje se največ oz. najmanj zadržujejo v prostem času ter koliko našteti razlogi vplivajo na njihovo odločitev o najljubšem delu centra.
- Opredeliti so morali svoj najljubši del centra Murske Sobote, kamor najraje zahajajo in se tam najboljše počutijo ter vpisati pot po kateri pridejo do njega, z morebitnimi vmesnimi postanki, v katerem delu centra se največ oz. najmanj zadržujejo ter kateri del centra jim je najmanj všeč, kam ne zahajajo radi ter našteti vzrok za tako odločitev.

- Prosto so opisovali Mursko Soboto na splošno, v fizičnem smislu, svoje najbolj in najmanj priljubljene kraje v centru mesta in razloge za izbiro le-teh, kraje kamor bi se postavili in fotografirali center ter opisovali najbolj izrazite dele centra mesta. Vprašala sem jih tudi po stavbah in objektih, ki si jih je najlažje zapomniti.

Raziskava v obliki javnomnenjske ankete je bila izvedena v Murski Soboti. Anketiranje 54 naključnih "sobočancev" je potekalo individualno. Anketo sem izvedla sama in je v povprečju trajala 25 minut.

Zbrani podatki iz vprašalnika so bili vneseni v računalnik in obdelani s pomočjo primernih programov, statistično in grafično, nekatere parametre sem pregledovala "na roke". Analiza podatkov je zbrana v pregledno obliko, ki je predstavljena v naslednjih poglavjih, na podlagi tega pa so pripravljeni predlogi izboljšav in izpostavljene absolutno obstojne strukture, ki kvalitativno izstopajo v miselnih slikah uporabnikov.

5 PREDSTAVITEV REZULTATOV

Spoznavni zemljevidi Lynchevega tipa, ki so bili uporabljeni za raziskavo skupne miselne slike središča mesta Murska Sobota 54 anketirancev, so bili strukturirani tako, da podajo notranja, individualna vedenja posameznika o prostoru, preko zahtev po risanju zemljevidov ter ocenjevanj in opisovanj posameznih delov plasti prostora (družbeni, morfološki, funkcionalen, ..).

Vprašalniki so bili analizirani po posameznih vprašanjih, posamezna vprašanja pa členjena glede na kompleksnost dobljenih odgovorov. Rezultati so predstavljenih v obliki skic in shem, posameznih navedb, opisov in tabel.

Narisani zemljevidi iz prvega vprašanja so bili analizirani po različnih vsebinah (gradniki prostora, omembe, napisi,..). Analize narisanih zemljevidov centra mesta Murska Sobota so bile podane najprej po načinu risanja, nato pa še po količini narisanega. Parametri, ki so raziskani, so število narisanih elementov, najpogosteje vrisani elementi, ulice, poti, stavbe, zeleni elementi. Predstavljeni so različni pristopi anketirancev k risanju zemljevidov, torej smer risanja in analize orientiranosti zemljevidov glede na smeri neba. Ti so podrobneje predstavljeni v poglavju orientacije. Predstavljeni so še podatki o temu, kako široko območje je narisano na zemljevidih, izpostavljene so tudi druge omembe na zemljevidih.

Poleg ’branja’ vsakega elementa posebej sem zemljevide centra mesta posamezno, zaradi lažje obdelave, prevedla v črtne sheme na realni karti ter jim tako pripisala kvantitativno določljive, fizične razsežnosti. Tako dobljene posamezne skice sem nato polagala eno čez drugo ter dobila nek skupen zemljevid. Postopek prevajanja posameznih miselnih slik in prevode teh slik na zemljevide prikazuje Slika 17. Skice mestnega središča vseh 54 sodelujočih so v Prilogi B.

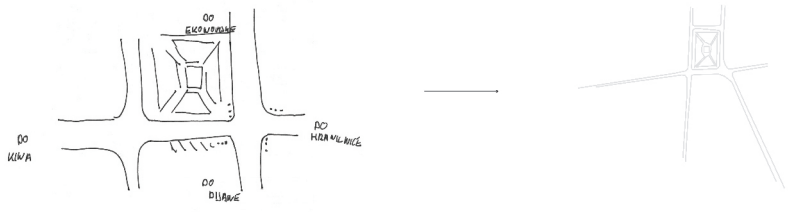

Miselna slika moškega, starega 28 let.

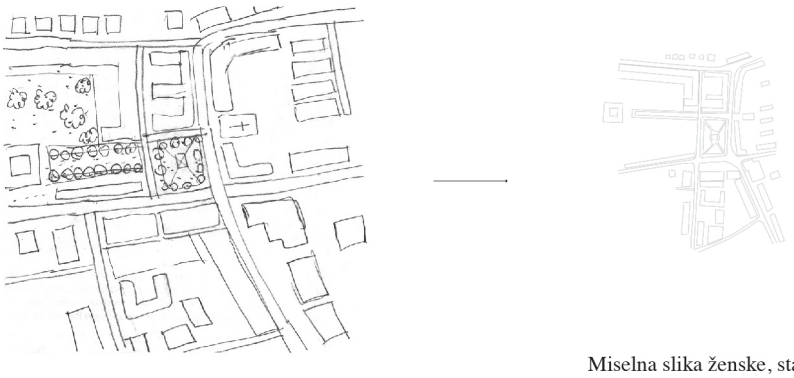

Miselna slika ženske, stare 45 let.

Miselna slika ženske, stare 52 let.

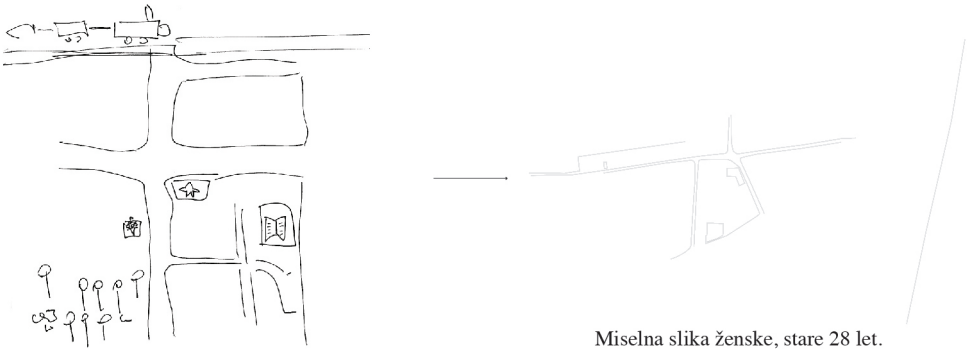

Miselna slika ženske, stare 28 let.

Slika 17: Primeri prevajanja miselnih slik dobljenih z anketo na dejanske zemljevide. Ko skice dobijo mersko določljive vrednosti (na realnih zemljevidih) se pokaže kako struktrirajo posamezniki, kaj so orientacijske točke, katere elemente izpostavljajo, kateri so najbolj ali najmanj prisotni, kje in kaj so robovi središča, kako anketirani krajšajo razdalje,.. S prekrivanjem vseh zemljevidov dobimo skupno miselno sliko sodelujočih o središču Murske Sobote.

5.1 NAČINI RISANJA ZEMLJEVIDOV

Zemljevide lahko po načinu risanja delimo v tri skupine. V prvo uvrščamo zemljevide, ki so narisani na enoten način, torej v celoti iz tlorisa, narisa ali iz perspektive. V drugi so, najpogosteje uporabljene, kombinirane tehnike, največkrat kombinacija tlorisa z opisi. Tretja skupina pa so zemljevidi, kjer prevladujejo opisi. Največ, 33 udeleženih, je svojo predstavo o centru mesta Murska Sobota narisalo v kombinaciji tlorisa z opisi, od tega 13 moških in 20 žensk. Vse tri načine, torej tloris, naris in perspektivo, je kombiniralo 11 udeleženih, 5 moških in 6 žensk. Samo z opisi pa je svojo predstavo o centru predstavilo 6 žensk in samo en moški.

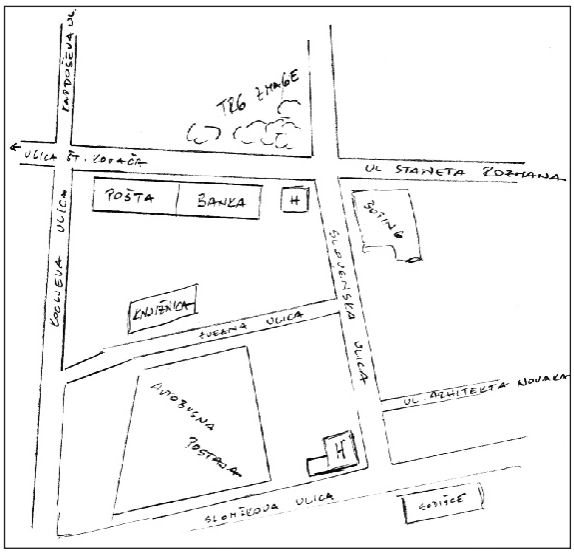

Slika 18: Preprost geometrijski tloris, z vrisanimi stavbami, cestami in poudarjeno drevnino okoli Trga zmage. Narisala ga je ženska stara 39 let.

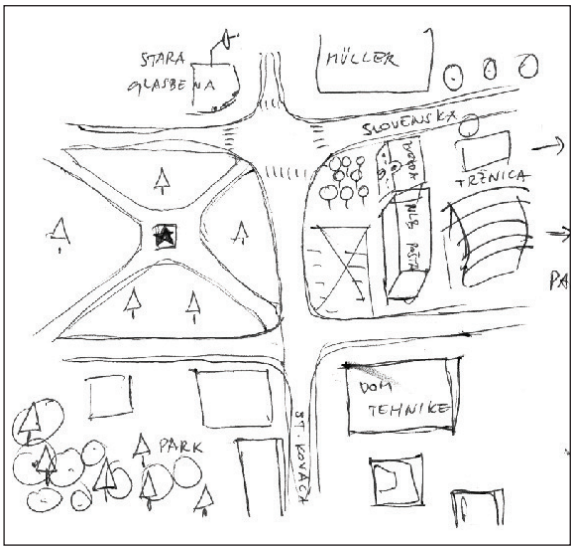

Slika 19: Moški, star 26 let, je risal zemljevid središča s kombinacijo tlorisa, narisa in perspektive. Risal je natančno in detajlno.

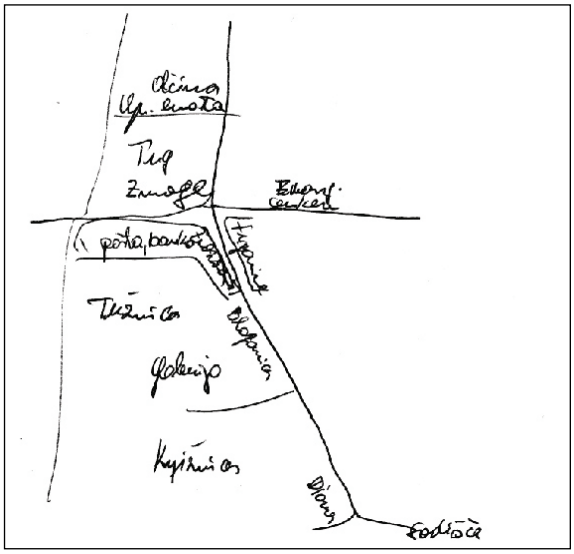

Slika 20: Opisni zemljevid ženske stare 74 let

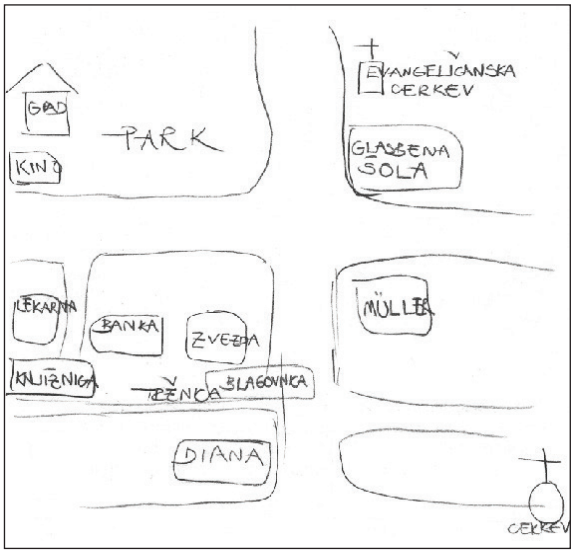

Slika 21: Opisni zemljevid, s poudarjenimi širokimi cestami in izpostavljenimi stavbami. Ženska, 28 let

5.2 VSEBINA ZEMLJEVIDOV

5.2.1 Število elementov

Med številom narisanih elementov na zemljevidih iz Vprašanja 1 so velike razlike. Pri ženskah sta narisana najmanj dva, največ pa 9, pri moških pa najmanj 2 in največ 8 različnih elementov. Pri moških in ženskah v povprečju prevladujejo zemljevidi s tremi različnimi elementi. Vključujejo stavbe, ceste in Trg zmage, ki je vključen na 51 anketah, razlike so le v grafični prezentaciji tega elementa. Zemljevidov z velikim številom različnih elementov je malo. Na število vrisanih elementov ne vplivajo dejavniki kot so izobrazba, spol in starost.

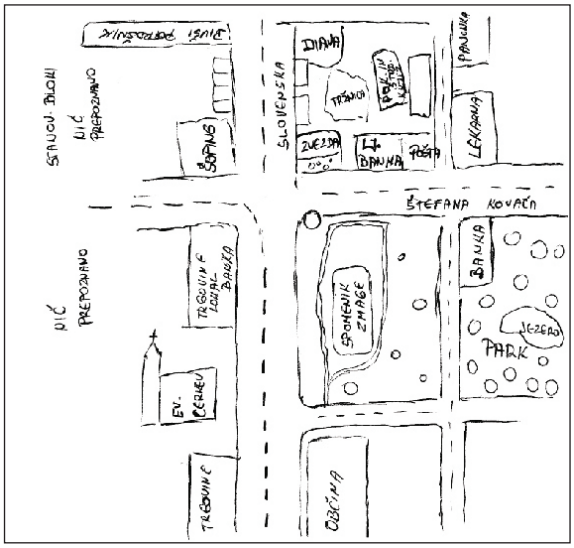

Slika 22: Zemljevid moškega starega 53 let, s poudarjenimi podrobno narisanimi naravnimi elementi, peš potmi okoli trga, ribnikom/jezerom v parku, izstopajočim zvonikom evangeličanske cerkve ter cestnimi črtami, s katerimi poudarja glavne prometnice

5.2.2 Najpogostejši elementi

Na narisanih zemljevidih splošno prevladujejo grajene strukture, ceste in stavbe. Najpogostejši element, ki je skupen vsem narisanim zemljevidom, so ceste, različne so le grafične prezentacije tega elementa. Stavbe se pojavijo skoraj na vsakem zemljevidu. Močno izstopa prisotnost Trga zmage, osrednjega odprtega mestnega javnega prostora, ki ima v miselni sliki "sobočancev" jasno, močno prisotno, osrednjo pozicijo. V svojo predstavo o centru mesta Murska Sobota ga nista vključile samo dve ženski in moški, ki je narisal center kot si ga želi.

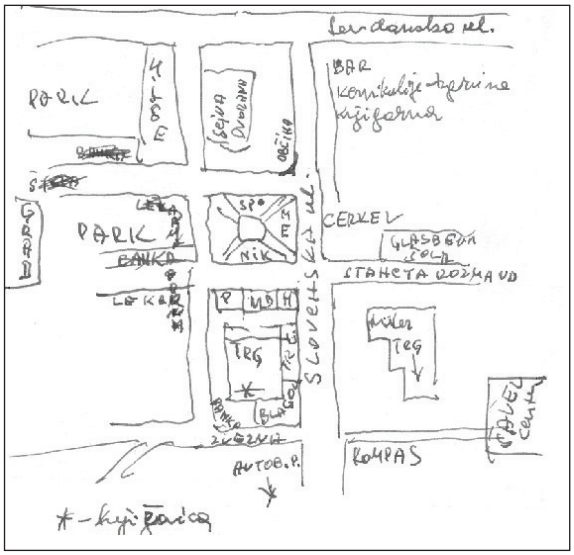

Slika 23: Primeri vrisovanja Trga zmage kot osrednjega motiva, kot ga je narisal moški star 62 let

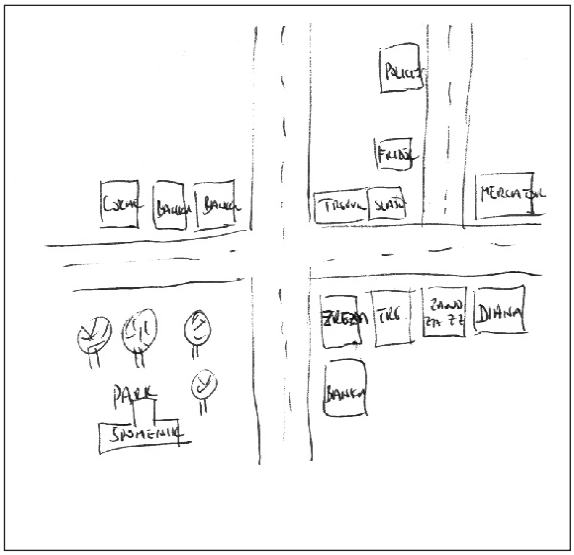

Slika 24: Moški, star 55 let, je v svoji miselni sliki izpostavil spomenik zmage na Trgu zmage ter okoli vrisal še drevesa. Prometnice pa je poudaril z vrisanimi cestnimi črtami

V miselni sliki centra mesta Murska Sobota je pri anketiranih močno izstopalo glavno križišče, kjer Slovenska ulica seka Ulico Štefana Kovača, ki se proti vzhodu preimenuje v Trg Zmage ter nato nadaljuje kot Ulica Staneta Rozmana. To območje so udeleženci vrisovali tudi najbolj podrobno in domiselno.

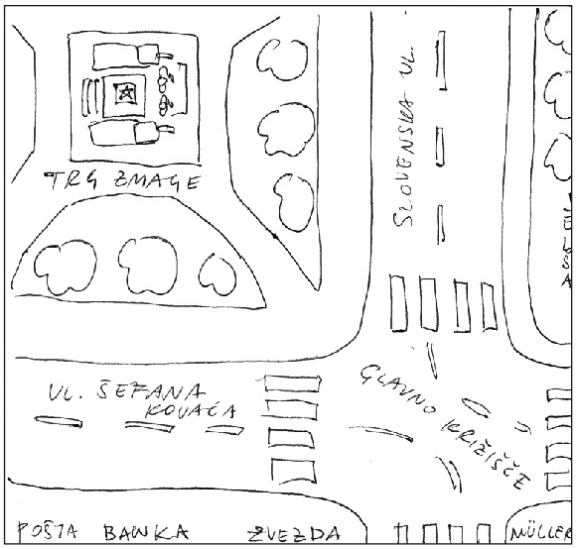

Slika 25: Ženska, stara 26 let, je svojo miselno sliko zgradila okoli osrednjega križišča in detajlno izpostavila še spomenik zmage z vrisanimi tanki, vojaki ter drevesi, glavno križišče pa poudarila s cestnimi označbami

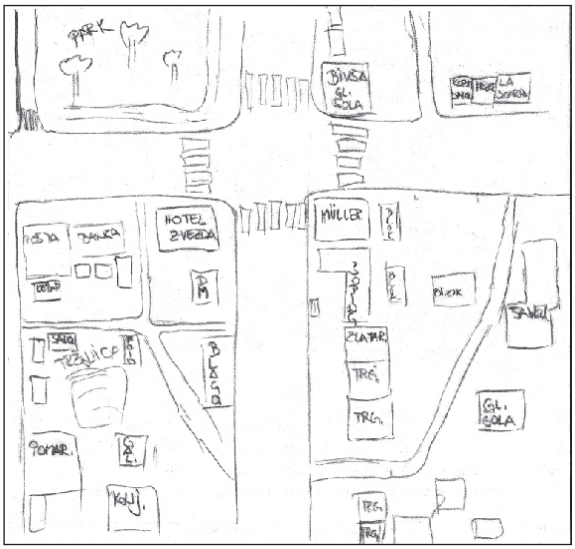

Slika 26: Široka osrednja Slovenska ulica ter križišče s samo parimi stvabami ob križišču. Narisala ga je ženska stara 47 let.

5.2.3 Poti

Po Jane Jacobs (cit. po Rihtar, Župančič - Strojan, 1996: 55) je cesta istovetna s predstavo o mestu. "Ko se spominjamo nekega mesta, kaj se pokaže pred očmi? Njegove ceste! Če izgledajo zanimive, je tudi mesto zanimivo, če dolgočasne, je tudi mesto dolgočasno."

Ceste so pomemben strukturni element. Prometne ceste so vrisane na vseh kartah in so prvo in osnovno vodilo pri prenosu miselne slike na papir. Najbolj izstopa glavno "soboško" križišče, kjer se sekata glavna Slovenska ulica ter Ulica Štefana Kovača, naprej Ulica Staneta Rozmana. Te ceste so glavne prometnice že od nekdaj, saj je mesto že zgodaj postalo prometno križišče. Skozi mesto je teklo več krajevnih poti, tu pa sta se sekali tudi "velika cesta", ki je iz Radgone peljala prek "nemških vrat" pri Gederovcih, skozi Mursko Soboto, proti Szombathelyu ter "kraljevska cesta" proti Beltincem in Dobrovniku, oziroma na jugovzhod proti Lendavi in Veliki Kaniži. Glavne prometnice so torej tekle iz nemških dežel v Ogrsko, iz Madžarske proti Italiji ter prečne z Goričkega proti Muri.

Ceste se pojavljajo na vseh zemljevidih. Največ je vrisanih glavnih cest, te so anketirani tudi vrisovali najprej. Jasno prisotna osrednja ulica in križišče le-te z Ulico Štefana Kovača na eni ter Ulico Staneta Rozmana na drugi strani, kaže na velik pomen nekdanje glavne ulice v mestu. Med katoliško cerkvijo in graščino, ob današnji Slovenski ulici, se je začelo razvijati današnje mesto.

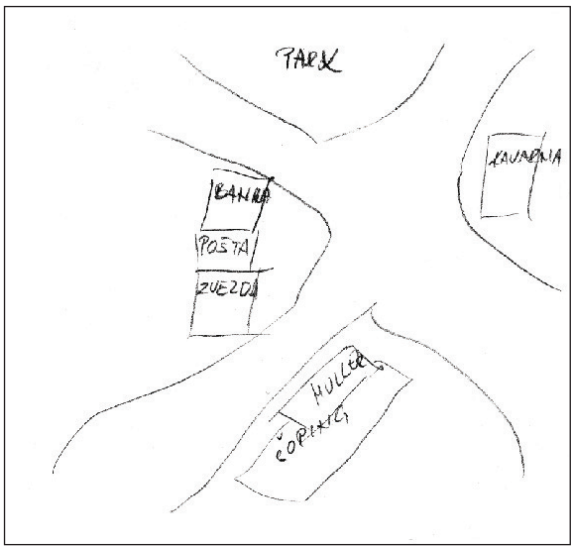

Slika 27: Široka osrednja Slovenska ulica ter križišče s samo parimi stavbami ob križišču. Narisala ga je ženska stara 47 let.

V miselni sliki mlajših anketiranih se zazna rahel pomik centra v zahodni smeri, kjer se pojavlja Slovenski ulici vzporedna Kocljeva ulica. To lahko pripišemo pretekli načrtni selitvi programov na rob mesta in ob Trg kulture. Predvsem so to bili gostinski lokali in pretežno

izvajanje večine prireditev na leta 2005 prenovljenem novem trgu med galerijo, knjižnico in tržnico. Sedaj se vse več prireditev izvaja na in ob osrednji ulici.

Dve osebi sta center mesta premaknili očitno bolj vzhodno, na Kocljevo ulico (vzporedna s Slovensko). Zanimivo je, da se osrednja ulica na teh dveh zemljevidih ne pojavi.

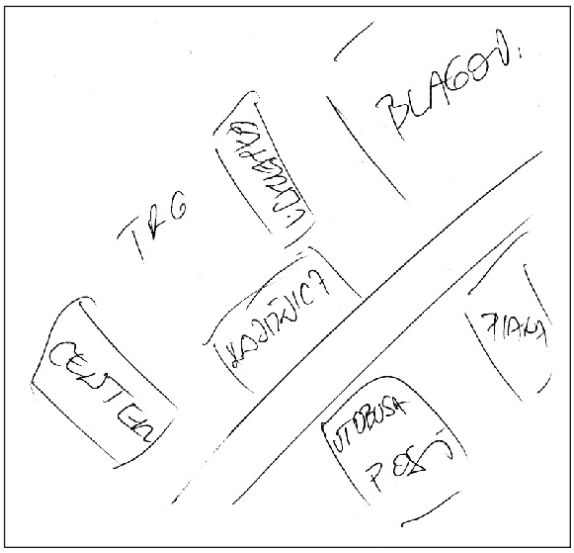

Slika 28: Slika moškega, 57 let, ki je center narisal ob Zvezno in ne glavno Slovensko ulico, kakor je bilo sugerirano v vprašalniku

9 od 54 sodelujočih je poleg prometnih cest vrisalo še pešpoti, dva pa celo pločnike, vse okrog Trga Zmage. Po štirje so vrisali cestne črte, enako število prehod za pešce, dva pa sta vrisala še semafor, vse na glavnem križišču, s čimer so še dodatno poudarili pomen tega osrednjega vozlišča.

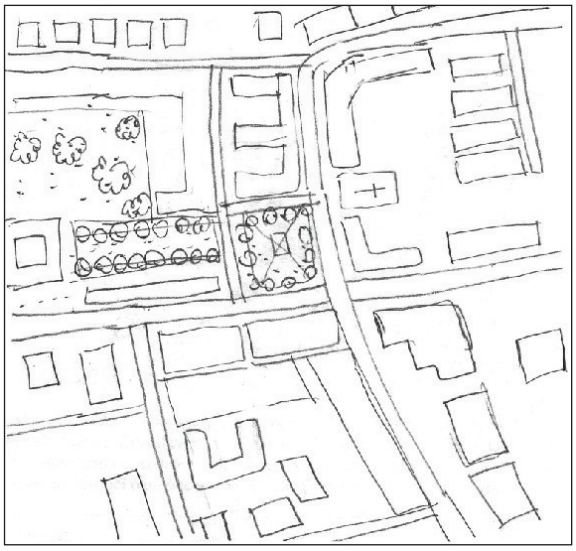

Slika 29: Tloris središča mesta kot ga vidi udeleženka ankete, stara 45 let. V svojem zemljevidu je izrazito poudarila Trg zmage ter Trubarjev drevored in del parka do gradu

Razvoj mesta je tesno povezan z razvojem mreže cest. Nanj vplivajo zgodovinski, topografski pogoji in materialne možnosti. Potek cest prebivalci izbirajo in oblikujejo glede na želje in potrebe po gibanju ter prostorske možnosti. Poti naj bi bile čim krajše in čim manj naporne (ravne in položne), orientacija pa enostavna.

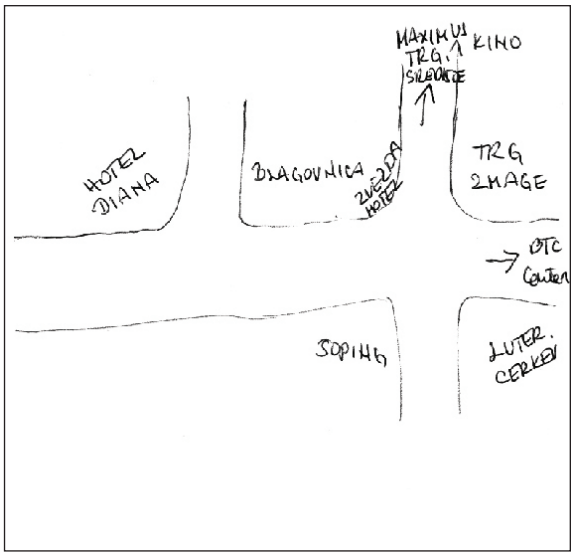

Slika 30: Izrazito krajšanje razdalij. Središče Murske Sobote, sega za žensko, staro 45 let, do obrobja, najbrž zaradi interesov tam.

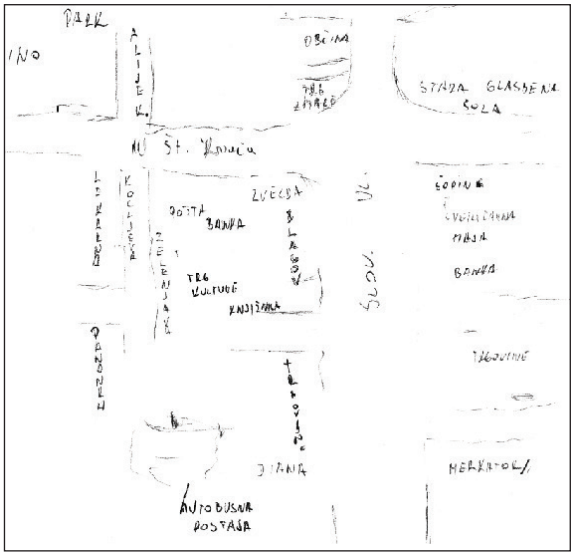

Slika 31: Predimenzionirana osrednja ulica na zemljevidu ženske stare 35 let

Pri analiziranju miselnih zemljevidov iz Vprašanja 1 se pojavijo velike razlike v širini vrisanih cest. Sklepamo lahko, da predvsem starejši in tisti, ki so bolj oddaljeni od središča mesta, poti doživljajo iz perspektive voznika avtomobila, medtem ko mlajši in tisti bližje več hodijo peš ali s kolesom. Pri anketiranih, predvsem tistih, ki so navajeni v mesto hoditi z avtomobili, je zato v njihovih zemljevidih jasno opazna predimenzioniranost glavnih cest.

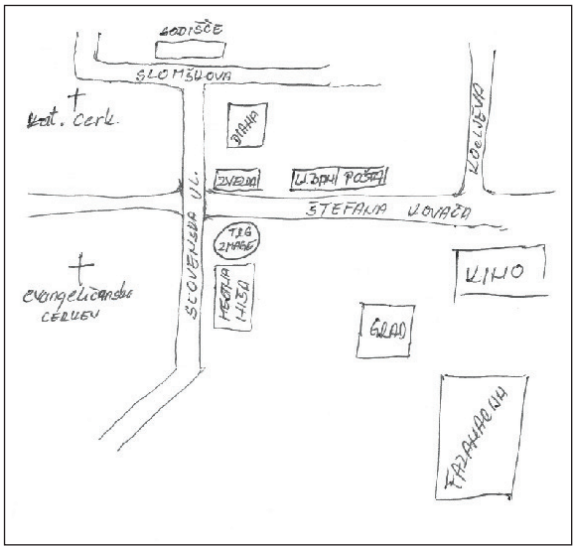

Slika 32: Slika prikazuje miselno sliko moškega starega 42 let, ki v svoji miselni sliki izpostavlja oddaljene, vendar pomensko močne sestavine prostora. Za njega so to športni park Fazanerija, kino, obe cerkvi, sodišče, grad, mestna hiša, banka, pošta in hotel Zvezda, hotel Diana in Trg zmage.

Okoli Trga zmage ter okoli tržnice (v stavbnem kareju med Kocljevo in Slovensko ulico ter Trgom zmage in Zvezno ulico) so pogosto vrisane tudi peš poti. To so peš povezave znotraj posameznih predelov v središču, ki so tudi kolesarske bližnjice med območji. Jasno je v zemljevidih prisoten tudi Trubarjev drevored, ki je jasno prepoznavna vstopna točka v park z vzhodne strani, hkrati pa povezuje dve dominanti, grad in evangeličansko cerkev. V zemljevidih so prisotne tudi manjše ulice, Kardoševa ob vzhodnem robu parka, ki povezuje Trg zmage s parkom ter tako center mesta z zelenim delom.

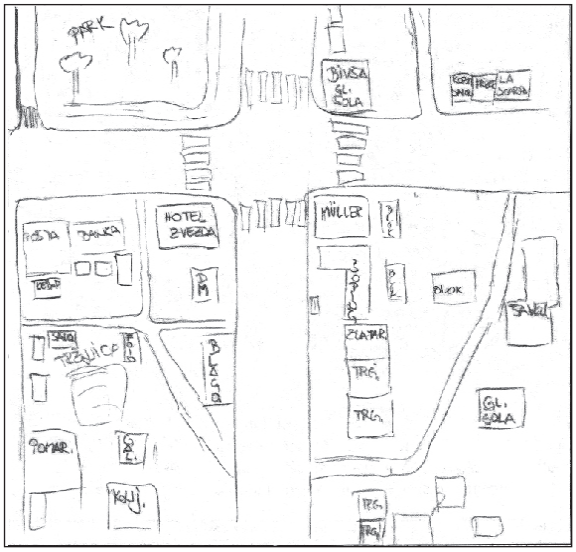

Slika 33: Vrisane pešpoti okoli glavne Slovenske ulice v miselni sliki 23 let stare ženske

Miselne meje središča po ulicah, kot so razvidne iz analize prvega vprašanja, zaradi preproste ortogonalne mreže mesta, lahko omejimo med:

S - Lendavsko in Grajsko ulico
J - Slomškovo ulico
V - Cvetkovo in Slovensko ulico
Z - Kocljevo in Kardoševo ulico.

Na prvo vprašanje so odgovorili vsi anketiranci. Samo en moški od 54 anketiranih pa je namesto dejanske, zaradi drugačne interpretacije vprašanja, narisal svojo predstavo centra mesta.

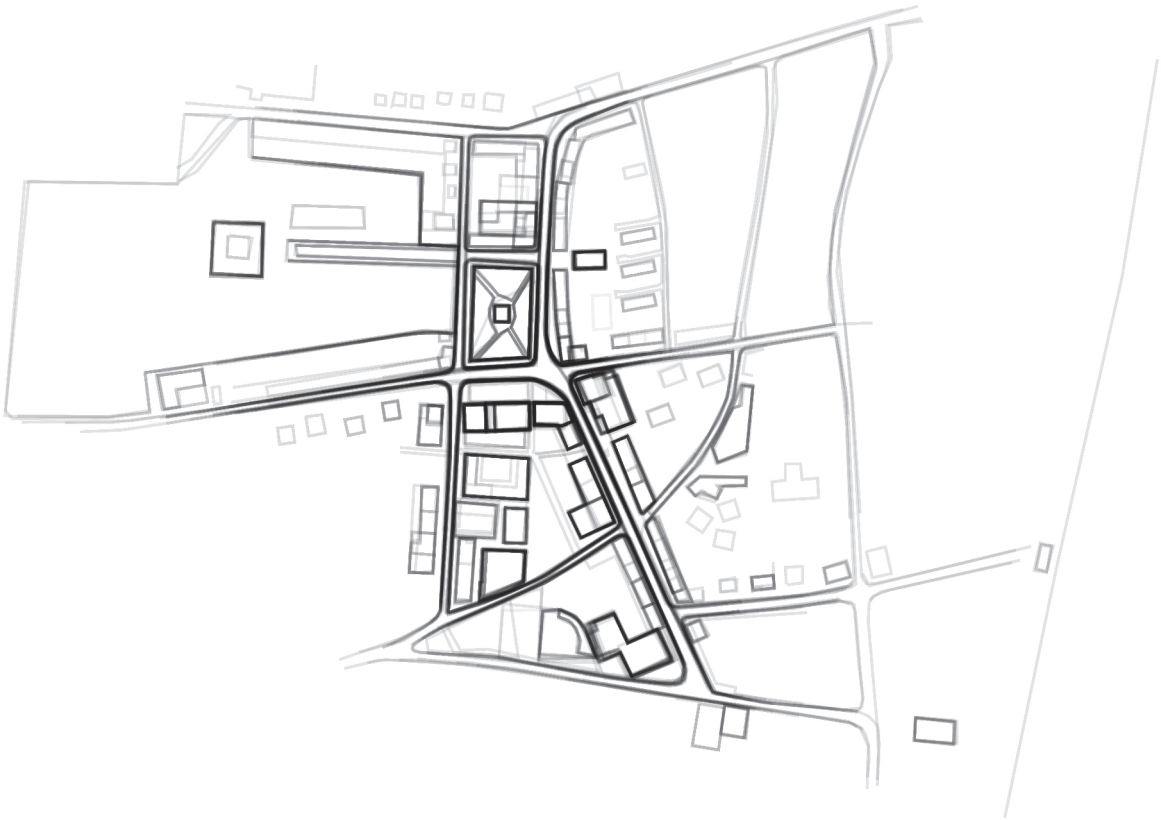

Slika 34: Skupen zemljevid 53 miselnih slik anketirancev, interpretiran na kartografski podlagi. Posamezne predstave o mestnem središču, dobljene z anketiranjem, sem prerisala na dejansko karto ter jih združila. Najtemnejši elementi so najpogosteje prisotni, lepo se vidijo meje ter posamezni elementi po jakosti.

5.2.4 Zeleni elementi

Zelenje je v zavesti sobočancev močno prisotno. Oblikovani odprti prostori s prvinami narave v njej - to so park, Trg zmage - parkovni trg, drevoredi ob ulicah, so vseprisotni gradniki mestne strukture mesta Murska Sobota (vidno že na franciscejskem katastru iz leta 1860) in tudi zaradi tega močno prisotni v uporabnikovi doživljajski sliki. Obenem lahko govorimo o specifičnem panonskem mestu, katerega lastnosti so, poleg vseprisotnih zelenih linijskih elementov, tudi izrazita širina cest in nizki gabariti.

Murska Sobota ima v središču mesta park, kar je svojevrstna posebnost v Slovenskem prostoru. Tega je v svojo miselno sliko vključilo 25 vprašanih. Trubarjev drevored je v zemljevidih izpostavilo 13 ljudi. 15 zemljevidov je imelo vrisana drevesa, bodisi linijsko ob cestah kot drevoredi, posamezna drevesa kot izpostavljene gradnike javnih odprtih mestnih površin ali s simbolno konotacijo, tudi kot spomin na kak dogodek (opisano z lastnostnimi pridevniki). Nekateri so v upodobitvah bili natančni tudi pri habitusih dreves ali pri vrisovanju posameznega ali gruče dreves.

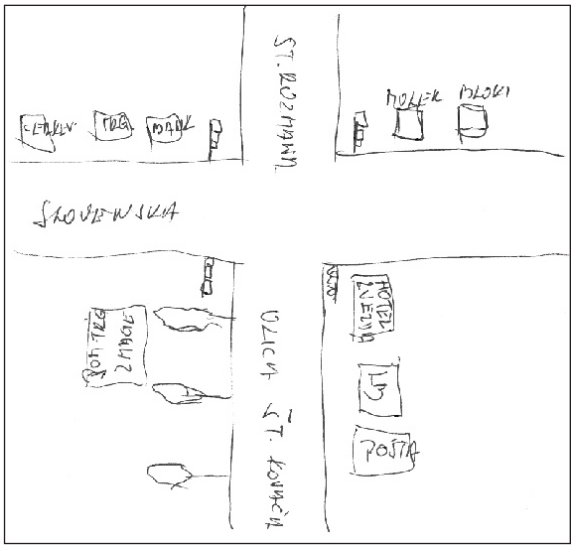

Slika 35: Preprost zemljevid ženske stare 51 let, ki je Trga zmage poudarila z vrisanimi drevesi ter osrednje križišče z vrisanimi semaforji

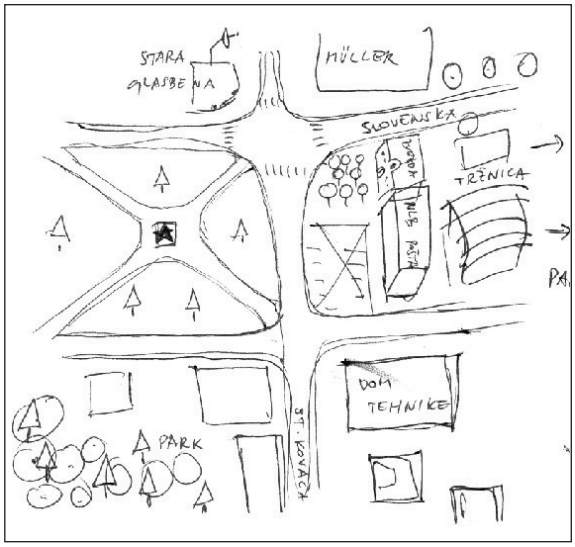

Slika 36: Natančen vris mestne drevnine v središču mesta. Vrisana je vrsta (iglavci, listavci) drevnine v parku, na Trgu zmage ter pred Hotelom Zvezda. Zemljevid je narisal moški, star 27 let.

5.2.5 Ostale navedbe

Poleg standardnih cest, stavb, poti ter osrednjega zelenja, zemljevidi vključujejo vrisane še parkirišče pred banko in pošto na Trgu Zmage, pločnike (največkrat okoli Trga Zmage), posamezna drevesa, predvsem na Trgu Zmage in v parku ter kostanje pred hotelom Zvezda, jezero oz. ribnik v parku, topove in vojaka, kot del spomenika Trga Zmage, semafor in prehod za pešce okrog osrednjega križišča ter makadamsko parkirišče pri avtobusni postaji.

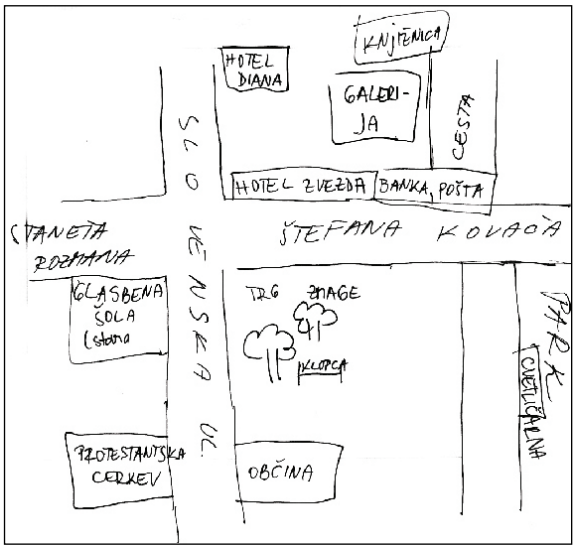

Slika 37: Ženska stara 24 let je v zemljevidu izpostavila klopco pod drevesi na Trgu zmage

Narisani zemljevidi vsebujejo veliko subjektivnih zaznamkov, ki so znakovni ali v obliki toponimov. Ponavadi označujejo prve lastnike domov, npr. Faflekova hiša, ki jo poznamo iz

knjig starejše soboške zgodovine, ni pa to hiša, ki bi bila del širše miselne slike središča. Za intervjuvanca ima simbolno vrednost.

Razlike v prenosu miselne slike na papir so vidne tudi v domiselnih predstavitvenih tehnikah mlajših, predvsem znakovno, dočim se starejši anketirani poslužujejo tradicionalnejših in splošno dogovorjenih predstavitvenih znakov, ki so sestavni del zemljevidov in kart. Medtem ko so starejši skopi v tlorisih z opisi in kvečjemu še s kakšnim drevesom, je med mlajšimi anketiranci opaziti domiselne ilustrativne označbe ter s perspektivo poudarjene predele središča ali posamezne stavbe in javne plastike.

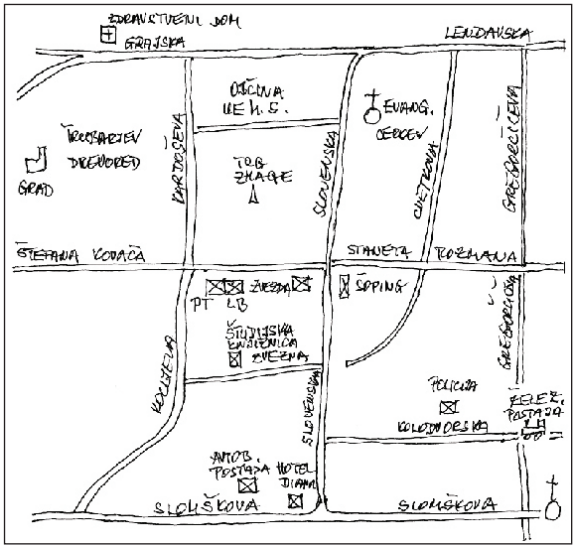

Slika 38: Uporaba dogovorjenih, splošno poznanih znakov na zemljevidu moškega, starega 55 let

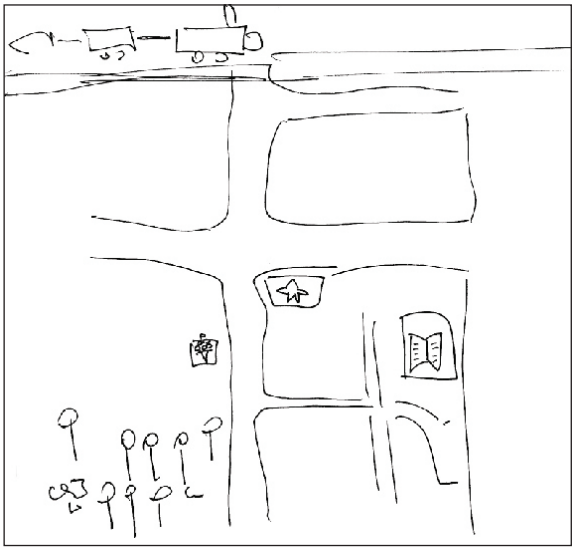

Slika 39: Domiselni zemljevid ženske stare 28 let. V zemljevidu je z uporabo znakov označila slaščičarno, hotel Zvezda, knjižnico, nekaj dreves, ki ponazarjajo park ter vlak za železniško postajo/železnico

5.2.6 Količina narisanega pri Vprašanju 1

Posamezne miselne slike iz Vprašanja 1 sem prerisovala individualno, na dejansko situacijsko karto mesta Murska Sobota. Vrisovala sem bistvene elemente iz posameznega zemljevida, upoštevajoč dejanske narisane meje, posamezne stavbe, ceste in poti, parkirišča, navedene opise. Prevajanje posameznih miselnih slik v dejanske karte je prikazan na Sliki 17.

Nato sem vseh 53 zemljevidov enega čez drugega združila v skupno karto, ki predstavlja skupno miselno sliko središča mesta Murska Sobota, kakor ga vidi 53 vključenih v raziskavo (1 od 54 sodelujočih je narisal svojo predstavo). Skupna slika kaže fizično razsežnost središča mesta Murska Sobota ter osnovno strukturo z osrednjimi gradniki prostora.

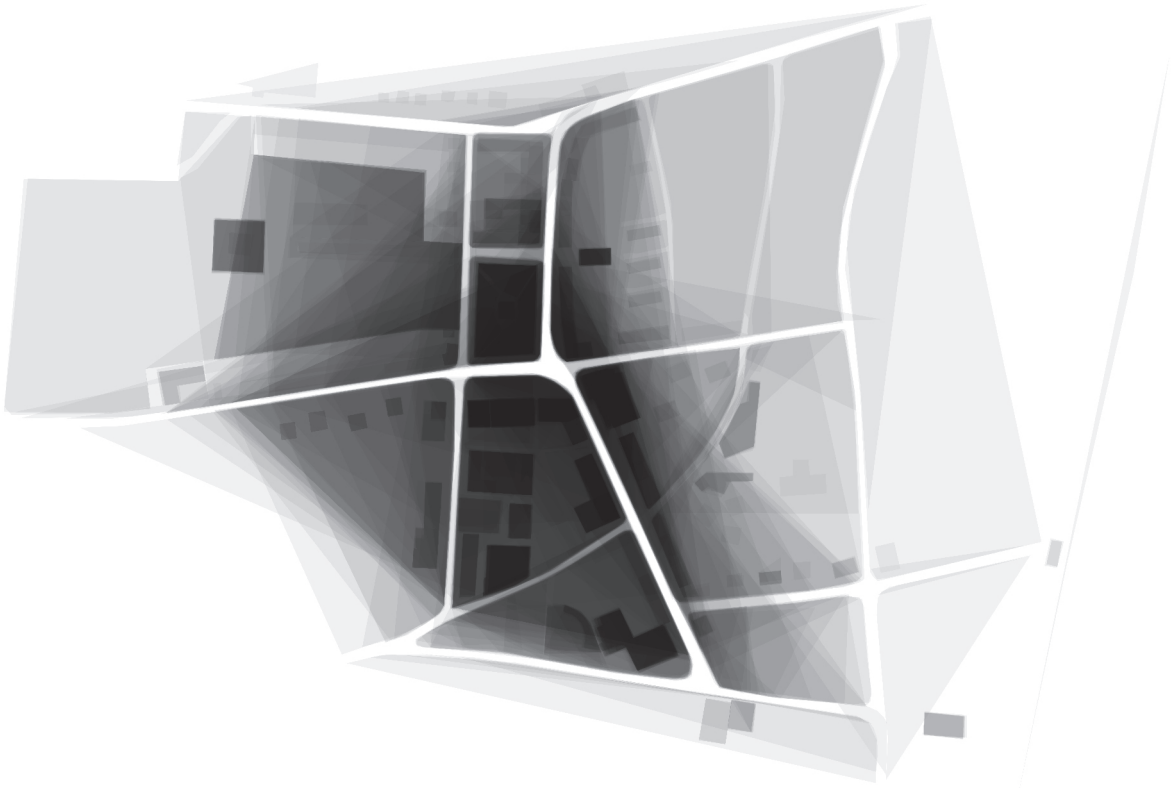

Slika 40: 'Obrnjena' skupna miselna slika 53 sodelujočih. Najtemnejši predeli nam pokažejo, kateri so tisti prostori v središču mesta, ki se v miselnih slikah ponavljajo največ. To je Slovenska ulica z nekaj izpostavljenimi stavbami, je kare med Slomškovo oz. Zvezno ulico ter Kardoševo in Grajsko na osi S-J, preko Kocljeve do Ulice Štefana Kovača z Novakovimi bloki mimo gradu na zahodni strani ter pas zazidave za strnjenimi stavbami na Slovenski proti vzhodu, do Šavel centra in policijske postaje. Jasno se vidijo stavbe, ki so vrisane največkrat. To so na osi S - J Mestna občina Murska Sobota in delavski dom, pošta, banka, hotel Zvezda, tržnica, knjižnica, Blagovnica, hotel Diana, secesijska in historicistična strnjena poteza ob Slovenski ulici in na osi V - Z grad, evangeličanska cerkev, gledališče Park, stanovansjki bloki ob Ulici Štefana Kovača, Šavel center, policija in katoliška cerkev. Najbolj temen je Trg zmage.

5.2.7 Orientacija zemljevidov

Večina zemljevidov je obrnjena proti severu, verjetno ali predvsem zato, ker je to tudi dogovorjena standardna orientacija zemljevidov. Ena anketiranka je zemljevid obrnila "na glavo", nekaj jih je zemljevide orientiralo proti jugu, zahodu in vzhodu. Vzroki razlik v orientaciji zemljevidov so tudi zaradi anketirančevega orientiranja na dom in prihajanja v mesto z ene določene strani.

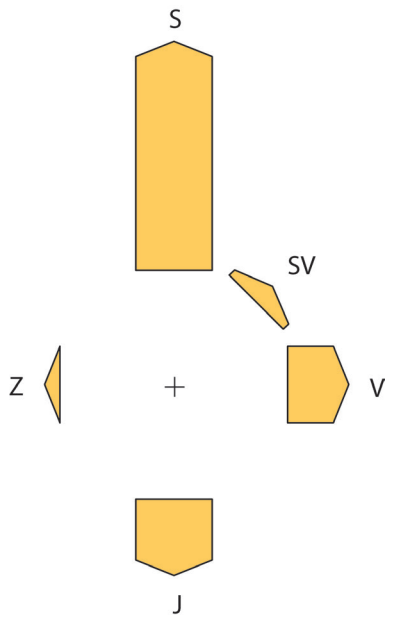

Slika 41: Shematski prikaz orientacije zemljevidov glede na strani neba

5.3 ASOCIACIJE NA BESEDO MURSKA SOBOTA

Anketirance sem spraševala kaj jim najprej pride na misel ob besedi Murska Sobota in kako bi, v širokih potezah, opisali Mursko Soboto v fizičnem smislu. Vprašanje sem analizirala po lastnostnih pridevnikih in jih povezala v besedni oblak ti. word cloud, kjer so največkrat ponovljeni lastnostni pridevniki poudarjeni glede na pogostost pojavljanja v odgovorih.

Slika 42: Analiza lastnostnih pridevnikov iz Vprašanja 2, kjer sprašujem po opisu Murske Sobote, v fizičnem smislu

Veliko anketirancev je opisovalo promet v Murski Soboti. Zapisali so:

> *"..Edino kar me moti je neposrečen prometni režim. Križanje dveh najbolj prometnih cest z železnico je bilo potrebno urediti zdavnaj..."*

> *"Murska Sobota je zelo lepo in prijazno mesto. Že prvi pogled na široko Slovensko ulico naredi na obiskovalca prijeten vtis. Je čisto, urejeno s puno dreves, cvetja in*

travnatih površin. Edino kaj zamerim je veliko število parkiranih avtomobilov v ulici Staneta Rozmana."

Anketiranci so, ko govorijo o svojem rojstnem kraju, svojem domu, v opisih čustveni:

"Murska Sobota je moj rojstni kraj, kjer živim več kot 52 let, moja ljuba Sobota."

O osrednji Slovenski ulici, ki se pogosto omenja, so zapisali:

"Že prvi pogled na široko Slovensko ulico naredi na obiskovalca prijeten vtis."

"Edino Slovenska ulica se nekoliko urejuje z lepimi starimi zgradbami, pločniki, a kaj ko je še niso zaprli za promet, ki je nemogoč."

"Znana je predvsem po soboškem gradu, Trgu zmage ter po čudovitem pročelju Slovenske ulice."

5.4 ZAMEJEVANJE CENTRA MESTA

Udeleženci ankete so imeli pred seboj zemljevid večjega dela mesta Murska Sobota na katerem so morali s črto zamejiti območje, ki po njihovem mnenju zajame center mesta Murska Sobota. Posamezne zemljevide sem skenirala ter prerisala meje, te pa nato združila na skupni karti ter tako dobila fizično mejo mestnega središča. Na ta način lahko sklepam kaj anketiranci doživljajo kot središče ter kaj so po njihovem meje le-tega v dejanskem prostoru.

Preprosta ortogonalna mestna mreža daje dokaj enostavno izhodišče, ki ga lahko povzamemo v dveh zvezah, večje in manjše. Manjše območje centra mesta, kot so ga v svojih odgovorih zamejili intervjuvanci, lahko zamejim med Trg zmage na severu (ali višje vzporedno z Trubarjevim drevoredom ali Grajsko ulico) ter Zvezno oz. Slomškovo na jugu. Več možnosti zamejevanja centra mesta je vpisanih zato, ker se pri presekih območij te cestne linije jasno vidijo. Na vzhodu je središče omejeno s Kocljevo ulico, ki se proti severu nadaljuje kot Kardoševa in z vzhodnim robom mestnega parka. Zahodna meja središča je Slovenska ulica. Večje območje, katerega meja je bila najpogosteje začetek mestnega parka na zahodni strani in Ulica arhitekta Novaka na vzhodni strani. Na severu je meja pri obeh območjih Lendavska ulica in njen podaljšek v Grajsko ulico, na južni strani pa je jasna meja Slomškova ulica. Osrednji zamejen prostor, ki je najbolj prisoten v miselni sliki je stavbni

kare trapezaste oblike med Trgom Zmage, Kocljevo, Zvezno in Slovensko ulico. Ta zamejitev je jasno vidna na skupni skici z osrednjo črnino.

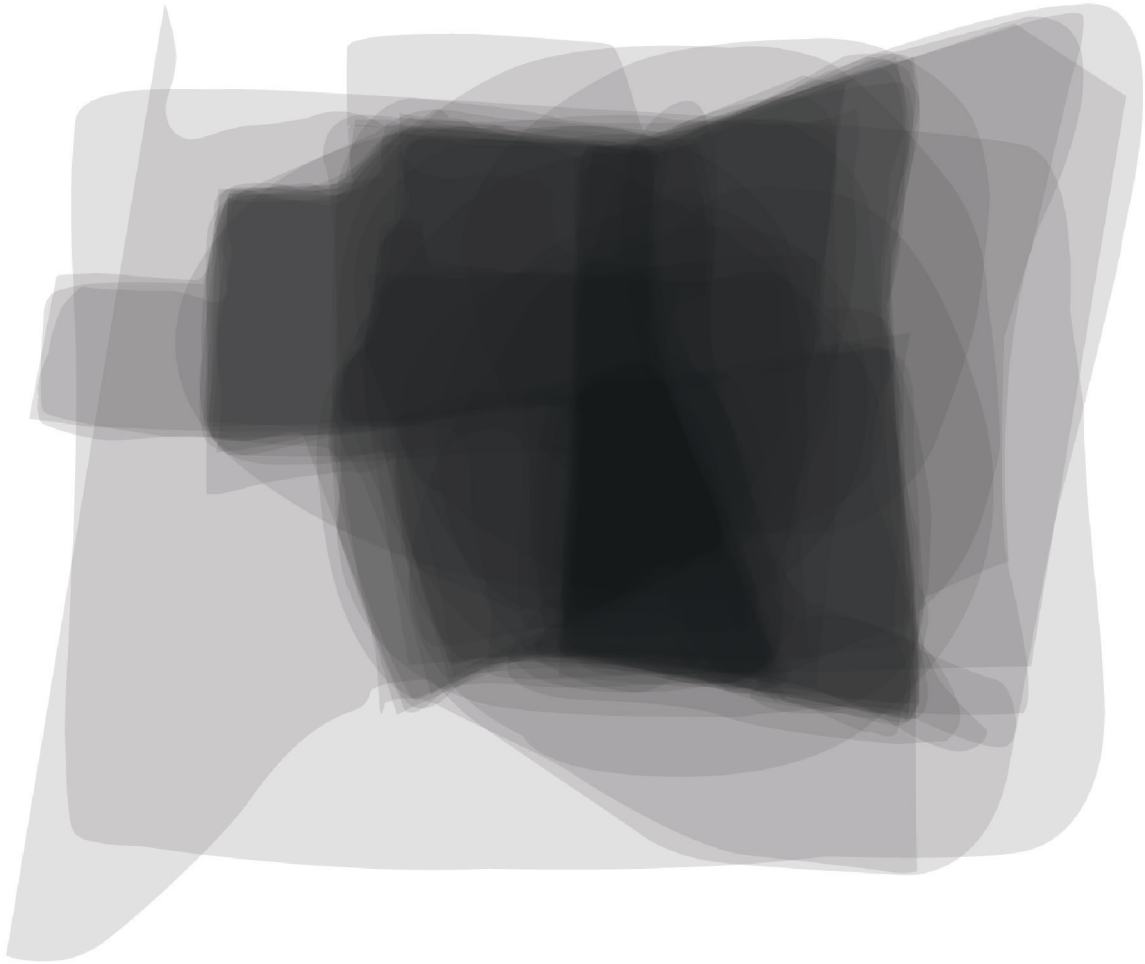

Slika 43: Sivine kažejo kje se meja centra v zemljevidih najbolj prekriva. Ta območja so najtemnejša.

Pri razlikah med zamejevanjem centra mesta pri ženskah in moških opazimo, da ženske center dojemajo širše, kar prikazuje zgornja leva slika. Sicer pa se pri prekrivanju meja enih in drugih pokaže, da so meje centra (kakor na zemljevidih):

- na severu Lendavska in Grajska ulica (Lendavska se nadaljuje v Grajsko, ki mestni park zameji na severu)
- na jugu Slomškova (izredno poudarjeno) ter v manjši meri tudi Zvezna ulica
- na vzhodu je meja zunanji vzhodni rob stavbne zazidave Slovenske ulice in manj prisotna, a vseeno poudarjena Ulica Arhitekta Novaka
- na zahodu pa so to: na severnem delu zahodni rob parka, Ulica Štefana Kuzmiča in Ulica Mikloša Kuzmiča (vzporedni cesti na zahodu Murske Sobote) in poudarjena Kocljeva ulica, ki se proti severu nadaljuje v Kardoševo ulico.

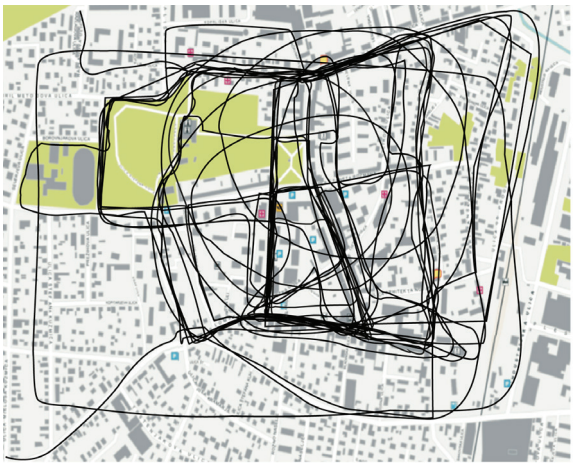

Slika 44: Skupna karta zamejevanje centra pri ženskah. Zamejujejo večja območja kot moški.

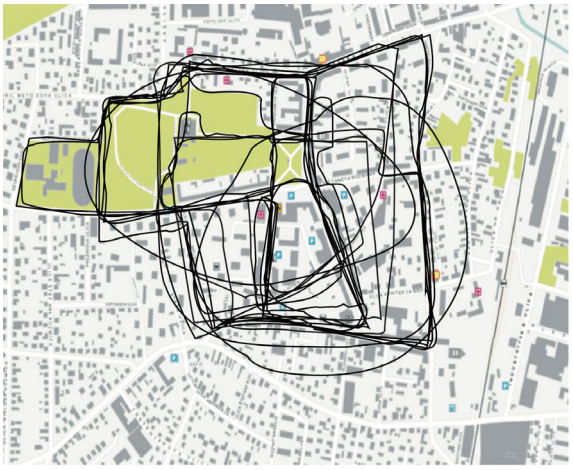

Slika 45: Skupna karta zamejevanje centra pri moških. Meje se prekrivajo z mejami središča pri ženskah.

5.5 PREPOZNAVNOST MURSKE SOBOTE

Naštela sem stavbe, ljudi, dele kraja, dogodke, ki se nahajajo in odvijajo v Murski Soboti. Udeleženi so s pomočjo ocenjevalne lestvice ocenjevali, koliko je po posameznem od naštetega Murska Sobota prepoznavna. To so storili tako, da so na lestvici označili oceno, ki je najbolj ustrezala njihovemu mnenju, z 1 (zelo malo prispeva) in 5 (zelo veliko prispeva). Rezultati so povzeti v tabeli in skici. Za natančnejšo interpretacijo sem pri analizi odgovorov, kjer je ocena manjkala (odgovor ni bil obkrožen) vpeljala oceno 0, kar pomeni Ni odgovora.

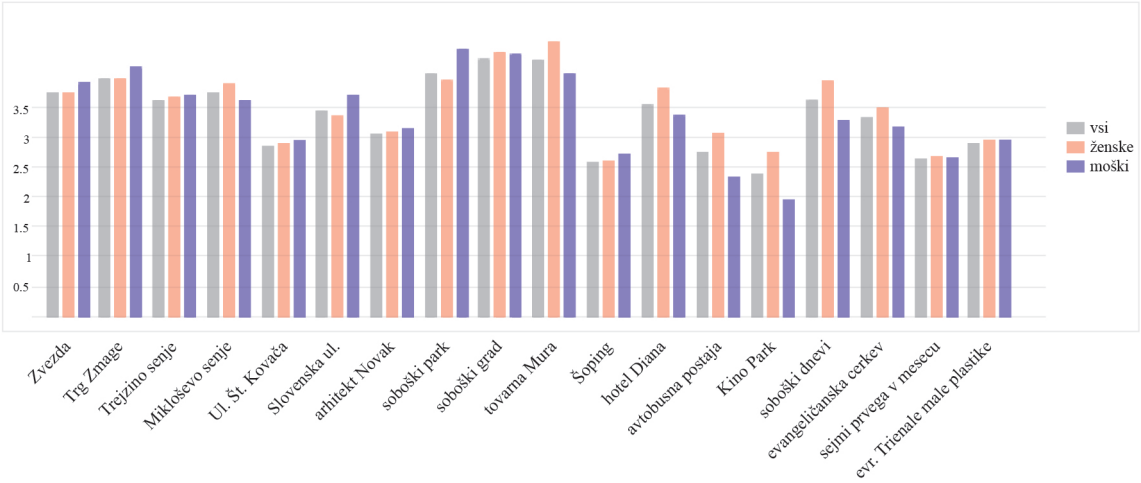

Slika 46: Najbolj je Murska Sobota prepoznavna po tovarni Mura in soboškem gradu in mestnem parku. Tudi tradicionalne sejme ter cikel glasbenih dogodkov imenovan Soboški dnevi so udeleženci prepoznali kot pomembne za prepoznavnost Murske Sobote.

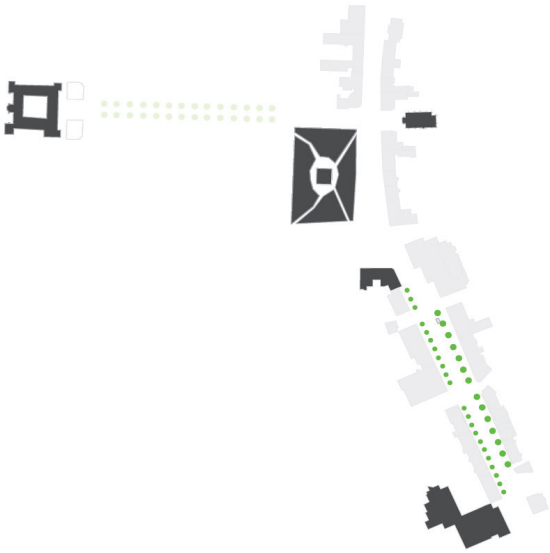

Slika 47: Shema prikazuje najbolj prepoznavne fizične strukture v mestnem središču kot so jih prepoznali intervjuvanci. Prikazuje dve osi: V - Z: grad – Trubarjev drevored – evangeličanska cerkev in S - J: Hotel Zvezda – Slovenska ulica – Hotel Diana

5.6 PROSTORI ZA NAJVEČ/NAJMANJ ZADRŽEVANJA V PROSTEM ČASU IN NAJLJUBŠI DEL CENTRA

Na vprašanje, v katerem delu centra mesta Murska Sobota se največ oz. najmanj zadržujejo v prostem času, so anketirani odgovarjali s pomočjo ocenjevalne lestvice. Pri vsakem odgovoru so morali označiti oceno od 1 do 5, kjer ocena 1 pomeni, da se tam ne zadržujejo nikoli in ocena 5, da se tam zadržujejo zelo pogosto. Za lažjo interpretacijo dobljenih podatkov sem v svojo raziskavo uvedla še šesto kategorijo Ni odgovora.

Največ se anketirani zadržujejo v lokalih na območju Kocljeve ulice. To sta območji okrog tržnice in Trga kulture, kjer je zgoščenih največ lokalov, ne samo v centru, ampak na območju celotnega mesta Murska Sobota. Drugo priljubljeno območje zadrževanja je soboški park. Zanimivo je, da se park pri vprašanju o najmanj priljubljenem kraju v centru pojavi tudi kot drugi najpogostejši odgovor in je hkrati območje, kjer se anketirani najraje zadržujejo in tudi najljubši del centra Murske Sobote. Tudi območje Kina Park (sedaj Gledališče Park) in njegove okolice je območje, kjer se anketirani v prostem času radi zadržujejo, saj sta tam dve priljubljeni gostinski točki. Po drugi strani pa območje splošno ni preveč priljubljeno, kar lahko pripišemo predvsem pomanjkljivemu programu neposredno okoli tega območja. V času od izvedbe ankete do sedaj se je območje uredilo in bi verjetno nekoliko spremenilo celotno strukturo odgovora.

Najmanj priljubljen kraj zadrževanja je avtobusna postaja. Čeprav ima nekaj infrastrukture, ki omogoča zadrževanje, to so klopi in gostinski objekti, pa je območje izrazito prehodno in ga uporabljajo samo tisti, ki uporabljajo avtobusni prevoz. Pomemben dejavnik, zaradi katerega je avtobusna postaja uvrščena na vrh prostorov, kjer se ljudje najmanj radi zadržujejo, je neurejenost prostora. Poleg tega je v neposredni bližini, na vogalu Kocljeve, Zvezne in Slomškove ulice, veliko makadamsko parkirišče, ki po izgledu spominja na zapuščeno zemljišče, ki kazi celotno območje okoli avtobusne postaje. V zazidalnem načrtu je tam bila predvidena gradnja urbanega centra s trgovinami, lokali in stanovanji, ki pa se je prestavila za nedoločen čas. Sedaj je območje urejeno toliko, da tam obratuje plačljivo parkirišče, še vedno pa je ostalo makadamsko. Večja makadamska neurejena površina je tudi na drugi strani stika med Kocljevo in Zvezno ulico, pomaknjena med stanovanjske bloke. Predstavlja eno od treh izrazitih urbanih praznin, vse ob Kocljevi ulici. Nastale so kot posledica rušenja središčnih manjših stanovanjskih hiš v obdobju od sedemdesetih pa dokončno do devetdesetih let, z namenom izgradnje in širitve urbanega središča mesta. Žal veliko predvidenih posegov do danes ni bilo izpeljanih.

Na zgoraj našteta vprašanja se je navezovalo naslednje, o najljubšem delu centra mesta, kamor anketiranci najraje zahajajo in kjer se najbolje počutijo. Najpogostejši odgovor je bil soboški park, tako je odgovorilo 17 anketirancev, drugi najpogostejši odgovor je bila Kocljeva ulica z 10 odgovori, ter nato tržnica s sedmimi. Večina odgovorov je vezana na rekreacijsko, kulturno in gostinsko ponudbo v omenjenih prostorih, predvsem okrog Kocljeve ulice in tržnice.

Naslednje vprašanje je bilo vezano na prejšnjega in je spraševalo po razlogih, ki vplivajo na anketirančevo odločitev o njemu najljubšem delu centra. Anketirani so na vprašanje kaj vpliva na njihovo odločitev o najljubšem delu centra odgovarjali s pomočjo ocenjevalne lestvice, kjer je 1 pomenilo sploh ne in 5 vsekakor. Najpogostejši odgovor je želja po druženju, naslednja po pomembnosti pa je urejenost kraja. Od vseh možnih odgovorov je odgovor skrb za zdravje dobil najmanj točk, ta je torej najmanj pomembna pri izbiri in obisku najljubšega dela centra mesta Murska Sobota. Pri mladih do 40 let se poleg prvih dveh najpogostejših odgovorov pogosto pojavi še odgovor lep razgled. Skrb za zdravje se pri tej starostni skupini kot odgovor spet pojavi najmanjkrat. Pri vprašanih nad 40 let pa je najpogostejši izbran razlog za izbiro najljubšega kraja njegova urejenost, sledita mu pestrost dogajanja ter želja po druženju. Najmanj vpliven razlog je lep razgled. Iz slednjega lahko sklepamo, da je preživljanje prostega časa, ki je vezano neposredno na kraj, kjer ta prosti čas preživimo, pri anketiranih starih nad 40 let vezan predvsem na družabnost ter srečevanje v urejenem okolju, ni pa tako pomembna njegova soseščina.

5.7 NAJMANJ VŠEČEN DEL MESTA

Najpogostejši odgovori na vprašanje o najmanj priljubljenem kraju v centru mesta Murska Sobota so bili pričakovani. Dejansko stanje avtobusne postaje in aktivnosti vezane na ta prostor niso ustrezne niti vsebinsko, niti v prostorskem smislu. Najbolj pogost razlog za izbiro najmanj všečnega dela mesta je bila namreč neurejenost avtobusne postaje in njene okolice (predvsem tu mislim na bližnje makadamsko parkirišče in na makadamski zaključek Kocljeve ulice v križišču z Zvezno ulico). Druga najpogostejša izbira najmanj všečnega dela mesta je bil soboški park. Razlogi za izbiro niso bili vizualni, ampak so se nanašali na določeno socialno strukturo obiskovalcev. Izpostavljeni skupini sta bili mladi ter lastniki psov in njihove aktivnosti. Pogost odgovor je bila še tržnica, kar po svoje ne preseneča, sploh zaradi izgleda in postavitve tekstilne tržnice. To so namreč neuspešno preseljevali večkrat ter jo na koncu umestili zadaj za Galerijo MS ter v neposredno bližino prehrambene tržnice. Izbira, da sta tržnici umeščeni v neposredno bližino, sicer je logična, toda njena umestitev in predvsem izgled vseeno niso optimalni in privlačni. S poenotenim fizičnim izgledom stojnic na fizično primernem in enotnem terenu, manjšimi umestitvenimi popravki (širina poti, linije stojnic) ter predvsem navezavo na dejavnosti prehrambene tržnice - zaokrožitev v celoto, bi se dalo nekaj od tega popraviti.

Slika 48: Pogled mimo makadamskega parkirišča proti avtobusni postaji. Na desni strani Knjižnica, na levi enodružinske hiše.

Kraji, kjer se uporabniki ne zadržujejo radi, so veliki pokazatelji problemov v prostoru, saj je prav navzočnost ljudi bistven indikator kvalitetnega javnega prostora. V spodnji preglednici so našteti kraji, število omemb in razlogi za tako izbiro.

Preglednica 1: Odgovori o najmanj priljubljenem kraju in razlogi za izbiro s številom omemb

NAJMANJ PRILJUBLJEN KRAJ	ŠTEVILO OMEMB	RAZLOGI ZA IZBIRO	ŠTEVILO OMEMB
avtobusna postaja	16	neurejenost/neurejene površine/neurejena okolica	11
		gneča	1
		nesimpatičnost	1
		nima prostora za druženje	1
		je ne uporabljam	2
		smrad	2
		zanemarjenost	1
park	8	prevelik obisk živali, psi	3
		Mladina (vandalizem, popivanje)	3
		varnosti (zlasti zvečer)	1
		Slabo vzdrževanje/obnavljanje	1
tržnica	5	Preveč vsiljivi ljudje, čudna družba, cigani	3
		Ker ni nikjer nobene klopi za sedeti	1
		Gneča in umazanost	1
Industrijska ulica	4	Nimam nobenih opravkov tam.	2
		Tam ni nič zanimivega.	1
		Ni zelenja.	1
Trg kulture/Kocljeva ulica/ lokali	3	Ni dobro umeščen.	1
		Nima estetskega pogleda.	1
		Preveč betona, lokalov.	1
Lendavska ulica	3	Prenatrpanost z bloki, nič dogajanja.	1
		Prevelik hrup.	1
		Tam nimam opravkov.	1
BTC	3	Prevelika frekvenca ljudi.	1
		Grozna arhitektura, tipično nakupovalno središče.	1
		Preveč potrošniško.	1
Železniška postaja	2	Neurejenost.	1
		Nekulturno vedenje mladih.	1
Šavel center/območje okoli	2	Ni zaživel.	1
		Neavtentična arhitektura.	1
Zvezda	2	Ni mi priljubljen.	1
		Nič se ne dogaja.	1

5.8 TOČKA FOTOGRAFIRANJA

Vprašanje je bilo, kam bi se postavili če bi želeli fotografirati center mesta. Najprepričljivejši motiv je spomenik na Trgu zmage in križišče zraven, kar je že od nekdaj tudi najpogostejši motiv na razglednicah Murske Sobote. Točke, kjer bi anketirani fotografijo zajeli in motivi, ki bi bili zajeti na fotografijah so povzeti v shemah, ločeno po spolu in predstavljeni na skupni shemi.

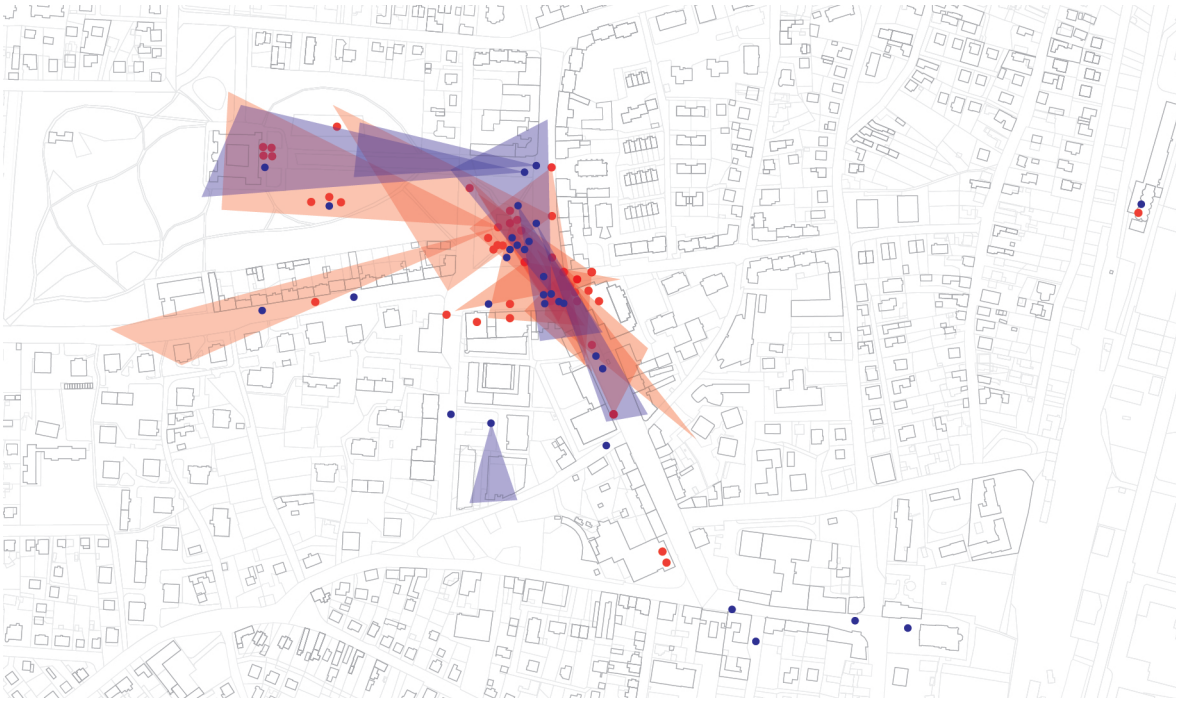

Slika 49: Točke fotografiranja in motivi moških anketirancev, vrisanih na zgornji sliki, so označeni z modro piko in točke in motivi žensk z rdečo. Motivi so označeni s 30 stopinjskim kotom iz točke fotografiranja proti smeri motiva. Največ prekrivanja je na Slovenski ulici od juga proti severu, predvsem so to območja s starim stavbnim tkivom, hotel Zvezda in Trg zmage. Dva udeleženca bi fotografirala iz silosa, dva iz hotela Diana. Nekaj se jih je postavilo v park in pred grad ter bi fotografirali evangeličansko cerkev, nekateri bi od cerkve fotografirali Trubarjev drevored. Dva sta se postavila na Kocljevo, en od teh na Trg kulture.

6 INTERPRETACIJA REZULTATOV

Analizirane individualne miselne slike središča mesta Murska Sobota, kot jih imajo v glavah anketiranci, združene tvorijo skupinsko miselno sliko prostora. To so predstave 54 prebivalcev mesta o prostorskih sestavinah središča z vključenimi vrednostnimi sodbami, njihovimi pričakovanji, simbolnimi in čustvenimi hotenji, zgodovinskim vedenjem,.. Pri tovrstni analizi se osredotočamo izključno na fizično, zaznavno lastnost sestavine prostora ali območja.

Pri podajanju informacij na tak način ni zanemarljivo tudi trenutno stanje intervjuvanca, saj je vsebina odgovorov vsakokrat odvisna tudi od trenutnega intervjuvančevega počutja, od konteksta v katerem je bil izprašan, torej od številnih zunanjih faktorjev.

6.1 OSNOVNA STRUKTURA SREDIŠČA

6.1.1 Prepoznavna območja

To so po Lynchu razmeroma večja mestna območja s skupnimi značilnostmi, ki delujejo povezano in homogeno. V mestih so to okoliši, posamezne četrti, zaključeni predeli, v katera vstopamo od zunaj in jih dojemamo kot zaključene. Ko sprašujemo o središču mesta Murska Sobota, po območjih s fizičnimi omejitvami, lahko govorimo o središču širše, ko sprašujemo o mejah le-tega ali ožje, ko se sprašujemo po homogenih, prepoznavnih predelih znotraj mestnega središča.

Prepoznavna območja v središču Murske Sobote, kakor so jih prepoznali anketiranci, lahko torej obravnavamo ko sprašujemo po oz. določamo mejo središča ali jih znotraj centra prepoznamo kot širša homogena območja. Ta območja so:

- kare med Kocljevo, Zvezno in Slovensko ulico ter Trgom zmage, s pošto, banko, hotelom Zvezda, tržnico, knjižnico, galerijo ter osrednjim prireditvenim trgom. To je območje z notranjimi peš povezavami, obrnjeno 'navznoter', na robovih se 'servisiramo', ga uporabljamo prehodno (banka, pošta, trgovine), znotraj območja pa se ustavimo in preživljamo prosti čas. To 'notranje' območje je tudi eno od najbolj priljubljenih območij v središču Murske Sobote.
- soboški park
- območje Trga Zmage
- Slovenska ulica s historicističnim in secesijskim strjenim stavbnim tkivom nižjih gabaritov, podobnega kolorita ter z značilno ornamentiko na fasadah obrnjenih na ulico,

- ulica Štefana Kovača z nizkimi strjenimi hišami na eni ter Novakovo blokovsko potezo z enajstimi nizkimi bloki na nasprotni strani,
- trapezast kare med Zvezno in Slomškovo ulico – nepozidan, makadamski predel okoli avtobusne postaje, trenutno v funkciji parkirišča ter kompleksom Hotela Diana v zaključku s Slovensko ulico.

Ko govorimo o mestnem središču v smislu zaključene četrti, pa z analiziranjem zamejevanja območja, ki anketiranim predstavlja center mesta dobimo večja ali manjša območja, ki jih lahko zaradi dokaj preproste ortogonalne mreže mesta Murska Sobota, povzamemo po sledečih ulicah in smereh neba:

širše območje: S – Grajska v podaljšku v Lendavsko ulico, J – Zvezna ulica, V – proti Cvetkovi ulici, do nove glasbene šole in Šavel centra, Z - Kocljeva ulica ter območje mestnega parka z mejo na zahodni strani

ožje območje: S – Trg Zmage (podaljšek v Trubarjev drevored), J – Slomškova ulica, V – Slovenska ulica, Z – Kocljeva ulica v podaljšku v Kardoševo.

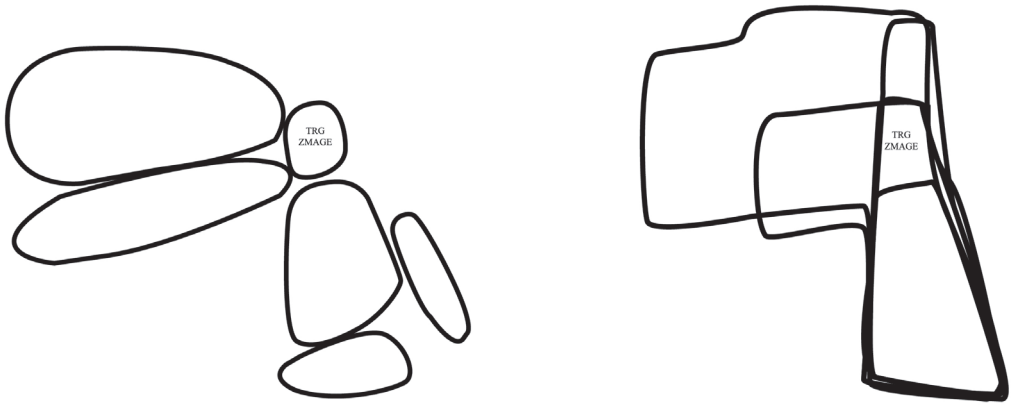

Slika 50: Razlika med risanjem homogenih meja znotraj mestnega središča in zamejevanjem meje mestnega središča

6.1.2 Prostorski poudarki

Ti fizični objekti so referenčne točke, samostojne enote, ki izstopajo iz okolice. Ali so grajene (poslopja, znamenja, kupole..) ali naravne (gore, mogočno drevo,..) so vidne in prepoznavne na daleč, poglede usmerjajo in pritegujejo ali pa so vidne samo iz določenih smeri na določenih krajih. Imajo pomembno funkcijo orientacije v prostoru. Gre za pogosto uporabljene

ključne elemente identitete in strukture. Lynch (2010: 71) pravi, da čim bolj neko okolje postaja ljudem znano, tem bolj se zanašajo nanj.

V miselni sliki anketiranih so znotraj mestnega središča, po jakosti pojavljanja, to:

- spomenik na Trgu Zmage
- zvonik evangeličanske cerkve
- hotel Zvezda
- hotel Diana

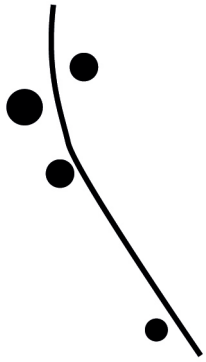

Slika 51: Postorski poudarki ob Slovenski ulici po jakosti prisotnosti v skupni miselni sliki

V centru je ob Slovenski ulici polno prostorskih poudarkov, ki se vtisnejo v spomin. Začenši z južne strani najprej ogromen, zdaj žal ponesrečeno obnovljen, hotelski objekt Diana na levi ob križišču Slomškove in Slovenske, naprej na isti strani Blagovnica ter na vogalu najbolj močno prisotni hotel Zvezda na levi, nasproti trgovski kompleks na Šoping, žal v večji meri prazen, nasproti objekt bivše Glasbene šole ter na levi najbolj miselno prisoten Trg Zmage. V panorami Murske Sobote je iz strani Ulice Štefana Kovača jasno viden tudi silos na Industrijski ulici, ki ga pa anketirani kot prepoznavno dominanto niso omenjali. Dvakrat je bil omenjen kot prostor iz katerega zajamemo najlepšo fotografijo središča mesta Murska Sobota.

6.1.3 Izrazite ločnice

Lynch (2010: 85) te ločnice imenuje robovi. So linearni elementi, ki največkrat niso poti, ločijo dva različna predela ter učinkujejo kot nekakšen okvir. Robovi so lahko reke, ki so neprehodne, železnice ali avtoceste, lahko pa so to robovi nekih urbanih območij, ki delujejo bolj kot šiv, nekaj kar povezuje dva popolnoma različna predela ter ni nujno neprehodno. V mestnem središču Murske Sobote sicer ni naravnih robov (razen parka), jasni pa so robovi:

- na prehodu med urbanimi arhitekturno kulturnimi prostori središča in makadamsko praznino ter dalje med tem degradiranim nepozidanim parkiriščem ter nizkimi strnjenimi enodružinskimi hišami ob Slomškovi ulici
- med izrazitimi in neenakomernimi gabaritnimi prehodi na Kocljevi ulici
- med strjenim stavbnim tkivom na vzhodni strani Slovenske ulice kot izrazitim središčnim robom (s Cvetkovo)
- ob parku.

Slika 52: Izraziti rob ob Slomškovi s pasom enodružinskih hiš nasproti makadamskemu parkirišču med Zvezno in Slomškovo ulico

6.1.4 Znani centri

Vozlišča so točke v prostoru kamor uporabnik vstopa, križišča ali kraji, v katerih se mora odločiti o nadaljnjem poteku poti, kar okrepi intenziviteto doživljanja. Ljudje na takšnih točkah postanejo bolj pozorni in bližnje elemente zaznavajo bolj jasno kot običajno. Iz tega lahko sklepamo, da elementi, ki so v križiščih zaradi svoje lokacije še posebej izstopajo. Osrednje križišče je tudi ključna točka, ki iz vzhodne strani naznani, da si prišel v center ter preko katere nadaljuješ pot v ostale predele mesta. Tu sta se križali tudi dve glavni cesti. Ob križišču je raslo mesto, kot prikazano na kartah franciscejskega katastra iz leta 1860 in 1920. Osrednja prisotnost tega križišča v miselnih skicah uporabnikov nosi torej tudi kolektivni spomin. Na to historično točko so ljudje navezani.

Slika 53: Ključen strukturni element je vozlišče Ulice Štefana Kovača in Slovenske ulice

6.1.5 Funkcionalne povezave

Glavni elementi miselnih slik intervjuvancev so bile povezave. Tisti, ki so mesto poznali bolje, so v skice vključevali še manjše pešpoti, tisti, ki so s prostorom manj seznanjeni, ki so se komaj preselili ali ne živijo dolgo v mestu, pa so vrisovali predvsem večje prometnice. Številne drevoredne zasaditve ob prometnih cestah v središču mesta so pomene povezav še dodatno okrepile, saj povezavo poudarjajo ter ji zagotavljajo kontinuiteto. Sicer pa se središče mesta, z dokaj preprosto ortogonalno mrežo, v miselnih slikah anketirancev strukturira z osrednjo Slovensko ulico ter vzporedno Kocljevo v smeri V – Z ter Grajsko oz. Lendavsko in Zvezno oz. Slomškovo v smeri S – J.

Manj so v skicah prisotne peš povezave znotraj posameznih predelov, največ okrog tržnice in bližnjice med Trgom zmage in avtobusno postajo oz. Trgom kulture. Po prisotnosti izstopajo pešpoti na Trgu zmage, saj diagonalno povezujejo mesto v vseh smereh. Omeniti velja tudi Trubarjev drevored, ki povezuje grad z evangeličansko cerkvijo, je pa tudi dominantna vstopna točka v park iz vzhodne strani.

6.2 ZAKLJUČEK

Analizirane individualne miselne slike središča mesta Murska Sobota, kot jih imajo v glavah anketiranci, združene tvorijo skupinsko miselno sliko prostora. To z branjem, interpretiranjem in združevanjem rezultatov lahko povzamemo z nekaj osnovnimi prostorskimi gradniki.

Iz dobljenih rezultatov lahko v skupni miselni sliki povzamemo osnovno strukturo centra mesta Murska Sobota kot je prisotna v miselnih predstavah posameznih uporabnikov, sodelujočih v raziskavi. Ta je zlasti osredotočena okoli glavnega križišča s Trgom zmage na eni strani ter hotelom Zvezda na drugi umeščena med dve vzdolžni ulici, osrednjo Slovensko na vzhodu in Kocljevo na zahodu, ter prečno zamejena z Zvezno oz. Slomškovo na jugu ter Trubarjevim drevoredom oz. Grajsko na severu.

V skupni mentalni sliki je torej najbolj prisotno kar je historično, tisto, kar je prisotno dlje časa. To je glavno križišče, ki je pogojevalo nastanek mesta, saj se je med gradom in cerkvijo ob glavni ulici mesto širilo. To je v historicističnem stilu zgrajen Hotel Zvezda, ki je bil generator mestnega kulturnega, političnega in družabnega življenja, ki stoji ob osrednjem križišču. To je Trg Zmage z belim marmornim spomenikom in parkovno ureditvijo z diagonalnimi prečnimi povezavami.

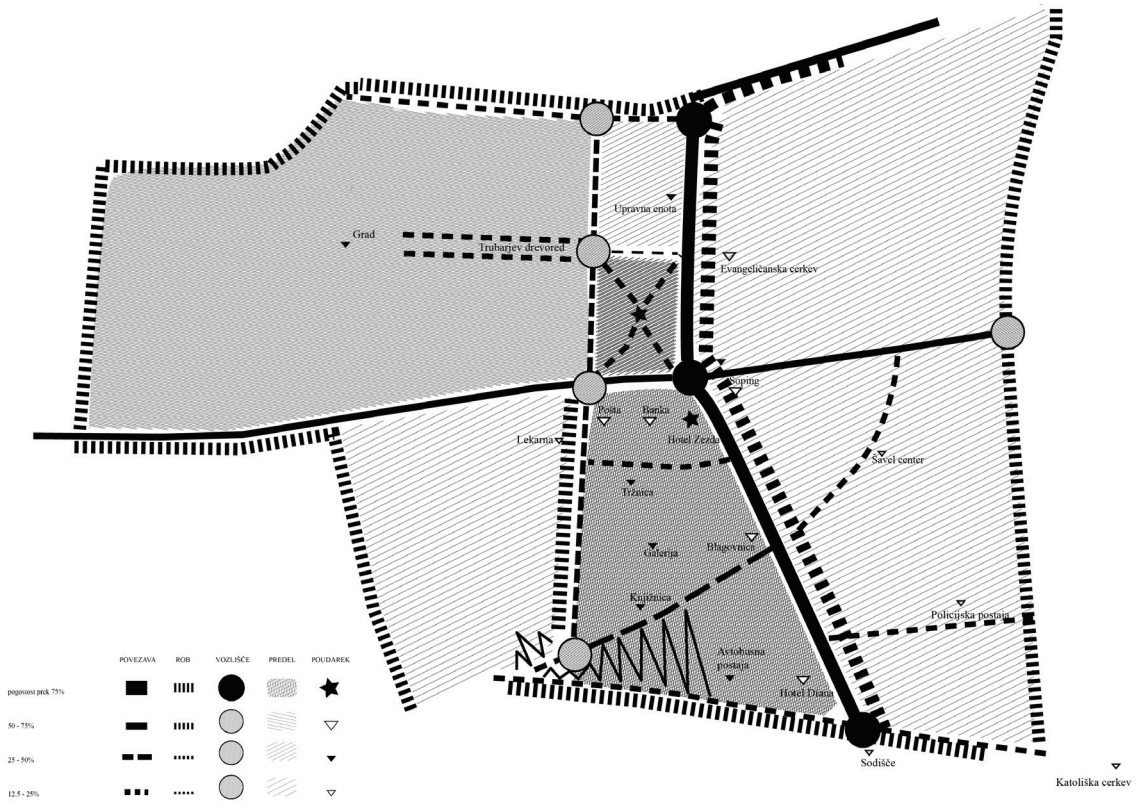

Slika 54: Podoba središča mesta izdelana z analizo vprašalnikov 54 anketirancev

7 UPORABA REZULTATOV

Diplomska naloga je skušala identificirati ključne probleme in izpostaviti kakovosti v strukturi mestnega središča Murske Sobote, te pa preveriti s tehniko spoznavega zemljevida Lynchevega tipa, preko anketiranja.

Rezultat raziskave, kjer je sodelovalo 54 uporabnikov, je skupna miselna slika mestnega središča, v kateri prepoznavamo kvalitete in poudarjene pozitivne lastnosti odprtih prostorov ter negativna območja znotraj mestnega središča, kar lahko implementiramo v načrtovalske procese. Prisotni trendi urejanja prostora, vsebinsko in strukturno, odgovarjajo trenutnim potrebam po materialnem, ne predajajo pa zgodovinskega vedenja, ki ga nosijo njegovi uporabniki in te v procese načrtovanja pogosto ne vključujejo.

7.1 IZHODIŠČA UREJANJA

- koncept zaokroženja in povezanja ambientov mestnega središča (in širše)
- območje umirjanja prometa skozi glavno mestno ulico
- vzpostavitev sistema parkirišč v središču; ureditev osrednjega parkirišča v središču mesta z začasnimi posegi
- zgostitev grajenih objektov ob ulicah v središču (zahodna stran Kocljeve ulice na obeh straneh stanovanjsko – poslovnega kompleksa Panonka)
- ohranjanje identitete mesta (s prepoznavanjem historično prisotnega) in mestnega središča (z določitvijo mestnih gabaritov, strnjeno pozidavo, širino ulic, urejenim, raznolikim in funkcionalnim javnim odprtim mestnim prostorom)
- ohranjanje pomembnih mestnih vedut in motivov
- povezovanje zelenih površin preko sistemov drevoredov z mestnim parkom, nadalje mestnih gozdom Fazanerijo, z manjšimi žepnimi parki in ureditvami v središču ter širše z navezavo na zelene sisteme ob mestnih vpadnicah (drevoredi in posamezne ureditve) ter ureditev in dopolnitev ulic v središču z novimi drevorednimi potezami.

7.2 PREDLOGI UREJANJA MESTNEGA SREDIŠČA

Središče mesta Murska Sobota sem, tako kot v analizi, tudi tu obravnavala po štirih plasteh, ki se med sabo dopolnjujejo ter predlagala posege, ki upoštevajo skupno miselno sliko ter vključujejo rešitve v problemskih območjih. Struktura mestnega središča je obravnavana ločeno po:

- stavbnem tkivu,

- zelenem sistemu s parkom, Trgom zmage in obcestnimi drevoredi,
- funkcionalnih povezavah znotraj mestnega središča; to so prometne ceste in notranji sistem pešpoti,
- družbeni infrastrukturi; to so kulturne ustanove, odprti javni prostori, v katerih se manifestira javnost, kulturna dediščina, ..

7.2.1 Stavbno tkivo

Na zahodni strani Kocljeve ulice, na obeh straneh objekta Panonka dokončati strnjen niz stavbnega kareja s stanovanjskimi v nadstropjih in poslovno-trgovskimi vsebinami v pritličjih. Gabariti se izenačijo, ulica se proti Zvezni ulici zaključi z objektom z za Mursko Soboto značilnim vogalnim poudarkom, ki sledi liniji ulice v zaključku. Z dozidavo uredimo tudi makadamsko parkirišče na severnem zaključku Panonke.

Za ureditev trapezastega makadamskega kareja med Zvezno in Slomškovo ulico predlagam razpis urbanističnega natečaja, kjer se zapiše, da mora ureditev:

- v novih posegih izražati izvajanje oz. prevrednotenje povprejšnjega
- biti slikovito v kinestetičnem procesu dojemanja
- biti čitljiva po različnih tipih in značajih javnih mestnih prostorov
- jasna v izražanju povezav prostorov in prehodov med njimi
- dopolnjevati in utrjevati miselno predstavo o mestu
- vzpostaviti čitljiva razmerja med zaznavanjem prostorskih oblik in njihovo rabo.

7.2.2 Zeleni sistem

Mestni park je eden najlepših baročnih še ohranjenih parkov v Sloveniji in z umestitvijo v središče mesta enkraten v slovenskem prostoru. Večina mest ima namreč v središču trg ali reko okoli katere se je razvijala. Zato park ohranjamo kot absolutno obstojno strukturo, preko katere navezujemo mesto z zelenim zaledjem proti severni strani ter preko manjših zelenih posegov proti jugu.

Murska Sobota ima zaradi ravninske lege zelo široke ceste, zato je bilo dovolj prostora za obcestne drevoredne zasaditve. Na Kocljevi ulici vzporedno ob novem stavbnem tkivu dopolnimo linijo drevoreda, ki jo nadaljujemo ob Slomškovi. Ostale ureditve so predmet urbanističnega natečaja. Cilji so zapisani v poglavju 7.2.1.

7.2.3 Funkcionalne povezave

Center oblikujemo po meri pešca in kolesarja, s spoštovanjem do že prepoznanih kvalitet preteklih obdobij ter premišljenim celostnim umeščanjem novih grajenih struktur ter programov, ki krepijo identiteto prostora, prispevajo k pestrosti ter dvigujejo nivo kvalitete življenja v mestu.

Z zaprtjem in delitvijo prometa na delu Slovenske ulice ustvarimo skupni prometni prostor (za javni promet (Sobočanec - mestni avtobus), kolesarje in pešce) ter na ta način spodbudimo sožitje različnih oblik mobilnosti ter rabe javnih prostorov. Na ta način spodbujamo javne in zasebne investitorje k ponovnemu vračanju v središče, saj le-to ima novo pridobljeno dodano vrednost, obenem pa tudi oni pomembno soustvarjajo identiteto ulice. Ulica pridobi na karakterju avenije, kar jo izpostavi, historicistično in secesijsko tkivo pa tako pridobi prostor za manifestacijo, kar še dodatno okrepimo z osvetljavo fasadnih detajlov ter informacijskimi tablami pred stavbami. S tako ureditvijo povečujemo privlačnost praznih trgovskih in storitvenih prostorov, saj ti dobijo še dodaten manevrski prostor na ulici. Ponudba se izbira, saj le kvalitetna butična lokalna ponudba lahko doda vrednost, nagovarja pa tudi obiskovalce mesta, ki preko ponujenih izdelkov pridobivajo informacije o identiteti prostora.

Na izteku Kocljeve v Zvezno ulico se prometno uredi krožišče (že obravnavano).

Promet preusmerjamo iz najožjega mestnega središča na večje ceste na obodu središča, ki se povežejo v nekakšen zunanji cestni ring.

Sodeč po številu parkirišč znotraj mestnega središča je v načrtovanju razvoja mestnega središča potrebno razmišljati tudi o umestitvi parkirne hiše.

7.2.4 Družbena infrastruktura

S pojmom družbena infrastruktura opisujemo javne odprte mestne prostore, kulturno dediščino, objekte namenjene izvajanju kulturnih programov, vzgoje in izobraževanja, kulture, javne uprave, torej vsebine, ki tvorijo mesto. Pri rešitvah izpostavljam nekatere:

Trajno vzpostavitev Novakove Galerije, ki predstavlja arhitekturni opus arhitekta Ferija Novaka, ki je v Murski Soboti pustil pomemben pečat z modernističnimi arhitekturnimi in urbanističnimi rešitvami. Prva soboška galerija na prostem je začasno že bila postavljena

leta 2012 v sklopu partnerstva mesta Murska Sobota v projektu evropske prestolnice Maribor 2012. Postavili smo jo avtor arhitekt Tomaž Ebenšpanger iz kolektiva SKUPAJ ARHITEKTI v sodelovanju s kolektivom pod skupnim imenom PREJK12, ki je vključevala nadebudne posameznike različnih strok in za dva tedna vetrila center mesta s kulturno-umetniškimi programi, kot so bile razne prostorske intervencije (yarn bombing ali gverilsko pletenje, zasedba praznega prostora na osrednji ulici z namenom postavitve začasne "pisarne" in koncertnega prizorišča, galerija na prostem,..), gledališki in glasbeni dogodki, delavnice in pogovori. Galerija na prostem je obsegala 7 informacijskih kubusov (1,80m x 60cm) s štirimi stranicami informacij o Novakovem objektu pred katerim je stala. Vsebovali so prvotne načrte in fotografije stanja, pregledne tlorise in narise ter relevanten in zanimiv fotografski material. Poleg tega smo naprintali vodnike (v Prilogi C) s tlorisom Murske Sobote z vrisanimi točkami kubusov ter poimenovanji objektov. V tistem času smo izpeljali nekaj vodenih ogledov po Novakovi arhitekturni in urbanistični dediščini, tudi v sklopu Odprtih hiš Slovenija. Žal pa smo jih, po koncu trajanja projekta, zaradi poteka občinskih dovoljenj in neinteresa podaljšanja le-teh, morali trajno odstraniti.

Slika 55: V petek 25. maja 2012 se je pred gledališčem Park v Murski Soboti zgodila otvoritev prve soboške arhitekturne galerije na prostem. Sprehod po Novakovi soboški arhitekturi – tako se imenuje projekt, ki sta ga v okviru partnerskega mesta Evropske prestolnice kulture Maribor 2012 organizirala kolektiv PREJK12 in Skupaj arhitekti – je želel opozoriti na prisotnosti in pomembnosti arhitekturnega opusa domačina arhitekta Ferija Novaka. S postavitvijo devetih informacijskih panojev – tako imenovanih označevalcev najbolj pomembnih Novakovih objektov v Murski Soboti – je želela razstava vsebinsko obogatiti znanje, opozoriti prebivalce in obiskovalce o lastnem prostoru ter obenem krepiti kulturno ponudbo mesta. Avtor razstave je domačin arhitekt Tomaž Ebenšpanger. Galerija je je bila odprta vse do 15. septembra 2012.

V središču mesta najdemo malo vodnih motivov. Osrednji ribnik v parku, z naravnimi prvinami, manjša fontana kot del ureditve na Trgu Kulture in Spominska plošča zaslužnim Slovencem za združitev prekmurskih Slovencev z matičnim narodom kot fontana na Slovenski ulici. Ta stoji na vzhodni strani Slovenske ulice ob spodnjem robu Šoping centra. Tu se preko

tržnice zgodi funkcionalna navezava na blokovsko krajino Ulice Staneta Rozmana. Poleg treh vodnih motivov najdemo v središču mesta tudi nekaj pitnikov kot del ureditve Tržnice.

V predlaganih posegih prvino vode izpostavljam tudi kot opomnik na to, kar je nekoč v prostoru že bilo, obenem pa predvsem zaradi njene funkcionalnosti ter estetske in doživljajske vloge v mestu, njeno pojavnost razširjam. Na Trgu kulture predlagam razširitev fontane dvodimenzionalno čez večji del prostora trga. Ob tem se lahko razmišljaj tudi o členitvah prostora z manjšimi nivojskimi posegi.

Znova vzpostavimo pomen historicističnega in secesijskega stvabnega tkiva v središču mesta z vzpostavitev informacijskih tabel, oblikovanjem skupne poti,..

V prostor vnašamo informacije in napotke o kvalitetah v središču ter tako krepimo vedenje o prisotnosti kvalitetnega, zgodovinsko močnega. S tem ustvarjamo komunikacijo med posameznimi prostori ter jih izpostavljamo. Kar je izpostavljeno je kvalitetno stavbno tkivo, so prepoznavne in funkcionalne ureditve odprtega prostora, so javne plastike, so dogodki in so zgodovinske premise. Na ta način dajemo stvarem težo, jih izpostavljamo ter uporabnika subtilno usmerjamo k njim. Posredno se to vedenje o prostoru naloži v kolektivni spomin ter postane del skupne miselne slike.

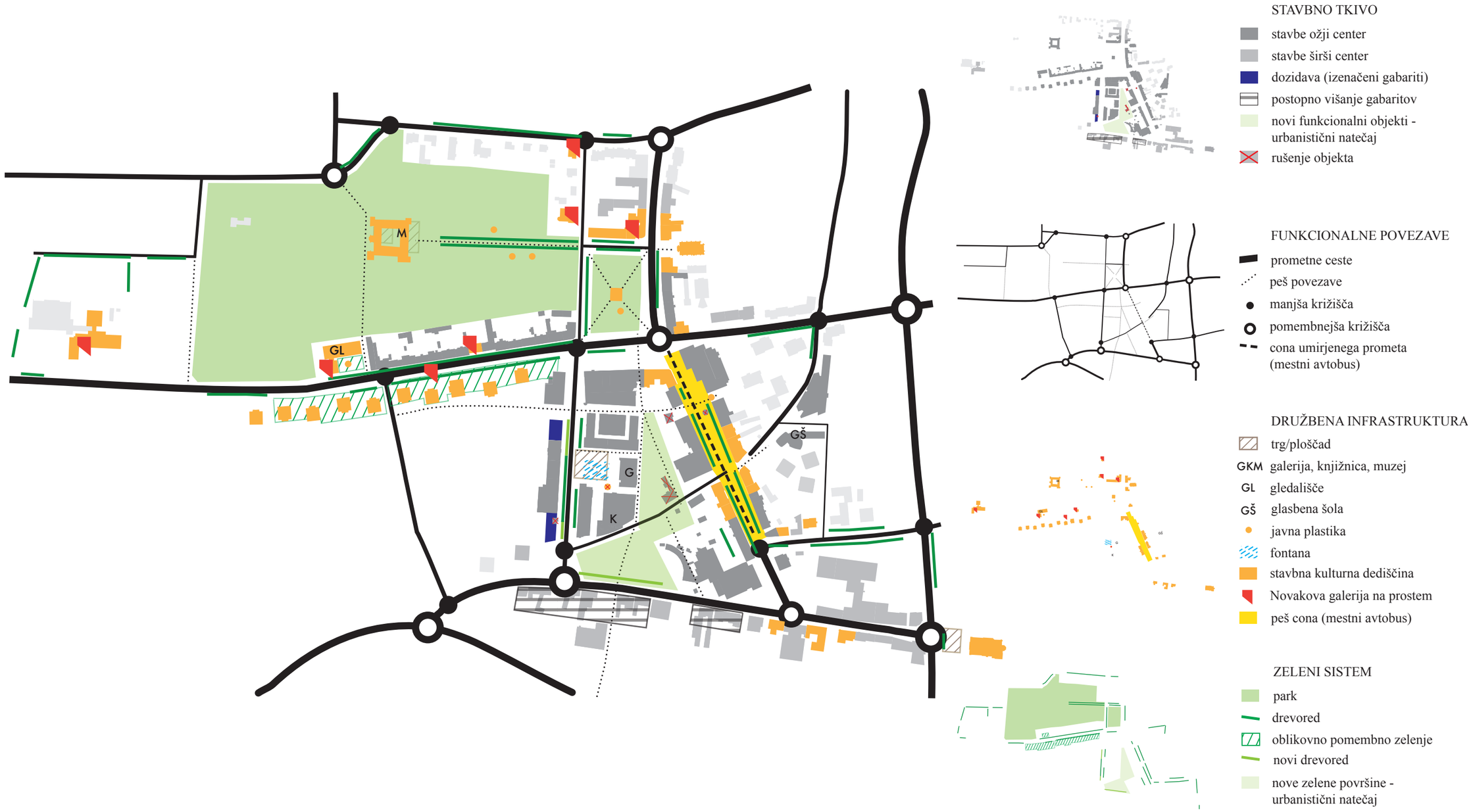

Slika 56: Predlogi posegov v mestnem središču

8 POVZETEK

Strukturiranje prostora v miselnih slikah njegovih uporabnikov nam daje vpogled v prisotnost in doživljanje posameznih elementov z namenom prezentiranja stvarnosti v načrtovalskih procesih, katerega skupno izhodišče in cilj sta kvalitetna mestna oblika in vsebina.

Diplomska naloga v začetnem teoretskem delu obravnava strukturiranje prostora skozi miselne slike uporabnikov in sodelovanje javnosti v načrtovalskih procesih. Predstavi teoretične osnove strukturiranja javnega odprtega mestnega prostora ter metodo spoznavnega zemljevida Lynchevega tipa. Za cilje postavi skupno miselno sliko središča mesta Murska Sobota, identifikacijo posameznih strukturnih elementov ter njihovo prisotnost.

Predmet raziskave, s katerimi naloga poskuša doseči cilje je preučevanje miselnih slik 54 sodelujočih v anketni raziskavi s tehniko spoznavnih zemljevidov Lynchevega tipa. Udeleženci so narisali svojo predstavo centra mesta Murska Sobota, ki je bilo tudi najkompleksnejše vprašanje, zamejevali območje, ki je po njihovem ustrezno pojmu središča, ocenjevali po pomembnosti oz. prepoznavnosti stavbe, ljudi, dele kraja, dogodke, kraje, kjer se največ oz. najmanj zadržujejo ter opisovali kam bi se postavili, da bi fotografirali središče Murske Sobote in kaj bi bil motiv, kako v fizičnem smislu vidijo Mursko Soboto,..

Interpretacija dobljenih miselnih slik nam da vpogled v strukturiranje središča Murske Sobote. Kljub majhnemu vzorcu je uporabnost takega pristopa raziskovanja pomembna predvsem zaradi prepoznavanja kvalitet v prostoru in ne problemov in degradiranih prostorov. Ti so večinoma jasni že sami po sebi. Udeleženega pa animira v raziskovanju in poglabljanju v prostor ter stimulira k aktivnemu sodelovanju.

Raziskava ne podaja oblikovnih smernic, niti ni to njen namen. Pač pa predvsem osvetljuje pozitivno dojete prostore in preizprašuje njihovo prisotnost v miselnih slikah sodelujočih v anketah. V zaključku pa postavi vprašanje kaj dela te prostore uspešne, da to vedenje prenese v prihodnje urbanistične in arhitekturne posege v središču mesta.

9 VIRI

Balažic J. Poteze urbano-gradbenega razvoja Sobote skozi čas. Sinteza, revija za likovno kulturo, 91/94: 149-150

Breščak M. Červek J., 2015. Priprava trajnostne urbane strategije v Mestni občini Murska Sobota. Urbani izziv, 5: 161-163

Delcampe.net. Murska Sobota. (marec 2016)
http://www.delcampe.net (marec 2016)

GURS Murska Sobota. 2010. Arhivsko gradivo. Murska Sobota, GURS, izpostava Murska Sobota (izpis iz baze podatkov, marec, 2010)

Goličnik B. 2006. Vedenjski zemljevidi ljubljanskih trgov in parkov: novi izzivi in pogledi na načrtovanje in urejanje prostora. Ljubljana, Urbanistični inštitut Republike Slovenije: 151 str.

Hari M. 1992. Oris urbanističnega razvoja Murske Sobote. Sinteza, revija za likovno kulturo, 91/94: 151-152

Hoyer S. Posvet o soboški urbanistični in arhitekturni podobi. Sinteza, revija za likovno kulturo, 91/94: 145-149

iObčina. GIS občine. Kaliopa d.o.o.
http://gis.iobcina.si/ (junij 2016)

Kuzmič F., Sever B. 2013. Pomurski muzej.
http://www.pomurski-muzej.si/izobrazevanje/gradiva-pomurja/nasi-kraji/murska-sobota-z-okoliskimi-vasmi. junij 2016

Lynch K. 2010. Podoba mesta. Novo mesto, Goga: 225 str.

Marušič I. 2002. Planiranje. V: Spoznavni zemljevid Slovenije. Polič M., Klemenčič M., Kos D., Kučan A., Marušič I., Ule N. M., Natek K., Repovš G. (ur.). Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete: 119-160

Mestna občina Murska Sobota - digitalni načrt. Murska Sobota, Mestna občina Murska Sobota (interno gradivo, izpis iz baze podatkov, maj 2010)

Mihelič B., Humar M., Nikšič M. 2015. Urbanistični terminološki slovar. Ljubljana, Urbanistični inštitut Slovenije: 236 str.

Nikšič M. 2006. Strukturiranost odprtega mestnega javnega prostora v uporabnikovi miselni predstavi. Urbani izziv, 17, 1-2: 56-62

Obal F. 2002. Arhitektura historicizma in secesije v Prekmurju. Murska Sobota. Pomurska založba: 173 str.

Obal F. 1992. Delež arhitekta Laszla Takatsa pri izgradnji mesta Murska Sobota. Sinteza, revija za likovno kulturo, 91/94: 150-151

Pogačnik A. 1988. Prispevek k teoriji krajinskega in mestnega motiva. Sinteza, revija za likovno kulturo. 79/82: 141-145

Pogačnik A. 1992. Urejanje prostora in varstvo okolja.Ljubljana. Mladinska knjiga: 179 str.

Polič M., Mencin Č. M., Marušič I., Bartol B., 1991. Stališča prebivalcev občine Grosuplje do nekaterih vidikov njenega razvoja. Grosuplje, Občina: 47 str.

Rihtar F. Župančič-Strojan T. 1996. Prostor mesta. Ljubljana. Fakulteta za arhitekturo, Univerzitetna tiskarna: 115 str.

Ročnik K. 2004. Vloga toponimov in spoznavnih zemljevidov v prostorskem načrtovanju. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani. Biotehniška fakulteta. Oddelek za krajinsko arhitekturo: 61 str.

SSKJ, Slovar slovenskega knjižnega jezika. Inštitut za slovenski jezik Frana Removša ZRC SAZU
http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=ge%3Dstruktura*, april 2016

Šadl K. 2008. Transformacija mestnega središča v Murski Soboti. Diplomsko delo. Univerza v Mariboru. Filozofska fakulteta. Oddelek za geografijo: 111 str.

ZAHVALA

Zahvala mami in prijateljem, mentorici in recenzentki, ostalim cenjenim profesorjem, Tomažu ter vsem sodelujočim sobočancon, katerih miselne predstave o središču mesta so uporabljene v nalogi.

Priloga A

Anketni vprašalnik

1. Predstavljajte si center mesta Murska Sobota, z vsemi njenimi stavbami, cestami. Prosimo vas, da v spodnjem okvirju narišete ZEMLJEVID centra mesta, začenši s Slovenske ulice. Narišite ga tako, kot da bi na kratko tujcu opisovali center z vsemi glavnimi potmi. Narišite vse, česar se spomnite. Ne zanima nas vaše znanje, ampak vaša predstava o centru mesta Murska Sobota. Za risanje zemljevida imate na razpolago 10 minut.

2. Kaj vam najprej pride na misel ko pomislite na Mursko Soboto? Kako bi, na splošno, opisali Mursko Soboto v fizičnem smislu?

3. Pred vami je zemljevid mesta Murska Sobota. Prosim vas, da s črto zamejite območje, ki PO VAŠEM MNENJU zajame center mesta Murska Sobota!

4. Spodaj so naštete stavbe, ljudje, deli kraja, dogodki, ki se nahajajo in odvijajo v Murski Soboti. Ocenite možnosti s pomočjo ocenjevalne lestvice, koliko je po posameznem od naštetega Murska Sobota PREPOZNAVNA. To storite tako, da na lestvici označite oceno, ki najbolj ustreza vašemu mnenju.

ZNAČILNOST	zelo malo prispeva	malo prispeva	srednje prispeva	veliko prispeva	zelo veliko prispeva
a. Zvezda	1	2	3	4	5
b. Trg Zmage	1	2	3	4	5
c. ″Trejzino senje″	1	2	3	4	5
d. ″Mikloševo senje″	1	2	3	4	5
e. ulica Štefana Kovača	1	2	3	4	5
f. Slovenska ulica	1	2	3	4	5
g. arhitekt Novak	1	2	3	4	5
h. soboški park	1	2	3	4	5
i. soboški grad	1	2	3	4	5
j. tovarna Mura	1	2	3	4	5
k. ″Šoping″	1	2	3	4	5
l. Hotel Diana	1	2	3	4	5
m. avtobusna postaja	1	2	3	4	5
n. Kino Park	1	2	3	4	5
o. soboški dnevi	1	2	3	4	5
p. evangeličanska cerkev	1	2	3	4	5
r. sejmi prvega v mesecu	1	2	3	4	5
s. evropski trienale male plastike	1	2	3	4	5

5. V katerem delu centra se NAJVEČ oz. NAJMANJ ZADRŽUJETE v prostem času? Ocenite to s pomočjo ocenjevalnih lestvic, tako, da označite pri vsakem območju tisto oceno, ki najbolj ustreza vašemu mnenju.

OBMOČJE	nikoli	redko	srednje pogosto	pogosto	zelo pogosto	ne poznam
a. tržnica	1	2	3	4	5	0
b. Zvezda	1	2	3	4	5	0
c. park	1	2	3	4	5	0
d. Trg Zmage	1	2	3	4	5	0
e. Kino Park in okolica	1	2	3	4	5	0
f. Slovenska ulica (klopi)	1	2	3	4	5	0
g. Kocljeva ulica (galerija)	1	2	3	4	5	0
h. Kocljeva ulica (lokali)	1	2	3	4	5	0
i. avtobusna postaja	1	2	3	4	5	0

6. Izmed zgoraj naštetih območij izberi svoj NAJLJUBŠI DEL CENTRA Murske Sobote, kamor najraje zahajate in se tam najbolje počutite. Opišite po kateri poti greste in kje se vmes ustavite!

najljubši kraj	
pot	
vmesni postanki	

7. Koliko našteti razlogi vplivajo na vašo zgornjo odločitev o vašem najljubšem delu centra? Ocenite s pomočjo ocenjevalne lestvice.

RAZLOGI	sploh ne				vsekakor
a. mirna okolica	1	2	3	4	5
b. lep razgled/pogled	1	2	3	4	5
c. pestrost dogajanja	1	2	3	4	5
d. skrb za zdravje	1	2	3	4	5
e. rekreacija – hoja	1	2	3	4	5
f. urejenost kraja	1	2	3	4	5
g. želja po druženju	1	2	3	4	5

8. Kateri del centra mesta Murska Sobota vam je NAJMANJ všeč? Opišite kam ne zahajate radi in zakaj.

najmanj priljubljen kraj	
zaradi	

9. Če bi si zaželeli FOTOGRAFIRATI center MS, kam bi se postavili?

10. Povejte nam, kateri od delov centra mesta Murska Sobota je po vašem mnenju NAJBOLJ IZRAZIT? Lahko so to velika ali manjša območja. Katere objekte stavbe si je po vašem mnenju najlažje zapomniti?

DEMOGRAFSKI PODATKI (Ustrezno obkroži ali vpiši):

11. **Spol**: M Ž

12.Starost: _____ let

13. Izobrazba: Osnovna Poklicna Srednja Višja/Visoka

14. Zaposlitev:

A. zaposlen
B. dijak/študent
C. gospodinja
D. kmet
E. upokojenec
F. brezposeln
G. samozaposlen

15. Koliko časa živite v Murski Soboti? _____ let

16. Koliko časa delate v Murski Soboti?

Priloga B

Miselne slike udeležencev ankete

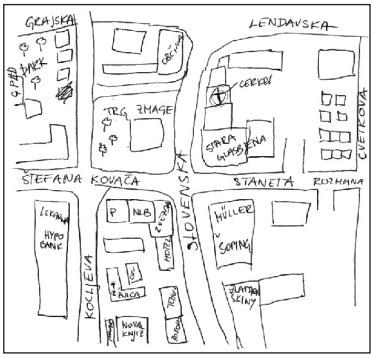

ženska 24 let

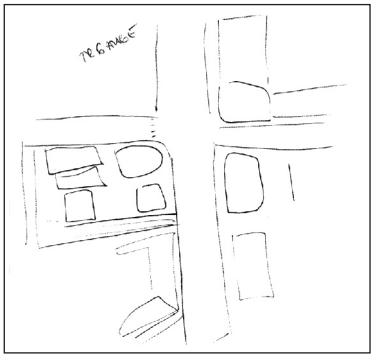

ženska 34 let

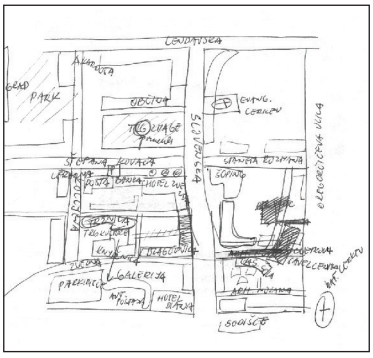

ženska 41 let

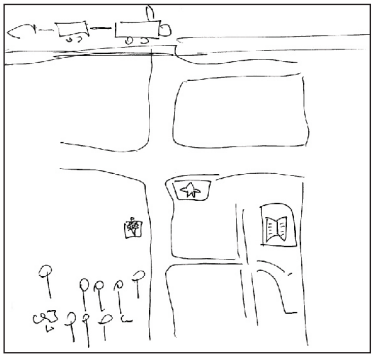

ženska 28 let

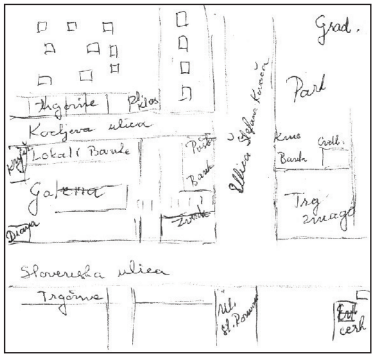

ženska 77 let

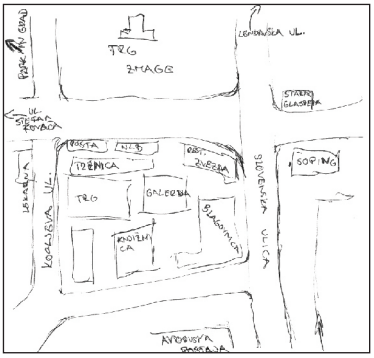

moški 26 let

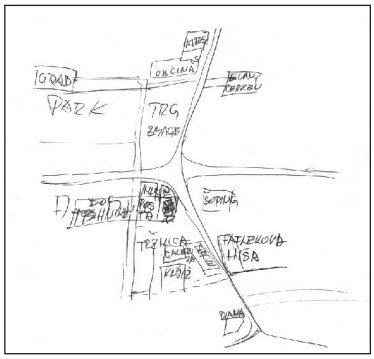

moški 55 let

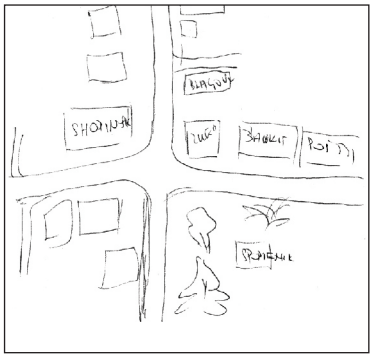

ženska 34 let

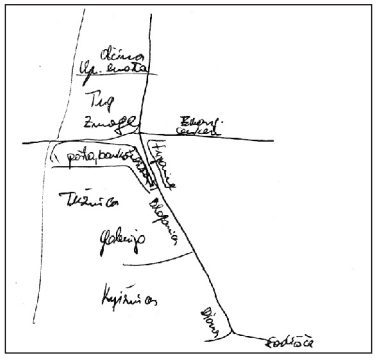

ženska 74 let

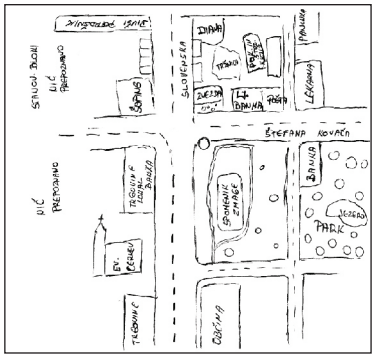

moški 53 let

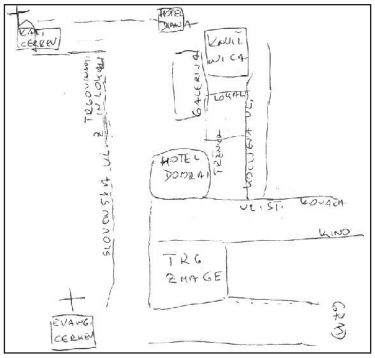

ženska 52 let

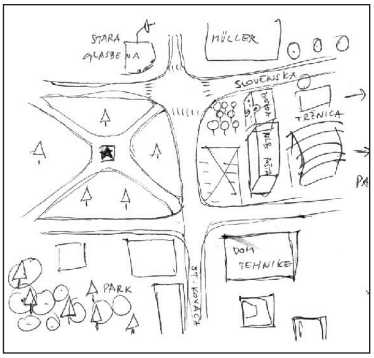

moški 26 let

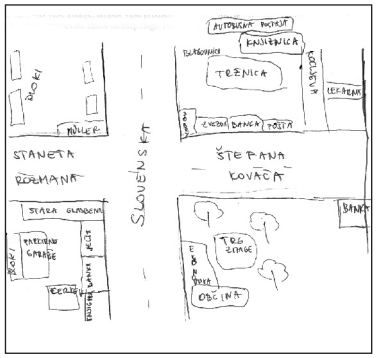

ženska 22 let

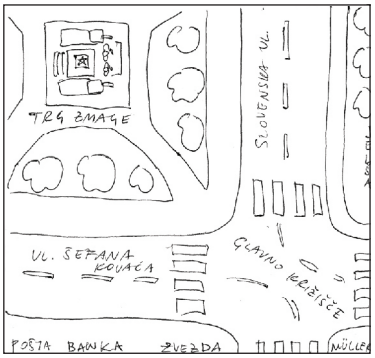

ženska 27 let

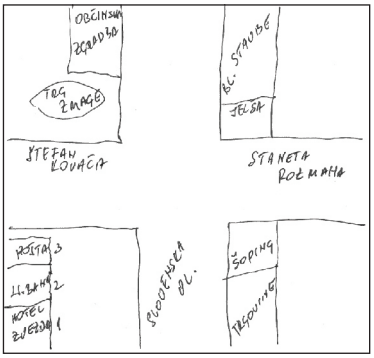

moški 60 let

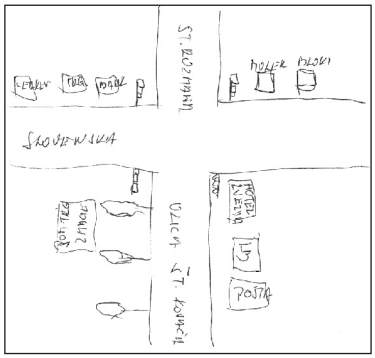

ženska 51 let

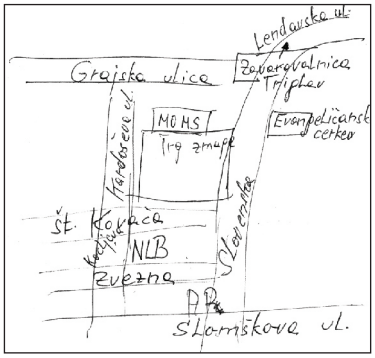

moški 58 let

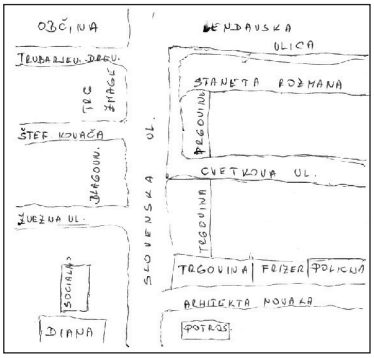

ženska 55 let

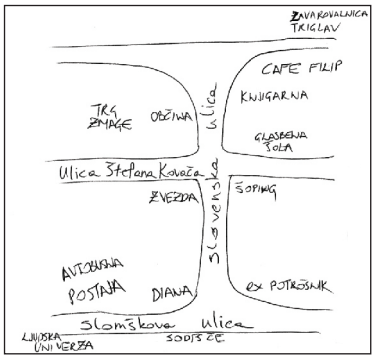

ženska 28 let

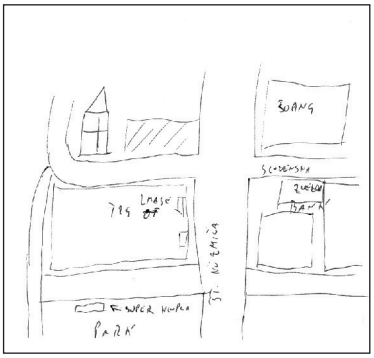

moški 26 let

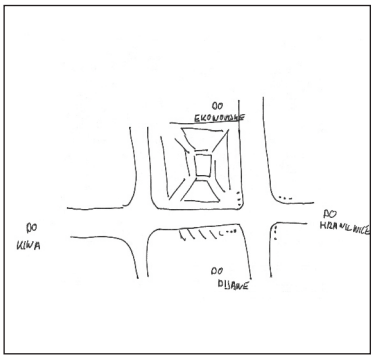

moški 26 let

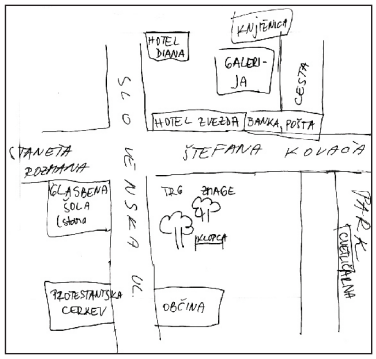

ženska 24 let

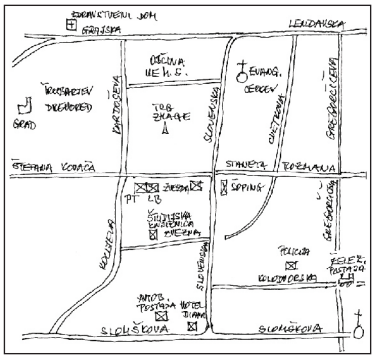

moški 55 let

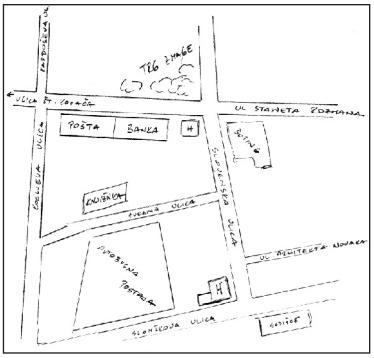

ženska 39 let

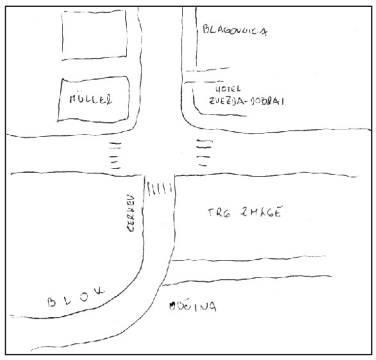

ženska 39 let

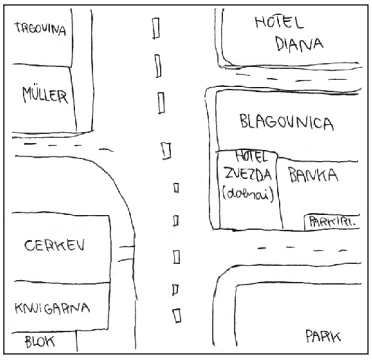

ženska 13 let

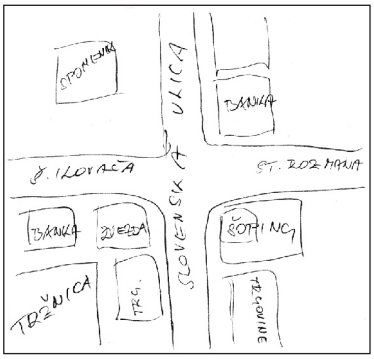

ženska 47 let

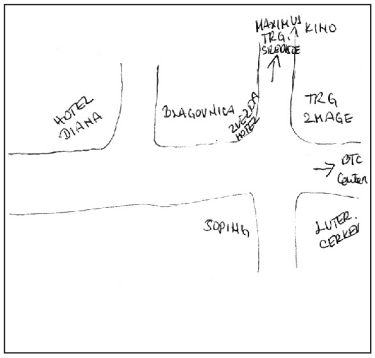

ženska 45 let

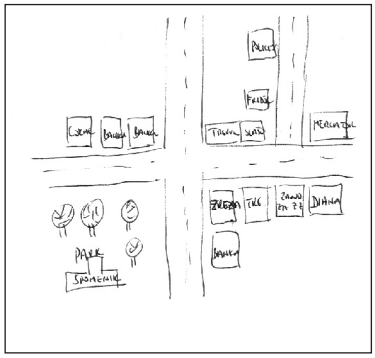

moški 55 let

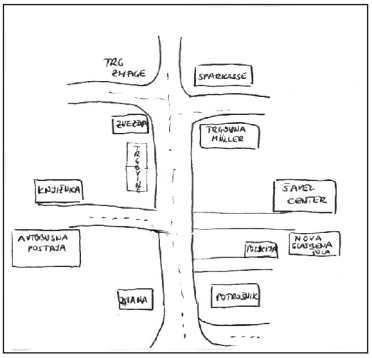

ženska 23 let

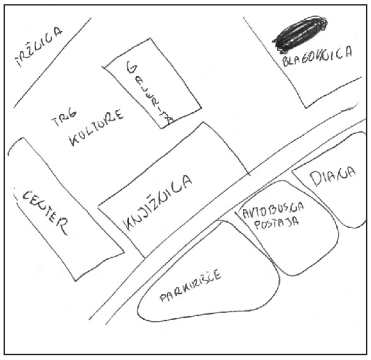

ženska 14 let

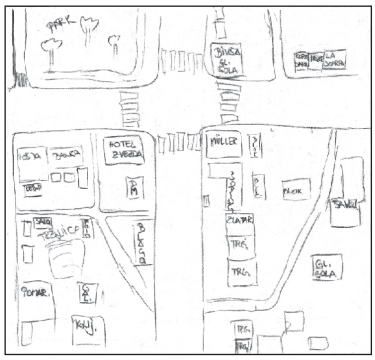

ženska 23 let

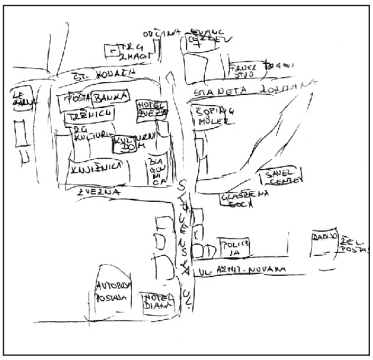

ženska 45 let

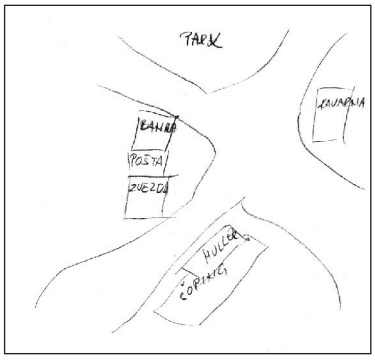

ženska 47 let

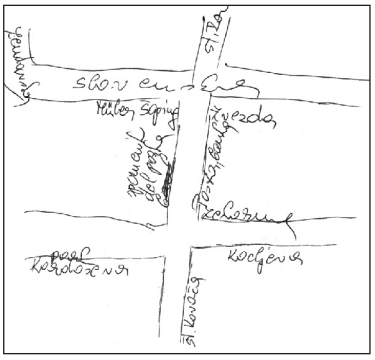

ženska 28 let

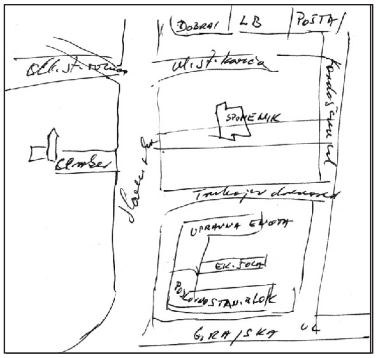

moški 50 let

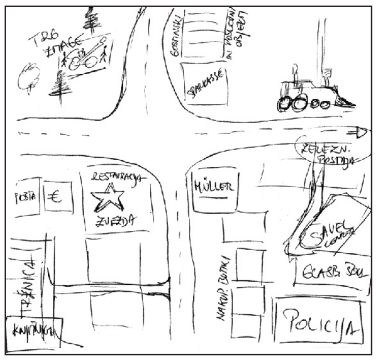

moški 27 let

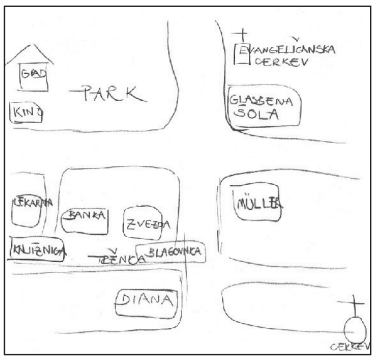

ženska 28 let

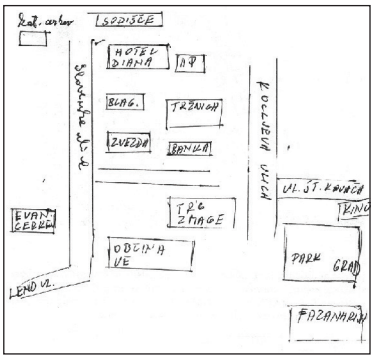

moški 50 let

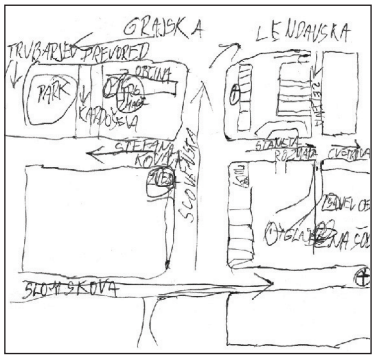

moški 27 let

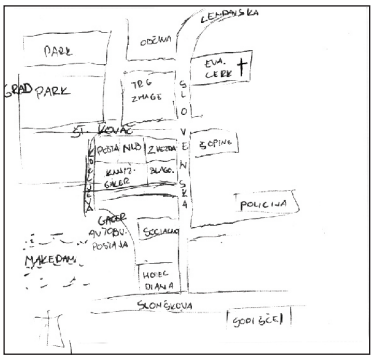

moški 33 let

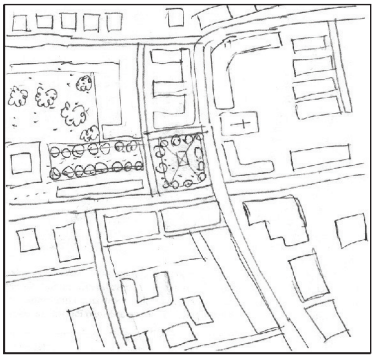

ženska 45 let

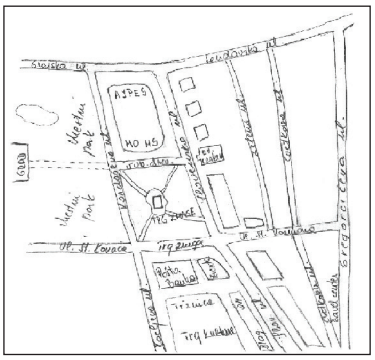

ženska 54 let

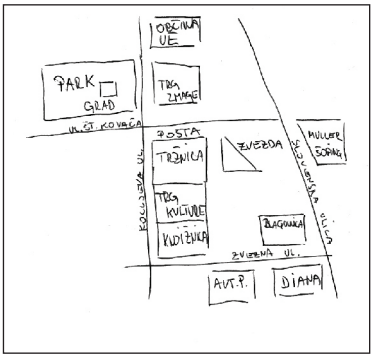

moški 33 let

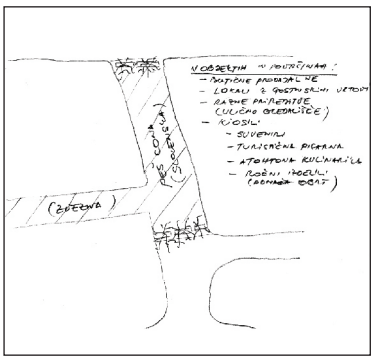

moški 50 let

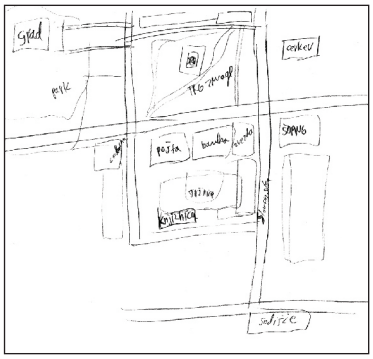

ženska 27 let

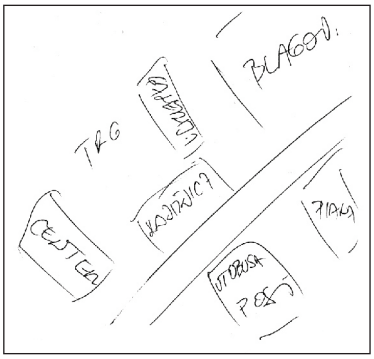

ženska 52 let

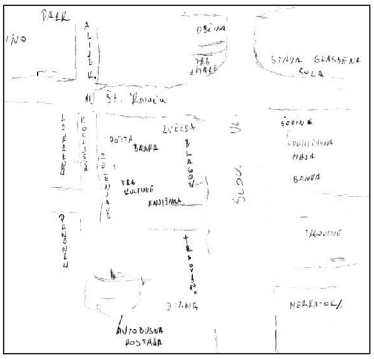

ženska 35 let

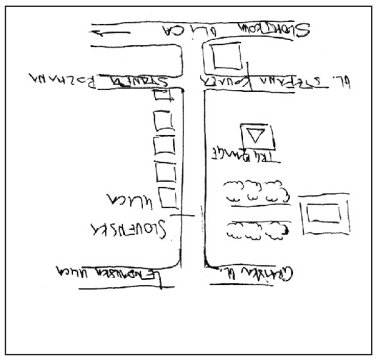

ženska 26 let

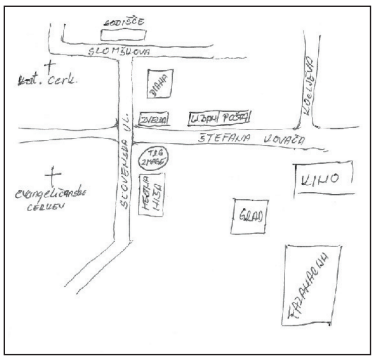

moški 42 let

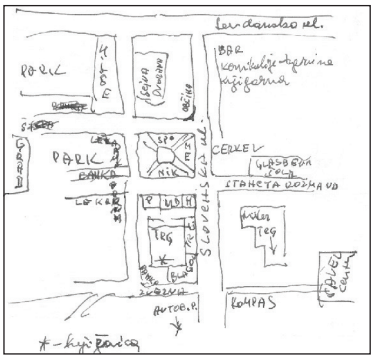

moški 62 let

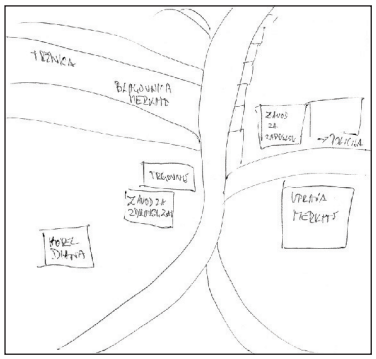

ženska 46 let

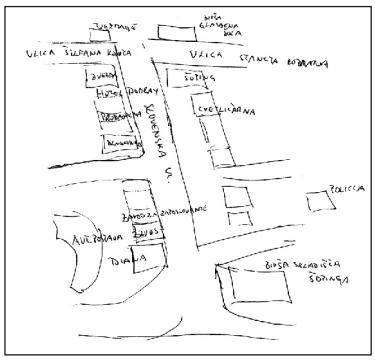

moški 30 let

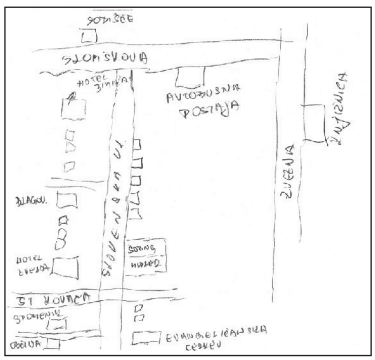

ženska 38 let

Priloga C

Vodnik po Novakovi soboški galeriji

delovni čas / *Working hours* **00:00 - 24:00**
vstopnina / *Entrance fee*
študenti, upokojenci / *Students, pensioners* **EUR 0**
občani / *Citizens* **EUR 0**
popusta za večje skupine ni. / *No group discounts.*
v galeriji je dovoljeno kajenje. / *Smoking in the gallery is allowed.*

SPREHOD PO NOVAKOVI SOBOŠKI ARHITEKTURI

sprehod po Novakovi soboški arhitekturi / *Walk along the Novak's Sobota architecture*
prva soboška galerija na prostem / *First outdoor gallery in Sobota*

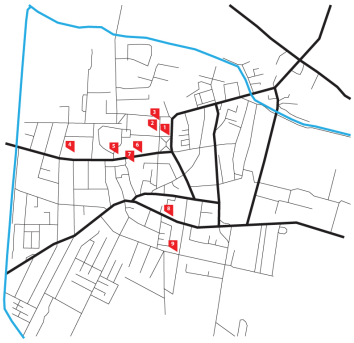

1 delavski dom / *Workers' home* **2** hiša dr. Vučaka / *Dr Vučak house*
3 hiša dr. Kousa / *Dr Kous house* **4** osnovna šola I / *Elementary school I*
5 kino "Park" / *"Park" cinema* **6** hiša dr. Šerbca / *Dr Šerbec house*
7 stanovanjski bloki na ulici Š. Kovača / *Apartment buildings in Š. Kovač street*
8 hiša dr. Koltaja / *Dr Koltaj house* **9** hiša Keršovan / *The Keršovan house*

PREJK12 SKUPAJ ARHITEKTI
MARIBOR2012 EVROPSKA PRESTOLNICA KULTURE PARTNERSKO MESTO MURSKA SOBOTA
Mestna občina MURSKA SOBOTA